

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
POLITIKOS MOKSLŲ IR DIPLOMATIJOS FAKULTETAS
VIEŠOSIOS KOMUNIKACIJOS KATEDRA

Arnoldas Bukelis

**SEKSUALINIŲ MAŽUMŲ ĮVAIZDŽIO KONSTRAVIMAS LIETUVOS
ŽINIASKLAIDOJE**

Magistro baigiamasis darbas

Žurnalistikos ir medijų analizės studijų programa, valstybinis kodas 62609S105

Žurnalistikos studijų kryptis

Vadovas (-ė) _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta _____
(Fakulteto/studijų instituto dekanas/direktorius) (Parašas) (Data)

Kaunas, 2012

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	3
SANTRAUKA.....	4
SUMMARY.....	5
ĮVADAS.....	6
1. ŽINIASKLAIDOS VAIDMUO VIEŠAJAME GYVENIME.....	11
1.1 Viešoji erdvė ir žiniasklaida.....	11
1.2 Žiniasklaidos vaidmuo konstruojant socialinę tikrovę.....	15
1.3 Žiniasklaidos įreminimo procesas kaip visuomenės nuomonės formavimo įrankis.....	21
1.4 Mažumų stereotipizavimas žiniasklaidoje.....	24
2. SEKSUALINIŲ MAŽUMŲ ĮVAIZDŽIŲ KONSTRAVIMAS ŽINIASKLAIDOJE.....	29
2.1 Seksualinių mažumų diskursas žiniasklaidoje.....	29
2.2 Seksualinių mažumų įvaizdžiai Lietuvos žiniasklaidoje.....	34
3. SEKSUALINIŲ MAŽUMŲ EITYNIŲ NUŠVIETIMO LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE TYRIMAS.....	41
3.1 Tyrimo metodika.....	41
3.2 Eitynių „Už lygybę“ nušvietimas žiniasklaidos priemonėse.....	45
3.2.1 Antraštės, komentarai, pranešimų autoriai.....	47
3.2.2 Pranešimų iliustracijos.....	52
3.3 Žiniasklaidos ir seksualinių mažumų organizacijų simbiozė.....	57
3.4 Seksualinės mažumos – politikų populiarumo įrankis?.....	60
3.5 Žiniasklaidos socialinė atsakomybė.....	63
IŠVADOS.....	66
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	68
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	73
PRIEDŲ SĄRAŠAS.....	81
PRIEDAI.....	82

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Paveikslai

1 pav. Žiniasklaida viešojoje sferoje. (McNair, 2000, p. 20)

2 pav. Supaprastintas žiniasklaidos ir socialinės tikrovės modelis. (Croteau D, Hoynes W. 2000, p. 26)

3 pav. Dviguba komunikacijos trajektorija. (Bandura, 1999, p. 141)

4 pav. Naujienų „irėminimas“. (Claes H. De Vreese, 2005) Piešinys adaptuotas autoriaus.

5 pav. Lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transseksualų teisių apsauga ir socialinės atskirties tyrimas. (Reingardė, Zdanevičius, Samuolytė, 2007)

6 pav. Lesbiečių, gėjų, biseksualų ir transseksualų teisių apsauga ir socialinės atskirties tyrimas. (Reingardė, Zdanevičius, Samuolytė, 2007)

Lentelės

1 lent. Skaitytojų reakcija į pateiktas naujienas internetinėje svetainėje „Delfi“. (Sudaryta autoriaus)

2 lent. Konfliktiškos, dviprasmiškos antraštės, nagrinėtose žiniasklaidos priemonėse. (Sudaryta autoriaus)

SANTRAUKA

Magistriniame darbe nagrinėjama seksualinių mažumų vaizdavimo žiniasklaidoje problematika. Daugumos Lietuvos visuomenės gyventojų atstumta LGBT bendruomenė kaip ir žiniasklaidos institucija – išgyvena pokyčius. Tai kas prieš dešimtmetį buvo tabu – dabar tampa matoma. Viešoji erdvė prisipildo įvairių nuomonių, komentarų, požiūrių – įtvirtindama demokratiškumo pagrindus bei žmogaus teises. Tačiau vis dažniau žiniasklaidos priemonių erdvės tampa konfliktų, skandalų epicentru, kur neretai manipuliuojama mažumų klausimais, siekiant savo tikslų. Kita vertus, seksualinių mažumų organizacijos taip pat nemiega, rasdamos naujas galimybes pozicionuoti savo idėjas, jos naudoja žiniasklaidos organizacijas, kaip būdą, pirmiausia tapti matomiems, pristatyti savo poziciją, išreikšti nuomonę.

Šio darbo tikslas – remiantis mokslininkų, žurnalistų, seksualinių mažumų organizacijos atstovų, ekspertų įžvalgomis bei pasirinktų žiniasklaidos platformų turinio analize – išnagrinėti Vilniuje vykusių seksualinių mažumų eitynių nušvietimą. Taip pat siekiama apžvelgti homoseksualų įvaizdžio konstravimą žiniasklaidoje, išnagrinėti kaip kuriami pranešimai, susiję su seksualinių mažumų įvykiais.

Darbe naudoti kiekybinio ir kokybinio tyrimo metodai leidžia suvokti skirtingų institucijų (žiniasklaidos, homoseksualų organizacijų, politikų) interesus. Žiniasklaidos priemonės dažnai hiperbolizuodamos, klaidindamos, skirdamos ypatingą dėmesį, rodos, paprastoms eitynėms – straipsnius paverčia skandalingais, o skaitytojus supriešina, taip netiesiogiai skaldydamos visuomenę. Tačiau yra sakoma, jog diskusijose, konfliktuose – gimsta tiesa. Galbūt žiniasklaidoje pristatomi neapykantos kurstytojai, kaip tik atmerkia skaitytojui akis ir parodo tikruosius visuomenės deviantus.

Tyrimo metu buvo patvirtinta dauguma iškeltų tyrimo klausimų. Nustatyta, jog internetinis naujienų portalas „delfi.lt“ užima tolerantiškiausią poziciją homoseksualų atžvilgiu, toliau seka dienraštis „Lietuvos Rytas“, dienraštis „Respublika“ konstruoja neigiamą seksualinių mažumų įvaizdį, atvirai skatina neapykantą seksualinėms mažumoms, publikuodamas tendencingus, neigiamą atspalvį turinčius pranešimus homoseksualų atžvilgiu. Tyrinėjant konkretų atvejį – seksualinių mažumų eitynes „Už lygybę“, pastebėtas įvykių hiperbolizavimas, skandalingų, dviprasmiškų antraščių kūrimas. Taip pat, tyrinėti leidiniai ir naujienų portalas, akcentavo politikus, kurie pasidalinę į dvi stovyklas: už ir prieš eitynes, dauguma politikų šių eitynių nušvietimą žiniasklaidoje išnaudojo perduodami savo žinutę būsimiems rinkėjams.

SUMMARY

Master thesis analyses problems related to sexual minorities representations in media. Majority part of Lithuania society still rejects small community of LGBT people. Same as mass media institution – LGBT group is going through changes. Things that were taboo decade ago – now becomes visible. Public sphere is filled with diverse opinions, commentary, standpoints – consolidating foundations of democracy and human rights. Still more often media organisations space becomes epicentre of clashes, scandals, there often policy makers, law enforcement officers manipulates minority's problems on purpose of their own intentions. On the other hand sexual minority's organisations finds new methods for positioning their ideas, they uses media organisations as a channel to become visible at first place, then to express their opinions, show that such people exists.

Aim of this work – using scientists, journalists, sexual minority's organisations representatives, expert's insights and selected media organisations content analyses method – investigate sexual minorities demonstration which was held in Vilnius in 2010 coverage in mass media. Another goal is to overlook construction of homosexual's image in mass media, to analyse how messages are being created.

In this work there are used qualitative and quantitative research methods that allow to see different institutions (such as media, homosexual organisations, policy makers) interests. Mass media exaggerated homosexuals demonstration in Vilnius coverage which was made scandalious.

The study approved most of research questions. There was found that internet news portal „Delfi.lt“ is most tolerant in respect of homosexuals. Daily newspaper „Lietuvos Rytas“ during demonstration coverage emphasized policy makers more than demonstration. Another daily newspaper „Respublika“ – constructs a negative image of sexual minorities, openly promotes hatred of sexual minorities, publishing biased, negative connotations with regard to homosexual messages.

ĮVADAS

Temos aktualumas. Lietuvos ir tarptautinių organizacijų atliekami tyrimai bei studijos liudija apie pakankamai aukštą homofobijos ir ksenofobijos lygį šalyje.¹ Žiniasklaidos institucijai tenka didžiulė atsakomybė tarnaujant visų socialinių grupių interesams. Nepaisant suaktyvėjusių NVO, ES lėšomis finansuojamų projektų, studijų – Lietuva smarkiai atsilieka nuo Vakarų pasaulio pakantumo *kitokiems* požiūriu. Mažumų integravimas į visuomenės gyvenimą, didele dalimi, priklauso nuo to, kokią nuomonę, įsitikinimus, požiūrį turi didžioji dauguma visuomenės, jų atžvilgiu. Kaip pagrindinė viešosios erdvės formuotoja darbe įvardinama – žiniasklaidos institucija.

Lietuvoje veikiančios organizacijos tokios kaip: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos žmogaus teisių centras, Etninių tyrimų centras taip pat ES institucijos: FRA (Fundamental Rights Agency), ECRI (European Commission against Racism and Intolerance), Europos tarybos (Council of Europe) antidiskriminacijos programa, internetiniai projektai skirti kovai su diskriminacija, tokie kaip „Equal.lt“, „e-akademija.lt“, „lygybė.lt“ ir kt. skiria daug dėmesio ir pastangų visuomenės informavimui, švietimui. Nepaisant šių organizacijų pastangų: homofobija, rasizmas, ksenofobija ir apskritai *kitokių* grupių netoleravimas – Lietuvai itin būdingi reiškiniai.

Seksualinės mažumos kaip ir etninės, rasinės, amžiaus ar lyties – visuomenėje priskiriamos prie *svetimų* kategorijos, o žiniasklaidoje dažnai vaizduojamos skandalingame, šokiruojančiame ar pramoginiame kontekste, nesigilinant į esmines problemas, su kuriomis šios visuomenės grupės susiduria: nepakantumu, diskriminacija darbe, viešumoje ir kt. Kartais mažumos tampa savotišku politikų įrankiu, siekiant didesnio elektorato palankumo. Visuomenės informavimo priemonės konstruodamos mažumų įvaizdžius, lemia jų integravimosi lygį visuomenėje arba buvimą visuomenės paribiuose.

¹ 2007 m. vasario mėn. 5-19 d. apklausa: Tyrimu siekta iširti gyventojų nuomonę apie Lietuvoje gyvenančias įvairių žmonių grupių (pavyzdžiui, romų (čigonų), žydų, musulmonų, homoseksualių asmenų) situaciją Lietuvoje. Pvz.: į klausimą „su kuo iš išvardytų žmonių grupių Jūs nenorėtumėte gyventi kaimynystėje? – 58.3% atsakė, jog šalia homoseksualių asmenų. 68.2% šalia Romų (čigonų), po 59%- šalia čečėnų ir musulmonų.

Kitas tyrimas parodė, jog netolerantiškais save laiko vos 5 proc. Lietuvos gyventojų, tačiau mažiau nei trečdalis galėtų dirbti ar bendrauti su kitos tautybės, seksualinės orientacijos ar turinčiais negalią žmonėmis - atskleidė visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro "Vilmorus" 2008 metų rugsėjį atlikta Lietuvos gyventojų apklausa.

Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso 54 straipsnis teigia, jog „<...>, žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai turi skelbti tiksliai, teisingas žinias ir **įvairias** nuomones“. (Lietuvos žurnalistų etikos kodeksas, 2005. p.11) Tačiau žurnalistai, įtakojami redakcijos arba žiniasklaidos organizacijos savininkų, dažnai nesilaiko etikos kodekso ir nusižengia jam – žemindami, neobjektyviai pateikdami informaciją apie mažumas.

Tai, jog Lietuvos žiniasklaida kaip ir viso pasaulio tradicinė žiniasklaida išgyvena pokyčius, orientuodamasi į fragmentiškumą, vengdama rimtesnių analitinių žanrų, įtakoja skandalingos žiniasklaidos įsigalėjimo tradicijas. Dėl to Lietuvos žiniasklaida dažnai formuoja neadekvatų tikrovei – seksualinių mažumų įvaizdį.

Darbo objektas – Seksualinių mažumų vaizdavimas Lietuvos žiniasklaidoje.

Darbo tikslas – Nustatyti kaip žiniasklaidoje konstruojami seksualinių mažumų įvaizdžiai. Siekiant darbo tikslo, formuluojami šie **uždaviniai**:

- 1) Išsiaiškinti žiniasklaidos veiklos principus formuojant seksualinių mažumų įvaizdį.
- 2) Nustatyti Lietuvos žiniasklaidos priemonėse vyraujančius seksualinių mažumų vertinimus.
- 3) Išsiaiškinti žurnalistų, ekspertų ir seksualinių mažumų atstovų požiūrius, nuomones, įžvalgas, homoseksualių asmenų pristatymo žiniasklaidos priemonėse aspektu.
- 4) Nustatyti žiniasklaidos priemonių poziciją vaizduojant seksualines mažumas, ar stereotipai vis dar gajūs, kalbant apie homoseksualus.

Tyrimo metodai: Darbe bus naudojami kiekybiniai ir kokybiniai tyrimų metodai, padėsiantys išryškinti skirtumus tarp internetinės bei spausdintinės žiniasklaidos diskursų, seksualinių mažumų atžvilgiu. Turinio analizės metodas, taikomas dienraščiams „Respublika“, „Lietuvos Rytas“ bei naujienų svetainei „Delfi.lt“. Atlikti struktūruoti ir giluminiai interviu su seksualinių mažumų atstovais, žurnalistais, ekspertais padės atsakyti į iškeltus darbo uždavinius bei tyrimo klausimus.

Darbo naujumas: Šis darbas suteiks naujų žinių apie seksualinių mažumų nušvietimo žiniasklaidoje ypatumus. Bus naudingas *queer* problematika besidomintiems žmonėms. Apie seksualinių mažumų problemas Lietuvos visuomenėje pradėta rašyti palyginus neseniai. I. Leliūgienės (1997) knygoje „Žmogus ir socialinė aplinka“, skyriuje „Homoseksualizmo, kaip individo seksualinės orientacijos, socialiniai, biologiniai, psichologiniai, teisiniai aspektai“, nagrinėjamos homoseksualumo priežastys, išėjimo į viešumą, homoseksualų bendruomenių,

judėjimų klausimai. Skyriuje nemažai klaidų, vienašališkumo, todėl galima abejoti skyriaus moksline verte, tačiau tai vienas pirmųjų mokslinio tipo darbų apie homoseksualumą Lietuvoje.

A.Zdanevičiaus pateikiami duomenys rodo, jog nuo 2000 m. iki 2008 m. akademinėje plotmėje galima rasti tik 11 straipsnių ir publikacijų homoseksualumo tematika, kartu sudėjus. (Zdanevičius, 2006, p. 100). A. Tereškino publikuotame straipsnyje „Etninės ir seksualinės mažumos Lietuvos žiniasklaidoje: įvaizdžiai ir problemos“(2001), analizuojama šių mažumų vaizdavimo žiniasklaidos priemonėse tradicija, stereotipiniai įvaizdžiai. Naujausioje A. Tereškino knygoje “Vyrų pasaulis” (2011), homoseksualių vyrų patirtys aprašomos keliuose skyriuose.

Lietuvos gėjų lygos (LGL) inicijuotame tyrime „Homofobija ir diskriminavimas Lietuvoje“, E. Platovas, M. Jankauskaitė ir A. Tereškinas (2003) savo tyrimuose pristato akademinio jaunimo, lietuvių požiūrį į homoseksualus, pagrindines seksualinių mažumų problemas susijusias su diskriminavimu: šeimoje, darbe, viešose institucijose.

2007 metais A. Zdanevičiaus, J.Reingardės ir J. Samuolytės atliktas tyrimas „Lesbiečių, Gėjų, Biseksualų ir Transseksualų (LGBT) teisių apsauga ir socialinės atskirties tyrimas“, plačiau pristatomas šios bendruomenės narių bandymas pritaipyti heteronormatyvinėje Lietuvos visuomenėje. Tais pačiais metais, išleidžiamas A.Zdanevičiaus sudarytas straipsnių rinkinys: „Heteronormos Hegemonija: homoseksualių žmonių socialinė atskirtis ir diskriminacijos patirtys. Šiame rinkinyje pristatomi įvairių šalių mokslininkų atlikti tyrimai susiję su homoseksualumo problematika, darbo aplinkoje, mokykloje ir kt.

2010 metais atliktas tyrimas „Tolerancija ir multikultūrinis ugdymas bendrojo lavinimo mokyklose“, kurio autorės J. Reingardė, N. Vasiliauskaitė, R. Erentaitė – nagrinėjo tolerancijos lygį mažumoms (etninėms, seksualinėms, religinėms, neįgaliesiems, vyrams ir moterims) tarp mokytojų, mokinių.

Seksualinių mažumų problematika nagrinėjama ir bakalauro bei magistro darbuose. M. Bieloruskaja (2010) bakalauro baigiamajame darbe – „Homoseksualių moterų marginalizacijos socialinis konstravimas“, aprašo homoseksualių moterų patirtis, heteronormatyvinėje visuomenėje. 2006 metais S.Česienės magistro baigiamasis darbas „Homoseksualūs žmonės viešosiose ir privačiosiose erdvėse: socialistinis ir posocialistinis Lietuvos kontekstas“, nagrinėja seksualinių mažumų „išėjimą“ iš pogrindžio, viešumo problematiką.

Šiame darbe keliami tokie **tyrimo klausimai**.

1. Kaip Lietuvos žiniasklaidoje pristatomos seksualinių mažumų grupės?
2. Kuo skiriasi seksualinių mažumų diskursai internetinėje žiniasklaidoje ir periodikoje?

3. Kokiame pranešimų kontekste dažniausiai vaizduojamos seksualinės mažumos?
4. Kaip skirtingos interesų grupės išnaudoja žiniasklaidos erdvę, pasinaudodamos seksualinių mažumų įvykių nušvietimu?

Tyrimo šaltiniai: Pirminiai šaltiniai: interviu su seksualinių mažumų organizacijų atstovais, akademinės bendruomenės atstovais (ekspertais), žurnalistais. Internetinio naujienų portalo straipsniai, dienraščių straipsniai. Antriniai šaltiniai: tyrimų, apklausų ataskaitos, publikacijos.

Darbo struktūra. Darbas suskirstytas į 3 skyrius. Pirmajame skyriuje aptariamas žiniasklaidos kaip viešosios erdvės dalyvės vaidmuo. Taip pat nagrinėjama „media framing“ teorija, stereotipų kūrimas bei žiniasklaidos galia konstruoti tikrovę. Antrajame skyriuje pereinama prie konkrečios socialinės grupės – seksualinių mažumų įvaizdžio problematikos žiniasklaidoje. Trečiajame skyriuje pristatomi tyrimų (kiekybinių ir kokybinių) rezultatai, gauti išnagrinėjus 2010 metais vykusią seksualinių mažumų eitynių nušvietimą pasirinktose žiniasklaidos priemonėse.

SĄVOKŲ PAAIŠKINIMAI

Seksualinės mažumos – (angl. sexual minorities) sudaro žmonės, kuriuos vienija skirtingas gyvenimo būdas, seksualinės praktikos bei lytinė identifikacija ir orientacija, kuri nėra socialiai priimtina ir dominuojanti (Česienė, 2006, p. 3). Ši sąvoka platesnė nei homoseksualumas, kuris paremtas opozicija heteroseksualumui, tačiau šiame darbe bus naudojamas kaip homoseksualumo sinonimas, kadangi žiniasklaidoje šios dvi sąvokos vartojamos kaip sinonimai.

Ivaizdis – tai žmonių ar žmonių grupių visuminis suvokimas ir vertinimas.

LGBT – pirmų raidžių trumpinys (angl. Lesbians, Gays, Bisexuals, Transsexuals), lietuviškai – Lesbietės, Gėjai, Transseksualai, Biseksualai.

Homoseksualumas – seksualinis potraukis tos pačios lyties asmenims – gyvuoja visose kultūruose. Pagal homoseksualumo sampratą vyraujančią Vakarų pasaulyje, homoseksualais laikomi individai, kurie savo seksualinių polinkių prasme yra aiškiai atsiriboję nuo daugumos gyventojų. (Giddens, 2005, p. 132)

Stigmatizavimas – (lot. *stigma*) gėdos ženklas, žymė, paženklinimas. Žmogaus ar grupės nurkypimas nuo daugumos normų savo elgesiu, išvaizda, socialinėmis savybėmis ir t.t. Stigmatizuojamos grupės dažniausiai yra diskriminuojamos.

Stereotipai – supaprastinti grupės ir jos narių vaizdiniai, dažnai paremti išankstiniais nusistatymais.

Deviantinės grupės (deviacija) – (angl. deviant) grupės ar individai, kurių narių vertybių, įsitikinimų ir elgesio modeliai skiriasi (nukrypsta) nuo daugumos individų visuomenėje.

1. ŽINIASKLAIDOS VAIDMUO VIEŠAJAME GYVENIME

Pirmajame darbo skyriuje pristatoma žiniasklaidos, kaip viešosios nuomonės formuotojos – funkcija. Remiantis sociologijos, filosofijos, psichologijos disciplinų bei žiniasklaidos tyrinėtojų moksline literatūra, išvalgomis – aprašomas visuomenės informavimo priemonių vaidmuo visuomenės gyvenime. Žiniasklaidos galia konstruoti realybę, įtakoti atskirų socialinių grupių gyvenimą, šiai institucijai suteikia ypatingą statusą. Pirmas poskyris skirtas žiniasklaidos, kaip viešojo diskurso dalies – pristatymui. Antrasis poskyris skirtas žiniasklaidos kuriamos socialinės tikrovės aptarimui. Skirtingų disciplinų mokslininkų požiūriai į žiniasklaidos paskirtį, padės geriau suvokti žiniasklaidos institucijos svarbą šiuolaikiniame pasaulyje. Trečiajame poskyryje gilinamasi į žiniasklaidos „įrėminimo“ kūrimo procesą (media framing). Bus analizuojama koku būdu vieni įvykiai tampa svarbesni už kitus. Paskutiniame – ketvirtajame poskyryje bus apžvelgta stereotipų galia, kaip schemas esančios mūsų smegenyse padeda, o tuo pačiu ir trukdo sprendžiant apie žmonių grupes.

1.1 Viešoji erdvė ir žiniasklaida

Viešoji nuomonė, viešoji sfera, viešasis diskursas – šios sąvokos, tai įvairių disciplinų tyrinėtojų bandymai apibrėžti, nustatyti ribas bei analizuoti – tai kas nėra apčiuopiama, neturi fizinio pavidalo. Nepaisant savo sudėtingumo, abstraktumo bei likvidumo, jos yra neatsiejama kiekvieno individo socialinio gyvenimo dalis, įprasminanti jo kaip visuomenės piliečio egzistenciją. Sąvoka – viešoji erdvė bus vartojama R.Asen'o (2004) viešosios erdvės, kaip „socialinio gyvenimo srities, kuri yra prieinama visiems, ir kurioje formuojama viešoji nuomonė“ sampratos pagrindu.

Žiniasklaida kaip viena iš viešojo diskurso formuotojų, užima svarią poziciją dalyvaudama visuomenės viešajame gyvenime, jį įtakodama. Profesorius L. Donskis mano, jog „neretai visa viešoji erdvė yra nuolat palaikoma žiniasklaidos ir neretai tiesiog sutampa su ja“ (Donskis, 2006, p. 200)

Sociologijos klasikas J. Habermasas teigia, jog „laikraščiai ir žurnalai, radija ir televizija yra viešosios erdvės mediumas.“ (Habermas, 1974, p. 49) Tai reiškia, jog šios žiniasklaidos priemonės, ir tuo metu dar neegzistavęs internetas – yra tarpininkai tarp skirtingų visuomenės grupių.

1 pav. Žiniasklaida viešojoje sferoje (McNair, 2000, p. 20).

Anot R. Marcinkevičienės (2009) „viešoji erdvė, atsiradusi kaip priešprieša valstybinės galios struktūroms, skyrėsi ne tik nuo jų, bet ir nuo privataus gyvenimo, nors ir išaugo iš privačių draugijų ir asmeniniais ryšiais susijusių bendrijų“. Viešąją erdvę laikome, bet kokias viešas vietas: parkus, kavines, viešbučius, aikštes, interneto erdvę ir kt.

Viešoji sfera būtų neįsivaizduojama be viešosios nuomonės (public opinion), kurią iš dalies formuoja žiniasklaidos priemonės. Kitaip sakant, žiniasklaidos institucija veikia viešojoje sferoje, kurdama dialogą, teikdama informaciją, tokiu būdu siekiama sukurti pilietinę visuomenę, kuri aktyviai dalyvautų viešuose debatuose įtvirtindama demokratiškumo pagrindus. (Bardoel, 1996, p. 293; Meyer, 2001 per Matkevičienę, 2008).

Viešoji nuomonė – plati sąvoka, kurią masinė komunikacija ir informacijos amžius išskėlė taip aukštai: „masinė komunikacija viešąją nuomonę pavertė tokia gyvybiškai svarbia, rinkimais savo teisėtumą grindžianti liberalios demokratijos tradicija tą viešosios nuomonės vertę dar padidino, o savanaudiškai siekdamas manipuliuoti ta nuomone savo užsakovų naudai viešųjų ryšių technologijos viešąją nuomonę užkėlė ant pjedestalo“ (Aleknonis, 2011, p. 184). Todėl žiniasklaidos vaidmuo kuriant viešąją nuomonę itin svarbus, o viena iš žiniasklaidos veikimo

krypčių ir yra įtakoti viešąją nuomonę. Anot Kingdon (per Colvin, 2006, p. 3) „yra keturios žiniasklaidos veikimo kryptys: ji gali veikti kaip politikos komunikacijos priemonė; žiniasklaida gali būti priemonė padedanti skleisti ir pernešti idėjas iš vienos institucijos į kitą; ji įtakoja viešąją nuomonę; gali įtakoti ir politikus, kadangi jie taip pat yra visuomenės nariai.“

Šiuolaikinės žiniasklaidos vaidmuo kuriant viešąją erdvę (nuomonę) susiduria su naujovėmis, tokiomis kaip socialinės medijos (socialiniai tinklai, elektroninis paštas, apsikeitimas nuotraukomis ir pan.) Pastarosios medijos savo galią jau pademonstravo „Arabų pavasario“ metu, kur vaidino svarbų vaidmenį mobilizuojant mases. Todėl žiniasklaidos institucijos galia daryti įtaka viešajam gyvenimui kinta. Prie to, pasak N. Fairclough (per Marcinkevičienę, 2009) prisideda ir pats žiniasklaidos diskursas: „visuomenėje, kur vartotojai iškeliami aukščiau už gamintojus (plg., devizą „Klientas visada teisus“), žiniasklaida prisitaiko prie tokios filosofijos ir traktuoja žiūrovus ar skaitytojus kaip linksminamuosius, kuriems reikia pateikauti tenkinant jų skonį, bet ne lygiaverčius piliečius, su kuriais galima diskutuoti kaip lygiems su lygiais.“ Tai reiškia, jog individai ieškantys ne kolektyvinės informacijos – verčiau renkasi arba patys kuria naujas viešąsias erdves (tinklaraščiai, Youtube, asmeniniai tinklalapiai, blog'ai ar kt.) Pasak R. Baločkaitės „informacinių technologijų plėtra, skaitmeniniai greitkeliai šiandien transformuoja erdvės ir laiko sąvoką, į viešąjį diskursą įtraukia naujus kalbėtojus, tradicinis vienpusės komunikacijos modelis suyra <...>“ (Baločkaitė, 2009, p. 51)

Kita vertus vyksta ir atvirkštinis procesas, kurio metu žiniasklaida naikina viešąją erdvę. Anot J. Habermaso viešojo erdvė (angl. public sphere) pradėjo nykti dėl dviejų priežasčių: „tai vartojiška visuomenė, susirūpinusi tik materialiąja savo gerove, bet ne bendromis pilietinėmis akcijomis, ir žiniasklaida, tapusi reklamos ir politinių jėgų įkaite, bet ne visuomenės informavimo apie politinį jos gyvenimą priemone. Žiniasklaidos galia buvo manipuluojama, o tai iškreipė viešosios erdvės esmę ir principus. Temų atranka ir jų analizė tapo nenatūrali, kontroliuojama iš neaiškių šaltinių jiems turint slepiamus, niekam nežinomus strateginius tikslus.“ (Marcinkevičienė, 2009)

Deja, J. Habermaso piešiamas pesimistinis paveikslas žiniasklaidos atžvilgiu, dažnai atitinka realybę. Žiniasklaidos erdvė naudojama politinėms ideologijoms skleisti, arba tarnauja verslo interesams, kurdama skandalingus pranešimus ir pritraukdama lankytojus, kurie didina žiniasklaidos priemonės patrauklumą, tokiu būdu ji tampa populiari ir patraukli reklamos užsakovams.

Anot J. Richardson „žiniasklaida yra galingas komunikacijos žanras, turintis socialinį poveikį: per gebėjimą formuoti įvykių darbotvarkes ir viešąjį diskursą, žiniasklaida stiprina įsitikinimus: ji gali formuoti ne tik žmonių nuomonės apie pasaulį, bet ir apie jų vietą ir vaidmenį

jame, žiniasklaida padeda formuoti socialinę tikrovę, formuodama mūsų požiūrį į socialinę tikrovę“ (Richardson, 2007, p. 13)

Lietuvoje žiniasklaida (skirtingai nuo daugelio Vakarų pasaulio) tapo kažkuo daugiau nei informaciją teikiančia institucija. Anot G. Aleknonio „bene per dešimtmetį Lietuvos viešojoje erdvėje įtvirtino žiniasklaidai naudingą ketvirtosios valdžios metaforą“, taip pat priduria, jog „žiniasklaidos sumaniai skleidžiama ir gilinama ketvirtosios valdžios metafora Lietuvoje labai greitai tapo mitu“ (Aleknonis, 2011, p. 173)

Šis žiniasklaidos išaukštinimas, iškelimas, rodos, po truputį mažėja, kadangi į viešosios sferos erdvę žengia socialinės medijos, pilietinė žurnalistika, interaktyvumu pagrįstos priemonės. Kitaip sakant – naujosios medijos.

Reziumuojant, pirmąjį poskyrį, verta paminėti, kad dėl sąvokų platumo ir gilumo buvo paliesti tik esminiai viešosios erdvės ir žiniasklaidos ryšio aspektai. Žiniasklaidos institucija be abejo įtakoja viešąjį gyvenimą. Žmonių santykiai vaizduojami žiniasklaidos priemonėse dalinai modeliuoja ir įtakoja mūsų elgesį tikrovėje. Laikraščiuose, televizijoje, internetiniuose naujienų portaluose nuolat eskaluojami reiškiniai, įvykiai – keičia viešąją nuomonę. Viešosios erdvės perėjimas į internetinę erdvę, perfrazuojant R. Baločkaitę (2009) – kurs diskurso tvarką iš naujo, silpnieji ir tylieji, marginalizuotieji, keisti ir nepripažinti aktyviai dalyvaus komunikacijos procese. Kitaip sakant anksčiau vyravęs vienakryptės komunikacijos modelis, po truputį nyksta, to pasekoje atsiradana interaktyvioji komunikacijos plotmė, kur imituoti žurnalistą gali kiekvienas.

1.2 Žiniasklaidos vaidmuo konstruojant socialinę tikrovę

Nepaisant vis stiprėjančios interneto įtakos, pilietinės žurnalistikos atsiradimo, socialinių medijų dominavimo viešojoje sferoje, tradicinės žiniasklaidos priemonės (televizija, spauda, radijas) išlieka pakankamai įtakingos formuodamos viešąją sferą.

Iš tiesų, periodinė žiniasklaida, kurios skaitomumas mažėja keli metai iš eilės², susiduria su internetinių naujienų portalų konkurencija. Tačiau kaip alternatyvą, dienraščių redakcijos paprastai turi internetinę leidinio versiją, taigi iš esmės redakcijos požiūrio linija nesikeičia, keičiasi tik leidinio formatas ir erdvė. Internetiniai naujienų portalai dėl savo interaktyvumo, hipertekstualumo galimybių tampa pagrindine visuomenės informacijos tiekėja, pagrindiniu informacijos lauku.

Vienas svarbiausių aspektų susijusių su žiniasklaida – pasitikėjimas šia institucija. Norint, jog žmogus, institucija ar organizacija turėtų įtakos visuomenėje, viešajame gyvenime, ypatingai svarbiu kriterijumi tampa būtent pasitikėjimas. Kaip rodo apklausų duomenys pasitikėjimas žiniasklaida tiek galingiausia pasaulio vastybe tituluojamose Jungtinėse Amerikos Valstijose³, tiek Lietuvoje⁴ palaipsniui krito ir pastaraisiais metais tapo žemiausias per visą istoriją. Nepaisant patirto nuosmukio⁵, „purvasklaidos“ etiketės, žiniasklaida kaip institucija išlieka svarbi, formuodama visuomenės viešąją nuomonę. Lietuvos valstybėje pasitikėjimo procentas žiniasklaida vis dar gana aukštas palyginus su Vakarų pasauliu, kas suponuoja, jog žiniasklaida Lietuvoje išlieka pakankamai įtakinga.

Viena pagrindinių žiniasklaidos paskirčių – parduoti patraukliai, įdomiai sukurta informacijos lauką, žinių, informacijos ištroškusiai visuomenės daliai. Žiniasklaida – tai verslas, anot B. Bagdikian (1983, p. 807) „didelės korporacijos, valdydamos žiniasklaidos priemones,

² Nacionalinio skatytojo tyrimo duomenimis, 2011 metais periodinės spaudos popierinio formato skaitomumas Lietuvoje toliau mažėjo – 85,7 proc. 15-74 metų amžiaus Lietuvos gyventojų skaitė bent vieną periodinio spaudos leidinio numerį ir tai yra 3, 5 procentinio punkto mažiau nei 2010.

³ <http://www.gallup.com/poll/143267/distrust-media-edges-record-high.aspx> (prieiga per internetą 2012 03 14)

⁴ <http://www.verslokryptis.lt/lt/naujienos/reklama-ir-ziniasklaida/pasitikejimas-ziniasklaida-zemiausias-per-12-metu/> (prieiga per internetą 2012 03 14)

⁵ „Baltijos tyrimų“ 2007 m. balandžio 20–26 atliktos apklausos duomenimis, žiniasklaida pasitikėjo 54 proc. Lietuvos gyventojų, nepasitikėjo – 45 proc. Lietuvos žurnalistų nuomone, tai labai pavojingos tendencijos (palyginimui, 2004 m. pabaigoje tos pačios kompanijos atlikti tyrimai parodė, kad žiniasklaida pasitikėjo 67 proc. Lietuvos gyventojų, o nepasitikėjo – 28 proc.), tačiau pasitikėjimas žiniasklaida išlieka gana aukštas, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis. (M. Frejūtės disertacija)

„suvienodina idėjas, kultūrą ir prekybą su tokia jėga, kokios dar nėra buvę istorijoje. Nei Cezaris, nei Hitleris, nei Franklins Ruzveltas ar Popiežius neturėjo tiek galios, formuodami visuomenės nuomonę visais klausimais, pradėdant tuo, už ką balsuoti ir baigiant- ką valgyti“. Šiam teiginiui – 30 metų, tačiau jis vis dar gana tiksliai nusako žiniasklaidos kaip viešosios sferos dalyvės vaidmenį. Nepaisant to, jog visuomenės informavimo priemonės likimas priklauso nuo parduodamos informacijos, nuo tiražų apimtys, esminis šios institucijos bruožas – nešališkumas, gebėjimas pateikti įvairius požiūrius, kitaip sakant pliuralizmas, kuris ir daro šį „verslą“ išskirtiniu. Deja ne visada žiniasklaidai pavyksta susidoroti su šiuo uždaviniu, tai priklauso nuo kelių faktorių: žiniasklaidos priemonės savininko, redaktorių, visuomenėje vyraujančių nuotaikų, ideologijų ir kitų faktorių.

Pradėdami gilintis į žiniasklaidos vaidmenį visuomenės ir tuo pačiu kiekvieno individo gyvenime, kokią įtaką ji daro mūsų mąstymui, sprendimams, pasirinkimams – turime suvokti, jog žiniasklaida nėra veidrodis visuomenės atspindys, jog plotas kurį aprėpia žurnalisto žvilgsnis ar vaizdo kameros objektyvas yra sąlygiškai menkas, palyginus su neregimąja tikrove.

Kaip teigia V. Pruskus „žiniasklaida iš esmės pateikia jau suformuotą požiūrį, kuris atrodo gan priimtinas, nes „atpažįstamas“. Dėl laiko ir erdvės ribotumo komunikatorius (informacijos perdavėjas) turi didelę dalį informacijos paversti paprasčiausiais jos elementais. Auditorijos neturi pakankamai nei laiko, nei energijos tam, kad viską detalai „suvirškintų“, todėl jos reikalauja supaprastintos „realybės“ versijos.“ (Pruskus, 2003, p. 12)

Pars pro toto t.y dalis vietoje visumos, būtent tokius vaizdinius mums pateikia visuomenės informavimo priemonės, kadangi fiziškai aprėpti visumą – neįmanoma. „Įvykiai, kuriais grindžiama komunikacijos kanalais perduodama informacija, mūsų sąmonėje suformuoja pasaulio, kurį laikome realiu, vaizdinį. Nei įvykis, nei informacija apie jį nėra autonomiški, jie veikia vieni kitus: informacija provokuoja įvykius, o šie – informaciją. Realybė egzistuoja tarp dviejų polių- *socialinio įvykio* (ištakos) ir *medijatuoto įvykio* (rezultato)“ (Pečiulis, 2006, p 174-175)

2 pav. Supaprastintas žiniasklaidos ir socialinės tikrovės modelis. Adaptuotas autoriaus, pagal Croteau D, Hoynes W. (2000, p. 26)

Filosofiniu požiūriu: „nykstant betarpiškai pasaulio patirčiai, visuomenei vartojant medijuotą informaciją ir netiesiogines patirtis, tikėjimas tikrovės realumu susvyruoja. Atsiradusi tikrovės tuštuma užpildoma konstruojant realybę ir taip sukuriant saugumo pojūčio iliuziją. Žiniasklaida (masinės medijos) yra pasaulio pažinimo mediumas, taigi daugeliu atvejų būtent per ją vyksta realybės konstravimas.“ (Burauskas, 2005) Taigi žiniasklaidos instituciją galima įvardinti kaip mediumą, kitaip sakant tarpininką – konstruojantį arba kuriantį savo atskirą realybę – žiniasklaidos realybę. Ž.Pečiulis (2006, p.173) savo knygoje „Iki ir po televizijos“ retoriškai klausia: „ar tikrai televizijos ekrane matome realų pasaulį? Televizijoje, internete ar spausdintinėje žiniasklaidoje – kuriama realybės linija, kuri dažnai skirtinguose leidiniuose ar platformose esti panaši. Tai kas aktualu, sensacinga, pritraukia – pateikiama visuomenės teismui.

Sąvoka, kuria bus dažnai operuojama teorinėje dalyje – socialinė tikrovė arba socialinė realybė, kurią mes suvokiame kaip nekvestionuojamą duotybę ir pripažįstame, jog egzistuoja gyvenimas „už mano kambario sienų“, „<...> objektyvistinis požiūris socialinę realybę aiškina, remdamasis realistinės filosofijos nuostatomis, kurioms būdinga tai, jog mus supantis pasaulis tikrai egzistuoja ir yra pažinus. Tuo tarpu subjektyvistinis požiūris socialinę realybę aiškina, remdamasis idealistinės filosofijos nuostatomis, aiškinančiomis jog nors pasaulis ir egzistuoja, tačiau skirtingi žmonės jį įvairiai interpretuoja.“ (Kardelis, 2002, p.23) Toliau darbe remsimės subjektyvistiniu požiūriu, kuris teigia „<...> subjektyvistų nuomone, visuomenė yra konfliktuojanti, valdoma žmonių vertybių“ (Kardelis, 2002, ten pat.). Pastarasis teiginys labiau tinka šiuolaikinėms realijoms. Konfliktai – tiesioginiai ar paslėpti, dominuoja žiniasklaidoje, pradedant viešu nuomonių apsikeitimu, baigiant ideologijų karais. Kitas aspektas susijęs su žiniasklaidos ir tikrovės santykiu tai, jog: „socialinė tikrovė veikia žiniasklaidos prodiuserius ir

žiniasklaidos produktus. Pavyzdžiui, judėjimai už žmogaus teises, įtakojo žiniasklaidos turinį. Tuo pačiu žiniasklaidos turinys įtakoja mūsų supratimą apie socialinę tikrovę“ (Croteau, Hoynes, 2000, p. 225)

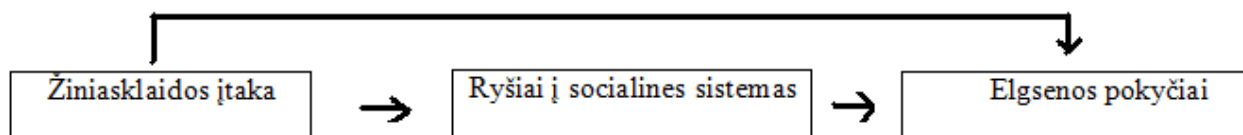
Žiniasklaidos kaip sociumo atspindžio vaidmuo itin reikšmingas. „Vienas iš žiniasklaidos įtakos įrodymų, tai gebėjimas daryti poveikį sociumui: per gebėjimą formuoti problemų svarstymo darbotvarkę ir viešąjį diskursą, gali turėti įtakos įsitikinimams, individų nuomonei, ne tik apie pasaulį bet ir apie savo vietą ir vaidmenį jame. Kitaip sakant, galima formuoti socialinę tikrovę formuojant požiūrį į ją.“ (Fairclough, 2003, per Marcinkevičiенę, 2009)

Postmodernizmo atstovai, tokie kaip J. Baudrillard (2002, p. 13) savo poziciją žiniasklaidos atžvilgiu pristato dar radikaliau: „prisidengusi komunikacijos spektakliu, žiniasklaida, informacijos presingas siekia destrukūrizuoti sociumą. Taip informacija ištirpdo prasmę, ištirpdo socialumą, paversdama juos ūku, kurio laukia ne inovacijų antplūdis, o priešingai – totalinė entropija. Todėl medija skatina ne socializaciją, o visiškai priešingą – masių socialumo imploziją.“ Postmodernėjančiame pasaulyje, pradedama abejoti autoritetais bei sąvokomis anksčiau laikytomis teisingomis arba savaime suprantamomis. Į žiniasklaidą krenta filosofų kritikos strėlės, kaltinimai užgožus realybę bei kuriant savąją, matomi postmodernistų filosofijų veikaluose. Filosofiniu požiūriu medijos XXIa. uzurpavo tikrovę, ją pakeitė, pseudo-realybe. „Visuomenėje niveliuojasi tikrasis santykis – žmonės nebežiūri vienas į kitą, tačiau tam yra institutai. Jie nebeliečia vienas kito, tačiau tam yra kontaktinė terapija. Prarandamas socialumas, jausmas, netgi kūnas. Šiai tikrovės *dykumai* užpildyti vykdoma masinė tikrovės gamyba, lygiagreti materialiajai gamybai, tik vietoje fabrikų ar gamyklų naudojamos masinės komunikacijos priemonės, t.y., žiniasklaida.“ (Burauskas, 2005)

Sociologiniu požiūriu gimęs individas, perims ankstesnes patirtis, pats kurs naujas bei perduos jas ateinančioms kartoms. Šis nesibaigiantis gyvenimo ciklas, patirčių ratas – neatsiejama egzistencijos dalis. Kaip vieną iš patirčių laukų, sociologai įvardina žiniasklaidos instituciją. Kaip teigia, A.Schutz (1967, p. 209) „pasaulis egzistavo prieš mums gimstant, mūsų protėviai jį suvokė ir interpretavo kaip organizuotą pasaulį. Dabar pasaulis atiduodamas mūsų patirtims ir interpretacijoms. Visos interpretacijos paremtos visų prieš tai buvusių patirčių sankaupa, arba mūsų pačių arba perduotos mums tėvų ar mokytojų“, tarsi individo mokytoją ar savotišką edukatorių galima įvardinti ir visuomenės informavimo priemonės.

Mums pažįstamas šiuolaikinis, praeities ar netgi ateities pasaulis iš dalies sukonstruotas žiniasklaidos: „kad ir ką žinotumėme apie mūsų visuomenę, netgi apie pasaulį, kuriame mes gyvename, mes žinome žiniasklaidos dėka“ (Luhmann, 2000, p.1). Grįžtant prie tikrovės konstravimo sampratos, galima pridurti, jog „pasitelkiant žiniasklaidos priemones jau

seniai nėra pranešinėjama apie tikrovę, priešingai – pranešinėjant kuriama tikrovė“ (Ulfkotte, 2001, p.166)

3 pav. Autoriaus adaptuota. Dviguba komunikacijos trajektorija veikia elgseną, tiesiogiai ir per socialines individo sistemas. Pagal: Bandura, 1999, p. 141

Visuomenė – daugialypė, daugiareikšmė terpė, kurioje individai suskirstyti arba save priskyre tam tikroms socialinėms grupėms (klasėms) egzistuoja, sąveikaudami tarpusavyje. Šis klasinis stratifikavimas atsispindi ir žiniasklaidos institucijoje: Kaip teigia, D.Croteau ir W.Hoynes (2000, p. 225): „pramoginė ir rimtoji žiniasklaida neatspindi pasaulio įvairovės. Tačiau dėl įvairovės nebuvimo, žiniasklaidos turinys atspindi nelygybę, kuri egzistuoja realiame gyvenime, taip pat ir žiniasklaidos industrijoje“.

Šios grupės ar individai šiuolaikinėje visuomenėje dažnai remiasi ne savo pačių patirtimi ir jausmėmis, o žiniasklaida, kuri atlieka supažindintojos (angl. introducer) vaidmenį. Masinė žiniasklaida, kuri dažnai atlieka visuomenės teisėjos vaidmenį teisiant vieną ar kitą socialinę grupę: „žiniasklaida tampriai susijusi su kasdieniniu, socialiniu žmonių gyvenimu, jos iškeliamos vertybės tampa visuomeninėmis, populiariomis, žiniasklaida diktuoja tiek mąstymo, tiek gyvenimo būdo madas, yra pokyčių nešėja.“ (Martin, 1998). Norėdama suvienodinti idėjas ar kitaip sakant auditorijos mastymą, žiniasklaida (sąmoningai ar ne) sukuria stereotipus, šie galingi konstruktai, tarnauja, tam, jog individas lengviau atpažintų matomą objektą, grupę, organizaciją ir kt. nedėdamas daug pastangų.

Kaip vieną iš žiniasklaidos veiklų, ypač aktualią šiame darbe, aptarsime priešų konstravimo metodą, kurį naudoja įvairios interesų grupės pasinaudodamos žiniasklaidos priemonėmis. Priešų konstravimas žiniasklaidoje – paplitęs reiškinys Lietuvoje: pradedant vyriausybinio lygmeniu – baigiant žiniasklaida. Visų pirma turėti priešą, o ypatingai valstybiniu mastu, yra ganėtinai patogiu, kadangi taip nukreipiamas dėmesys nuo išties svarbių visuomenei klausimų. Priešas (kita valstybė, socialinė grupė, asmuo) leidžia mobilizuoti mases. Komunikaciniu požiūriu masės mobilizuojamos prie televizorių, laikraščių ar kompiuterių. Kaip vieną iš tokios mobilizacijos tikslų galima įvardinti – didesnės auditorijos pritraukimą, kuris reikštų didesnę pelną žiniasklaidos priemonei.

Perfrazuojant „Politinio spektaklio konstravimas“ autorių M. Edelman (1988, p. 73) žmonės konstruoja priešus, kurie išsiskiria iš daugumos, todėl tampa lengvai pažeidžiami, taip pat šie priešai leidžia įtvirtinti turimas prielaidas apie juos, kaip teigia, M. Edelman: „tokia funkcija teko XVII Salemo raganoms, komunistų agentams mūsų kariuomenėje šeštąjį dešimtmetį, žydams nacių Vokietijoje, homoseksualistams <...>“ Antigonistų, deviantinių grupių konstravimas žiniasklaidoje – vieša paslaptis. Šiuolaikinė visuomenė pripratinta prie pramoginio turinio laidų, temų. Sunkių klausimų sprendimas, visuomenei nėra patrauklus. Žiniasklaidos priemonės žinodamos daugumos visuomenės poreikį „duonai ir žaidimams“, tuo naudojasi, dažniausiai remdamosios pramoginių žanrų laidomis, iliustracijomis, eskaluodamos bei parodijuodamos sudėtingas grupes, problemas, įvykius. „Taigi problemos sukonstravimas yra sudėtingas ir painus įvykis, atspindintis asmens savivokos bei sociumo konstravimo aspektus ir neatsiejamai susijęs su nesibaigiančiu politinių siekių, politinių vaidmenų ir moralinių nuostatų konstravimo bei rekonstravimo procesu“ (Edelman, 1988, p. 25)

Lietuvos viešojoje sferoje, paplitusi daugumos retorika, o mažumos nutildomos arba panaudojamos tik dar labiau sustiprinti daugumos dominavimą. Žiniasklaidos priemonės privalo įtikinti daugumai, kitu atveju – paprasčiausiai bankrutuoti.

Iš esmės galime išskirti dviejų disciplinų – sociologijos ir filosofijos požiūrius į žiniasklaidos instituciją, konstruojant (kuriant) socialinę tikrovę. Ir sociologai ir filosofai sutinka, jog žiniasklaidos priemonės realybę sukuria pačios, tikslingai atrinkdamos ką rodyti, kaip rodyti ir kada rodyti. Šie procesai neatsiejami nuo politikos bei ekonomikos, kurie turi milžinišką įtaką visuomenės informavimo priemonėms. Tai, jog žiniasklaida konstruoja realybę yra neišvengiama, kadangi dėl per didelių informacijos srautų, atrenkami tik tam tikri, redakcijos nuomone, aktualiausi įvykiai.

Apibendrinant, galima teigti, jog žiniasklaida – įvairių interesų laukas. Šis įvairių socialinių grupių tarpininkas – problematiškas, kadangi kiekviena grupė siekia pasinaudoti žiniasklaida skleisti idėjas, pažiūras, įsitikinimus ir siekti savo tikslų. Tačiau žiniasklaidos esminė funkcija – pateikti kuo įvairiapusiškesnę ir įvairesnę informaciją, kuri nenustumtų socialinių grupių, priskiriamų prie mažumų į matomumo paribius, o atvirksčiai plėstų auditorijų pasaulėžiūrą, pristatydamą kuo įvairesnius tikrovės aspektus.

1.3 Žiniasklaidos įrėminimo procesas kaip visuomenės nuomonės formavimo įrankis

Žiniasklaida neišvengiamai konstruoja realybę, kadangi tai yra šios institucijos paskirtis ir vaidmuo, kitaip sakant tai yra neišvengiamybė. Esminis klausimas **kaip** ji tai daro t.y kokiais metodais masinė žiniasklaida naudojasi jai suteikta privilegija pristatyti tikrovę.

Kaip vaizduojamos atskiros visuomenės socialinės grupės? Ar jos stereotipizuojamos ar laikomasi nešališkumo pateikiant jų „paveikslus“ visuomenei? Šiame poskyryje didžiausią dėmesį skirsime ne klasikinėmis laikomomis teorijoms, tokioms kaip darbotvarkės sudarymas (agenda-setting), ar naujienų atrankos, tačiau žiniasklaidos įrėminimo proceso (media framing)⁶ teorijai, kuri šiame darbe aktualiausia, kadangi žiniasklaidos priemonės ją dažnai naudoja stigmatizuodamos grupes, ypatingai mažumas (seksualines, etnines, rasines ir kt.) Paraleliai su socialinių grupių „paveikslų“ kūrimu vyksta stereotipizacijos procesas.

Pasak tyrinėtojų: „įrėminimas, tai procesas, kuriuo komunikacijos šaltiniai, tokie kaip žinių organizacijos, apibūdina ir konstruoja politinį įvykį ar visuomenės diskusijas. (Nelson, Clawson and Oxley, 1997 p. 221)

Įrėminimas (framing) tai interpretacijų schemas, stereotipų rinkiniai, kuriais individai remiasi norėdami suprasti ir reflektuoti į tam tikrus reiškinius. Kitaip tariant, šios schemas padeda greičiau atpažinti objektus, ilgai nemąstant. Kaip pavyzdį galima pateikti šuns schemą: jis loja, turi keturias kojas ir kailį, todėl kai kitą kartą mes pamatysime panašų padarą, greičiausiai pagalvosime, jog tai šuo. Tuo pačiu principu naudojasi ir dauguma visuomenės informavimo priemonių, kurios, pavyzdžiui, vaizduoja seksualinių mažumų grupę, kaip ryškiaspalvę, šokiruojančią minią demonstruojančią, konservatyviai visuomenės daliai nepriimtina elgesį. „Nuolat pateikdama kraštutinius lesbiečių ir gėjų gyvenimo vaizdinius – transvestitus, nuogus skustagalvius gėjus, vyrus su šuns antkakliais ant kaklų ir grandinėmis – spauda atskiria ir atitolina seksualines mažumas nuo visos visuomenės“ (Tereškinas, 2011) Socialinė problema ar socialinė grupė, įvykiai ar įvykių

⁶ Media framing (žiniasklaidos įrėminimas) sąvoka akademiniam diskurse suvokiama nevienareikšmiškai. McCombs, Shaw, Weaver (1997), teigia, jog „pats įrėminimas (framing), tai darbotvarkės sudarymo tęsinys, tačiau įrėminimo poveikis ir darbotvarkės sudarymas- glaudžiai susijusios sąvokos. Gitlin, (1980 p.7), apibūdina žiniasklaidos rėmus (media frames), kaip „nuolatinis pažinimo, aiškinimo, pateikimo, atrankos, dėmesio, atskirties modelius, kurių dėka nuolat organizuojamas diskursas.

sekos, rodomi, vaizduojami tam tikra maniera, auditoriją skatina (sąmoningai ar ne) susidaryti atitinkamus stereotipus, konstruktus, schemas apie tas grupes ar įvykius.

Žiniasklaidos priemonių redaktoriai susiduria su problema, kaip rodyti visuomenės grupes, tarkim – seksualines mažumas. Ar parodyti jas kaip šokiruojančią, skandalingą grupę, ar kaip individus kovojančius už savo teises, ar kaip visuomenės normų bei vertybių laužytojus?

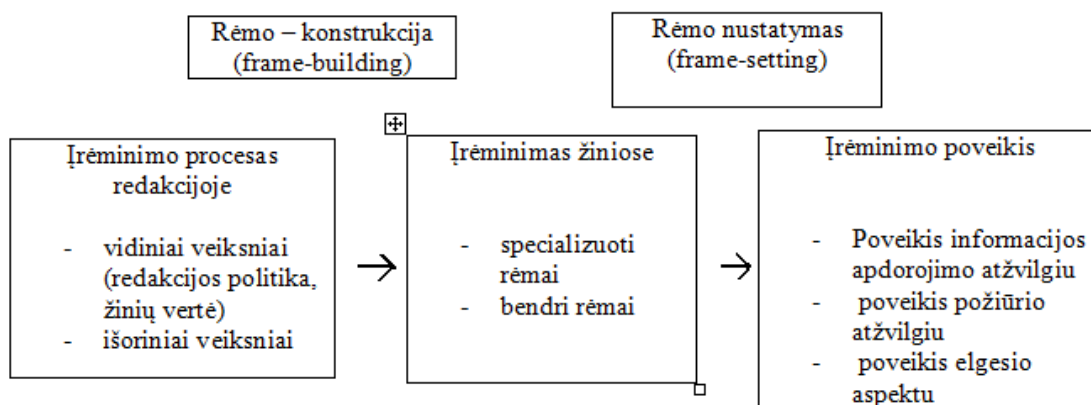
Socialinių grupių įvaizdžių „įrėminimas“ t.y grupių paveikslų kūrimas, kurio tikslas – supaprastinti informacijos turinį. „Rėminimas iš esmės apima informacijos atranką ir įvykio svarbos įvertinimą. Įrėminti – tai pasirinkti keletą suvokiamos tikrovės aspektų ir paversti juos ryškesniais komunikacijos tekste, tokiu būdu iškeliant atitinkamą problemą, priežastinę interpretaciją, ir/ar elgesio rekomendaciją“. (Entman, 1993, p.52)

Šis žiniasklaidos „palengvinimas“ ir formuoja stereotipus apie tam tikras grupes, pavyzdžiui: jeigu Romų tautybės žmonės žiniasklaidoje nuolat vaizduojami narkotikų, skurdo, vagysčių, plėšimo kontekste, ilgainiui tai tampa visų Romų tautybės žmonių „etikete“, kuri reflektoriai taikoma pamačius šios tautinės mažumos atstovą realiame gyvenime (jo yra vengiama, žiūrima įtariai, socialinis kontaktas tampa sunkiai įmanomas).

Pasak Gamson (1989, p. 157), „faktai neturi vidinės reikšmės. Jiems reikšmė yra suteikiama, įterpiant juos į „rėmus“ istorijos pasakojimo linijoje, kuri suteikia faktams ryšį, vienus atrinkdama ir išskeldama, kitus ignoruodama“. Taigi, Romų atveju, naujienų reportaže dažnai išryškinami: narkotikų, skurdo, netvarkos – faktai (vaizdiniai), paslepiant kitus, pavyzdžiui, Romų atstovų pasisakymus, jų nuomones, įvairesnį šios mažumos vaizdavimo būdą.

E.Goffman laikomas sąvokos „frame“ krikštatėviu – „žurnalistai nusprendžia, kurią istoriją pasirinkti rašyti, ir kaip pasirinkta istorijos bus rašoma“. Klausimas „kaip“ reiškia, jog pasirinktą istoriją aprašyti ir pateikti visuomenei galima keliais ar keliolika būdų, būtent šis klausiamasis žodis yra svarbus analizuojant žiniasklaidos kuriamus „rėmus“. (Latham, 2010)

„Įrėminimo“ procesas visuomenės informavimo priemonėse susideda iš kelių etapų.

4 pav. Claes H. De Vreese (2005) „News framing: theory and typology. Lentelė adaptuota autoriaus.

Pirmasis „įrėminimo“ etapas - „įrėminimo konstravimas“ (frame building) apima kelis laukus: žurnalistų vertybes/normas, politinę erdvę bei kultūrinį kontekstą. Šių laukų sąveikavimas apsprendžia, kuris „rėmas“ (naujiena) pateks į viešąją erdvę. Žurnalistų vertybės, paremtos ideologija, požiūriais ir profesinėmis normomis, šie veiksniai proceso eigoje lemia kaip bus konstruojamos naujienos. (Scheufele, 1999, p. 115) Kitaip sakant „vidiniai žiniasklaidos veiksniai nulemia kaip žurnalistai ir naujienų organizacijos „įrėmins“ problemas (Shoemaker & Reese, 1996 per Scheufele p. 107)

Tačiau svarbūs ir išoriniai veiksniai, tokie kaip žiniasklaidos santykis su politiniu elitu bei socialinėmis grupėmis (judėjimais), NVO ir kt. Taip pat yra nemažai aspektų, kurie turės įtakos kaip žurnalistai „įrėmins“ tam tikrą problemą ar įvykį: išorinis suinteresuotų grupių spaudimas, visuomenės normos ir vertybės, įstatymų leidėjų įtaka, pačios žiniasklaidos organizacijos apribojimai ar draudimai ir kiti veikėjai. „Dėl riboto talpumo ar laiko žiniasklaidos priemonėse, žiniasklaidos organizacijų interesų ir atsakingų asmenų sprendimų tik kai kurie įvykiai ar pareiškimai tampa naujienomis“ (Pečiulis, 2006, p. 54) Remdamiesi šia „rėmelio“ sukonstravimo teorija, matome, jog taip, kaip yra konstruojamas seksualinių mažumų „rėmas“ Lietuvoje priklauso ne tik nuo žiniasklaidos organizacijų, tačiau ir nuo kitų veiksnių. Lietuvos atveju tai būtų: daugumos visuomenės vertybių sistema, politinio elito įtaka, kitų institucijų (bažnyčios, NVO ir kt.), aktyvistų kovojančių už mažumų teises bei pačių visuomenės informavimo priemonių vykdoma politika mažumų (seksualinių, etninių, rasinių ir kt.) atžvilgiu.

Antrasis „įrėminimo“ proceso etapas – įrėminimo formavimas (frame-setting), tai ryšys tarp žiniasklaidos pateikiamų naujienų ir gavėjo (žiūrovo, skaitytojo), kuris paremtas tuo, jog gavėjas turi iš anksto susidaręs požiūrį, tam tikrą kiekį foninių žinių, kitaip tariant – žinių bagažą.

„Frame-setting“ teorija remiasi individo predizpozicijos ir žiniasklaidos priemonės pateikiamo „rėmo“ sąveika. Šie konstruktai (frames) taip pat turi poveikį nuomonių formavimuisi: „konstruktai turi įtakos viešajai nuomonei, kadangi pabrėžia tam tikras vertybes, faktus ir kitas aplinkybes, suteikdami akivaizdžiai svarbesnį vaidmenį svarstomai problemai, nei, jeigu ta problema būtų pateikta alternatyviame rėme“ (Nielson et al. 1997, p. 569) Taigi, mokslininkai tiria, kaip įvykių ar objektų „įrėminimas“, ir to konstrukto iškėlimas, keičia individo požiūrį ar elgseną.

„Įrėminimo“ proceso teorija, yra svarbi, norint suprasti kaip veikia mūsų mąstymas, ir kaip nesunkiai juo galima manipuluoti. Žiniasklaidos organizacijų kuriami „rėmai“, kurie vienus naujienų aspektus paverčia svarbesniais nei kitus, rodo, kokią didžiulę pasirinkimo laisvę turi visuomenės informavimo priemonės, parodyti įvykius, kad ir dešimčia skirtingų būdų, iš keliolikos

skirtingų kampų. Šiuo požiūriu itin svarbus tampa kritinis žiūrovo (skaitytojo) mąstymas, gebėjimas ne tik akiai sekti naujienas, bet ir analizuoti. Žiniasklaidos daromas poveikis individo elgsenai, mąstysenai, pasirinkimams nėra absoliutus, tačiau labai paveikus.

1.4 Mažumų stereotipizavimas žiniasklaidoje

Žiniasklaidos erdvėje sutinkamas socialinių grupių (vyresnių žmonių, moterų, seksualinių mažumų, politikų, žydų, juodaodžių ir kt.) stereotipizavimas. Kaip teigia, B. Gorham (2010) „stereotipai arba schemas, padeda organizuoti mūsų žinias ir įsitikinimus apie socialines grupes. Stereotipai taip pat nulemia mūsų lūkesčius ir įtakoja kaip mes priimsime informaciją” Kuo socialinė grupė mažiau pažįstama, tuo gajesni stereotipai apie ją. „Daugelis mažumų grupių, dalinasi panašiu likimu: santykinis nematomumas žiniasklaidoje ir žeminantys stereotipai. (Fourie, 2008, p. 334)

Gyvename pasaulyje, kur vaizdas tampa vis svarbesnis, todėl itin svarbų vaidmenį stereotipizavimo procese atlieka ir vizualiniai elementai: nuotraukos, karikatūros, filmuota medžiaga, diagramos ir t.t. Žiniasklaidoje (spausdintinėje, interneto) – vaizdas tampa svarbiu rodikliu, dažnai užgoždamas tekstą. Televizijos aspektu – vaizdas dominuoja. Stereotipinis mąstymas, tai kolektyvinis procesas ir kuo tvirtesnė, vieningesnė visuomenė- tuo gilesni stereotipai. „Mąstymas stereotipais – iš karto priskiriant daiktus ar reiškinius tam tikrai kategorijai – būdingas kiekvienam žmogui ir pats savaime nėra blogas. Stereotipinis mąstymas palengvina mūsų suvokimą ir padeda greičiau ir tinkamiau reaguoti. Blogiausia tai, kad stereotipai veikia ne tik suvokimą, elgesį, bet ir socialinius santykius, sąlygodami išankstinį nusistatymą kitos kultūros atstovo, jo „kitokios“ elgsenos ar veiksenos atžvilgiu“ (Pruskus, 2003, p. 10)

Stereotipų sąrašas milžiniškas, pavyzdžiui: Juodaodžiai žaidžia sportą. Lotynų amerikiečiai yra gaujų nariai. Vietiniai amerikiečiai – alkoholikai. Žmonės prikaustyti prie vežimėlio – bejėgiai. Gėjai – sumoteriškéjė. Lesbietės nešioja trumpus plaukus. Vyresniems žmonės reikia nuolatinės priežiūros. Benamiai žmonės yra priklausomi nuo narkotikų. Šie ir panašūs stereotipai įamžinti vaizdinių žinučių spausdintinėje žiniasklaidoje, televizijoje, internete (Lester, 1995)

„Kai mes susiduriame su socialine grupe, kuri paremta: lytimi, rase, etniškumu, seksualine orientacija ar kažkuo kitu, schema, kurią mes turime susikūrę apie tą grupę pasakoms, kokiais bruožais ta grupė pasižymi“ (Gorham, 2010) Tai reiškia, jog susidūrę su žmogumi ar grupe žmonių, kurie priklauso, tarkim, seksualiniai mažumai t.y gėjų, lesbietę ar transseksualą –

mes jau turėsime susidarę tam tikrą schemą (stereotipą) apie šią grupę ar asmenį, sudarytą iš anksčiau sukauptų žinių: „gana didelę to socialinio žinojimo bagažo dalį sudaro „receptai“, padedantys spręsti įvairiausias kylančias problemas ar tiesiog veikti tam tikrose situacijose.

Žinojimo formavimasis įtakojamas skirtingų pateikiamos informacijos turinių. Tad reikšmingais čia tampa kone visi informacijos šaltiniai aplinkoje (Berger P. L, Luckman T. 1999). Iš tiesų, kuo mažiau žmonės turi informacijos apie socialines grupes, tuo labiau jie linkę pasikliauti įvairiais informacijos šaltiniais, pavyzdžiui – žiniasklaida. „Matyti pasaulį, taip kaip jį piešia televizija – klaidinga. Iš tiesų daugybė klaidingų nuomonių apie profesinius siekius, etnines grupes, mažumas, pagyvenusius žmones, socialiniu ir lyčių vaidmenis, ir kitus gyvenimo aspektus, yra iš dalies kultivuojami per simbolinį stereotipų modeliavimą“ (Bandura, Bussey, 1999)

Stereotipais mokslininkai vadina: „supaprastintus grupės ir jos narių vaizdinius, dažnai paremtus nusistatymais. (Broom, 1992 per Petkevičienę, p. 14); Psichologai Hamilton ir Troler (1986, p. 133) stereotipus apibūdina kaip „pažintines struktūras, kurios yra suvokėjo žinios, tikėjimai ir patirtys apie žmonių grupes (socialines grupes)“; stereotipas, kaip dar viena pasaulio pažinimo schema, padedanti suvokti mus supančią aplinką, tačiau suvokti taip, kaip nori dauguma” (Gorham, 2010);

Kitas itin tinkantis šiam darbui stereotipų apibūdinimas: „stereotipai yra svarbūs visuomenei kaip socialinio veiksmo, ideologinės struktūros ir politinės propagandos motyvacija; stereotipai yra nuomonė (negatyvi arba pozityvi) ir yra susiję su įsitikinimais.“ (Rakauskienė, 2009, p. 34)

Akivaizdu, jog stereotipizuota realybė, neparodo viso vaizdo, atvirkščiai – parodo gana siaurą, monotonišką vaizduojamų įvykių ar objektų lauką. „Vadovaujantis vien stereotipais, mes negalima susidaryti pilno socialinės grupės vaizdo, apskritai, jei tai yra įmanoma, ir stereotipai nėra neutralūs. Atvirkščiai jie mums pateikia žymiai retušuotus ir iškreiptus grupės vaizdus, kurie palaiko vyraujančius įsitikinimus visuomenėje, tų grupių atžvilgiu“ (Gorham, 2010)

Žiniasklaida turi įtakos visuomenės nuomonei, pristatydamą socialines mažumas, taip kaip žiniasklaidos organizacijos redakcijai atrodo yra teisinga, bei kokios bendros tendencijos tvyro viešojoje erdvėje: „žiniasklaida savo ruožtu tampa galinga priemone, kuriančia socialinius įvaizdžius – ji „piešia“ ideologiškai nulemtus vaizdinius supriešindama „mus“ ir „juos“ ir veikia visuomenės nuomonę manipuliudama stereotipais ir stigmatizuota įtaka (Anderson, 1999)

Žurnalistai dalyvavę M. Rakauskienės tyrime patvirtino, jog rašant etninių mažumų tematika svarbiu straipsnių bruožu tampa stereotipiniai vaizdiniai: „spaudos tyrime dalyvavę ekspertai žurnalistai pripažįsta, kad dažniausiai skaitytojo nuomonę apie etnines mažumas yra formuojama per sensacingas antraštes, tautybės jose išryškinimą, tautybės siejimą su nusikalstama

veikla, stereotipiniais vaizdiniais, charakterio išryškinimą, kitos nuomonės neišklausymą.“ (Rakauskienė, 2009, p. 61)

Anot, V. Pruskaus stereotipai neišvengiami, vien dėl to, jog žmonės neturi pakankamai laiko įsigilinti į socialines problemas: „auditorija neturi pakankamai nei laiko, nei energijos tam, kad viską detalai „suvirškintų“, todėl ji reikalauja supaprastintos „realybės“ versijos. Būtent tai ir sudaro palankias sąlygas stereotipams plisti. Tuo būdu masinės informacijos priemonės stereotipų pagalba realizuoja socialinių struktūrų palaikymo funkciją. (Pruskus, 2003, p. 11)

Kaip teigia B. Gorham (2010), „derėtų prisiminti, jog stereotipai dažnai siūlo paaiškinimus apie grupes, kurias jie kategorizuoja“. Kaip pavyzdį straipsnio autorius pateikia Devine ir Elliot (1995) tyrimo išvadą, kurioje teigiama, kad „daug žmonių pasirenka žodžius „vargšas“ ir „tingus“ kaip juodaodžių socialinės grupės bruožus. Sujungus šiuos raktinius žodžius gimsta stereotipas „juodaodžiai yra vargšai, nes jie tingūs“

Analogiškus pavyzdžius galima pritaikyti ir seksualinių mažumų grupei, anot Croteau ir Hoynes (2000, p. 224): „stereotipai ir apribojimai vis dar egzistuoja televizijoje, kuriamiems gėjų ir lesbiečių „portretams“. Televizija beveik visada pristato homoseksualius personažus izoliuotais, o ne kaip homoseksualių žmonių bendruomenės narius.“ Bėgant metams, keičiasi ir žiniasklaidos organizacijų požiūris į mažumas: „su žiniasklaidos evoliucija pranešant naujienas susijusias su moterų ir rasinėmis mažumomis, homoseksualių žmonių vaizdavimas žiniasklaidoje po truputį tapo ne toks rėksmingai stereotipiškas“. Nors naujienos išlieka apribotos, šiuolaikinė žiniasklaida bent jau parodė tolerantiškumo požymius homoseksualių žmonių atžvilgiu. (Croteau, Hoynes, 2000, p. 225)

Anot, Lester (1997): „žiniasklaida stereotipizuoja, nes mes stereotipizuojame. Mūsų smegenys natūraliai rūšiuoja, tai ką mes matome, mes atpažįstame skirtingų žmonių fizinius bruožus ir juos rūšiuojame, bet tai ne stereotipizavimas. <...> Stereotipas, tai sutrumpintas metodas aprašyti individą veikia bendrais, o ne unikaliais bruožais. Foto - žurnalistui lengviau įamžinti pikta juodaodį per riaušes, nei skirti laiko išsiaiškinti socialines problemas, dėl kurių ir kilo riaušės“

Bene labiausiai stereotipizuojamos etninės grupės – žydai ir Romai (čigonai). Kaip viena iš nepakantumo formų žydų mažumai, įvardinamas- antisemitizmas. „Antisemitizmas dažnai kaltina žydus pasauliniu sąmokslu ir dėl įvairių nesėkmių. Tai pasireiškia kalbose, raštuose, vizualiose veiksmo formose vartojant grėsmingus stereotipus ir neigiamus charakterio bruožus“. (Rakauskienė, 2009, p. 77) Romų etninė grupė tiek Lietuvoje, tiek Europoje susiduria su didžiausiomis problemomis bandydama integruotis į visuomenės gyvenimą. Pasak M. Rakauskienės (2009), „kokybinio Lietuvos spaudos turinio tyrimo duomenimis, romai spaudoje siejami su

„nusikaltimų ar neteisėtų veiklų“, „socialinės pagalbos“ ir „būsto“ problematika. Iš jų „nusikaltimų ar neteisėtų veiklų“ problematika – gausiausia.“

Spaudoje, pristatant Romų etninės grupės atstovus „akcentuojami įvairūs individo frustracijos rodikliai individui siekiant saugumo, vartojami etniniai negatyvūs socialiniai stereotipai, ypač čigonų etninės grupės atžvilgiu, taip pat pabrėžiamas čigonų etninės grupės problemiškas, psichologinis nepatikimumas, užsiiminėjimas nusikalstama veikla, įvairūs gebėjimai išvilioti pinigus iš gyventojų ir kt. (Rakauskienė, 2009, p. 103)

Kokių pasekmių galime sulaukti, jeigu stereotipizavimas taptų itin gajus ir jį lydėtų veiksmai, vaizdžiai aprašo Lester (1994) „Taigi, žiniasklaidos žinutės, kurios stereotipizuoja individus tampa mūsų ilgalaikės atminties dalimi. Žiniasklaida paprastai vaizduoja įvairias socialines grupes per specializuoto turinio kanalus: nusikaltimų, pramogų, sporto ir beveik niekada verslo, išsilavinimo, sveikatos ar religijos kontekste. Dėl to mažumų vaizdavimo problema yra tokia svarbi, kadangi istorija parodė, jog stereotipizavimas veda prie atpirkimo ožių, kuris veda prie diskriminacijos, pastarasis veda prie atskyrimo, kuris veda prie fizinio smurto, o šis prie genocido“

D. Petkevičienė (2005) , tyrinėjusi pagyvenusių žmonių įvaizdžius, stereotipizavimą spaudoje, nustatė, jog „žiniasklaida formuoja mūsų požiūrį daugeliu atvejų, nes ji yra dominuojantis informacijos perdavimo veiksnys. Ji yra tarp tų institucijų, kuriomis labiausiai pasitiki visuomenė. Todėl galima teigti, kad spaudos reikšmė formuojant stereotipišką senatvės suvokimą yra labai svarbi“ Žiniasklaidos priemonės, stereotipizavimą dažniausiai naudoja su neigiamomis potekstėmis, ypač jeigu rašoma apie mažumas. Tačiau lygiai taip pat žiniasklaida galėtų panaudoti socialinių grupių įvaizdžių kūrimą teigiama linkme: „nors stereotipų kitimo procesas yra lėtas, žinodami, kad žiniasklaida, turi didelę galią, galima teigti, kad ji yra pajėgi formuoti geresnį senų žmonių įvaizdį.“ (Petkevičienė, 2005, p. 52)

Savo straipsnio išvadose B. Gorham, pabrėžia, jog “socialinių grupių įvaizdžiai ir jų vaizdavimas žiniasklaidoje, padidina ir sustiprina mūsų polinkį analizuoti informaciją stereotipiniu būdu, taip žiniasklaida nesąmoningai padeda atsirasti išankstiniam nusistatymui ir diskriminacijos užuomazgoms” (Gorham, 2010)

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti, jog visuomenės informavimo priemonės stereotipizuoja socialines mažumas dėl kelių priežasčių. Visų pirma, dėl laiko trūkumo ir žiniasklaidos „formato“ t.y naujienas, žinias pateikti kuo greičiau ir koncentruotai. Antra, tam, kad mažumos būtų greičiau atpažįstamos. Stereotipai, schemas savaime nėra neigiami dariniai. Kokį atspalvį (teigiamą ar neigiamą) jie įgaus priklauso nuo žiniasklaidos priemonių redakcijų veiksmų. Deja, šiuolaikinėje žiniasklaidoje stereotipizavimas įgavęs neigiamą prasmę.

Antrasis darbo skyrius skirtas konkrečiai grupei – seksualinėms mažumoms. Šiame skyriuje bus detaliau nagrinėjamas žiniasklaidos ir seksualinių mažumų santykis.

2. SEKSUALINIŲ MAŽUMŲ ĮVAIZDŽIŲ KONSTRAVIMAS ŽINIASKLAIDOJE

Antrajame darbo skyriuje pereisime prie konkrečios socialinės grupės – seksualinių mažumų problematikos analizavimo komunikaciniu aspektu. Kitaip tariant, apžvelgsime šios grupės diskursą žiniasklaidoje, pirmajame poskyryje. Antrajame poskyryje, gilinsimės į seksualinių mažumų vaizdavimą visuomenės informavimo priemonėse, Lietuvoje. Pritaikydami pirmajame skyriuje sukauptą informaciją aiškinsimės LGBT žmonių santykį su žiniasklaida.

2.1 Seksualinių mažumų diskursas žiniasklaidoje

Šiame poskyryje apžvelgsime seksualinių mažumų diskursą žiniasklaidos kontekste. Kaip pavyzdžius naudosime Estijos, Lietuvos, Bulgarijos, Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV), žiniasklaidos ir seksualinių mažumų sąveikas. Kokią reikšmę turėjo Sovietų Sąjungos žlugimas, homoseksualiems asmenims? Ar žiniasklaida tapo atviresnė seksualinėms mažumoms? Su kokiomis problemomis susiduria šių grupių atstovai, mėgindami išeiti į viešumą?

Dabartiniu metu, akademiniam diskurse ir seksualinių mažumų studijose vis labiau įsigali LGBT terminas.⁷ Kaip ir seksualinių mažumų sąvoka, LGBT yra identiškasis atitikmuo savo prasme, skiriasi tuo, jog yra konkrečių grupių (lesbiečių, gėjų, biseksualų, transeksualų) pirmų raidžių junginys.

Apie mažumų, ypač seksualinių mažumų diskurso atsiradimą žiniasklaidoje, Lietuvoje ir apskritai daugelyje posovietinių valstybių, galima pradėti kalbėti tik po Sovietų Sąjungos žlugimo, kadangi „Homoseksualumo ir seksualinių mažumų temos komunizmo laikotarpyje buvo apeinamos, jos buvo laikomos deviantinėmis praktikomis bei trivialiomis temomis“ (Česienė, 2006, p.35)

Tuo tarpu Vakarų pasaulyje, judėjimai už seksualinių mažumų teises, prasidėjo keliais dešimtmečiais anksčiau: „judėjimas už homoseksualų teises, prasidėjo 1969 m. kai policija ėmėsi veiksmų nukreiptų prieš homoseksualus, Niujorke. Išsilaisvinimo frontas atmetė „normalių žmonių“ sukurtus visuomenės tradicinius socialinius vaidmenis ir lyties apibrėžimus“ (Turner, 2006, p. 225)

⁷ LGBT- lesbian, gay, bisexual, and transgender. (lesbietės, gėjai, biseksualai ir transeksualai)

Daugelyje pasaulio valstybių prasidėjo seksualinių mažumų “ėjimas iš spintos” (angl. Coming out of closet)⁸, atmesdamas tradicines vertybes ir kovodamas už *kitokių* žmonių teises ir laisves. Jungtinėse Amerikos Valstijose „žinios susijusios su homoseksualiais žmonėmis per daugelį metų pasikeitė. Retai minimi 6-ajame dešimtmetyje, homoseksualai pasirodė žiniose dėl aktyvistų veiklos. AIDS epidemija 8-ajame dešimtmetyje paragino žinių tarnybas kreipti tiesioginį dėmesį į homoseksualų bendruomenes. 9-ajame dešimtmetyje diskusijos apie homoseksualių žmonių teisę tarnauti kariuomenėje atsidūrė pirmuose dienraščių puslapiuose. Dar daugiau dėmesio gėjai ir lesbietės susilaukė didmiesčiuose, kuriose buvo matoma homoseksualių žmonių organizacijų veikla“ (Croteau, Hoynes, 2000, p. 224-225).

Kaip seksualinių mažumų pažinimo mediumas – kino industrija, buvo svarbi institucija, nuo kurios požiūrio į homoseksualumą iš dalies priklausė, seksualinių mažumų integravimasis visuomenėje: „JAV nuo 1940 m. iki 1960 m. Holivudo kino pramonėje įsivyravo konservatyvi pozicija, tuo laiku režisieriai griežtai cenzūravo ir draudė gėjų bei lesbiečių vaizdinius. Nuo 1960 metų gėjų ir lesbiečių įvaizdžiai buvo gana neigiamūs. Fejes ir Petrich pažymi, jog per šį laikotarpį „homoseksualumas geriausiu atveju buvo pristatomas kaip nelaimė, liga, ar marginalumas, o blogiausiu atveju- iškrypimas ir blogis, kurį reikia sunaikinti“ (Fejes, Petrich, 1993, p. 398) Taip pat priduria, kad „pokyčiai homoseksualių žmonių vaizdavimo žiniasklaidoje atžvilgiu neatsirado spontaniškai. Tokie pokyčiai nebuvo įtakoti solidaresnio visuomenės požiūrio. Greičiau, tai buvo aktyvistų nuopelnas, kurie kovojo prieš stereotipinį mažumų vaizdavimą, ir tai buvo esminis pokytis“ (Fejes, Petrich, 1993, p. 412)

Vakaruose, kaip alternatyvą žiniasklaidos pateikiamiems seksualinių mažumų įvaizdžiams, LGBT aktyvistai steigė paralelias žiniasklaidai formas: „lygiai kaip ir judėjimai už rasinę lygybę, moterų teises, gėjų ir lesbiečių judėjimas sukūrė alternatyvias žiniasklaidos formas ir dirbo tam, jog gėjų ir lesbiečių įvaizdžiai būtų pozityvesni žiniasklaidoje“ (Croteau, Hoynes, 2000, p. 222)

Baltijos šalyse, žlugus Sovietų Sąjungai, atsirado nauja erdvė reikštis kitokioms visuomenės grupėms, pavyzdžiui - seksualinėms mažumoms: „nepaisant tradicinio šeimos modelio įsigalėjimo, homoseksualumas susilaukė dėmesio viešajame diskurse“ (Veispak, Nagel, 1991).

Kaip rašo S. Česienė: (2006) „po nepriklausomybės užplūdusi nauja informacija, laisvos sienos ir homoseksualumo dekriminalizavimas paskatino homoseksualus keisti požiūrį į save ir

⁸ Šis posakis pasiskolintas iš amerikietiškos sąvokos „coming out of closet“ (išėjimas iš spintos), kitaip sakant, atsisakymas slėpti savo seksualinę orientaciją. Išsamiau šią sąvoką nagrinėjo Eve Kosofsky Sedgwick savo knygoje „Spintos Epistemologija (1990). (Turner, 2006, p. 226)

pradėti naują gyvenimą.“ Sovietų Sąjungos žlugimo išvakarėse, Estijoje jau buvo galima įžvelgti liberalesnį požiūrį homoseksualumo atžvilgiu: „baudžiamasis kodeksas, kuris draudė homoseksualius santykius tarp vyrų, vis dar galiojo, bet po 1989 metų, homoseksualumas tapo matomas žiniasklaidoje“ (Veispak, Nogel, 1991, per Kurvinen, 2007, p. 287)

9-ojo dešimtmečio pradžioje, Estijos žiniasklaidoje homoseksualumo aspektu, anot H. Kurvinen (2007), vyravo du pagrindiniai diskursai. Mokslininkė išskyrė: medicininį ir seksualizuotą diskursus, kurių apraiškas tyrė penkiuose skirtinguose Estijos dienraščiuose ir žurnaluose. Rasti straipsniai nepasižymėjo homoseksualumo tematikos įvairove, juose vyravo dualistinis požiūris į gėjus bei lesbietes, paremtas balta-juoda principu. (Kurvinen, 2007, p.289). H. Kurvinen pastebėjo, jog „rašyti apie homoseksualumą, tuo laiku buvo madinga, ypač jeigu straipsniai buvo susiję su pozityvesniu požiūriu į seksualines mažumas, kai tuo tarpu patys žurnalistai nelabai žinojo, ką apskritai galvoti apie homoseksualumą“ (Kurvinen, ten pat.).

Homoseksualios mažumos, Estijos žiniasklaidoje dėmesio sulaukė per ŽIV/AIDS protrūkį 8-ajame ir 9-ajame dešimtmečiuose. H.Kurvinen, teigia, jog laikotarpyje tarp 1987 ir 1989 metų, vyravo medicinos diskursas, kuris buvo susijęs su seksualinėmis mažumomis, kaip šių virusų platintojomis bei grupėmis tiesiogiai atsakingomis už virusų protrūkį. Tačiau nuo 1990m. šis diskursas prarado svarbą, kadangi homoseksualai nebuvo vienintelės grupės, su kuriomis buvo tiesiogiai siejamas AIDS pavojus. (Kurvinen, 2007, p. 295)

Seksualizuotas diskursas (sexualized discourse), Estijos žiniasklaidoje pasižymėjo tuo, jog: „Sovietų Sąjungos vykdyta skaidrumo bei „perestroikos“ politinė linija, atnešė seksualinę laisvę sovietinėms šalims, tuo požiūriu, jog aiškaus seksualinio turinio informacija persmelkė visuomenę, tačiau šie pokyčiai buvo inicijuoti daugiausiai vyrų troškimų dėka“ (Shreeves, 1992, p. 130-131). Pasak, H. Kurvinen, šios perdėtos seksualizacijos pasėkmės buvo matomos Estijos spausdintinėje žiniasklaidoje: „beveik visi straipsniai apie lesbietes, buvo iliustruojami dviejų nuogų, arba iki pusės nuogų moterų nuotraukomis, kurios vaizduojamos apsikabinusios, gulinčios vienoje lovoje ar bučiuojančios viena kitą ir t.t“ (Kurvinen, 2007, p.297)

Apibendrinama pereinamąjį Estijos laikotarpį (iš Sovietų Sąjungos į nepriklausomybę, politiniu aspektu, iš šešėlio į viešumą- seksualinių mažumų aspektu), H. Kurvinen konstatuoja, jog „homoseksualumas atsikratė „užkrato“ ar ligos įvaizdžio ir tapo priimtina seksualinio identiteto forma. Didžiausias skirtumas tarp dienraščių ir žurnalų Estijoje, seksualinių mažumų aspektu, tai, kad „homoseksualumo tematika nesulaukė didesnio dėmesio didžiuosiuose šalies dienraščiuose po to, kai medicininis diskursas prarado svarbą, tačiau homoseksualumas, ypatingai lesbianizmas, tapo madinga, populiaria tema, kuri susilaukė nemažai dėmesio nuo 1990 metų“ (Kurvinen, 2007, p. 298)

Lietuvoje, kone identiška tyrimą buvo atlikęs A. Tereškinas (2001), tyrinėjęs etninių ir seksualinių grupių pristatymą žiniasklaidos priemonėse. Jis nustatė, jog iki 1989 metų žodžiai: „gėjus“, „lesbietė“, „transseksualas“ buvo retai girdimi Lietuvoje. Kaip ir H. Kurvinen atliktame tyrime Estijoje, taip ir A. Tereškino tyrime Lietuvoje- seksualinių mažumų padėtis pasikeitė po Sovietų Sąjungos žlugimo. „Su naujos televizijos ir spaudos atsiradimu, homoseksualumo problema, ir apskritai seksualumą pradėta aptarinėti viešai. Nuo 1995 metų ir vėliau, seksualinių mažumų matomumas žymiai padidėjo, daugiausiai dėl didesnio Lietuvos gėjų aktyvistų matomumo“ (Tereškinas, 2001)

1999 metais atliktame visuomenės nuomonės tyrime⁹, paaiškėjo, jog dauguma lietuvių turi susiformavę labai neigiamą nuomonę homoseksualių asmenų atžvilgiu. „Apklausa parodė, jog 78.2% netoleruoja homoseksualumo“ (Tereškinas, 2001)

Tyrinėjęs lietuvišką spaudą seksualinių mažumų atžvilgiu, A. Tereškinas pastebėjo, jog „seksualinės mažumos lietuviškoje žiniasklaidoje vaizduojamos stereotipiškai ir vienašališkai. Gali būti, jog žiniasklaidai nekreipiant pakankamai dėmesio mažumų atžvilgiu, žiniasklaida dalyvauja šių mažumų marginalizacijos procese“ (Tereškinas, 2001)

Šiuos teiginius patvirtina S.Česienės išvalgos, kuriose apeliuojama į daugumos žmonių menką susipažinimą su LGBT žmonėmis, ir kaip vienintelį informacijos šaltinį naudojamą žiniasklaidą, kuri siekdama kuo aukštesnių reitingų, dažnai pasinaudoja seksualinėmis mažumomis kaip daugumos smalsumo, sensacijų troškimo objektu. „Lietuvoje žmonės yra menkai susipažinę su homoseksualumu. Informacijos stoka tiek sovietmečiu, tiek posovietmečiu yra labai aktuali problema: jei sovietmečiu viešumoje nebuvo jokios informacijos apie homoseksualumą, tai šiandien tokia informacija yra iškreipiama – Lietuvoje vyksta „homofobiškas švietimas“. Tai, kas mažai žinoma ir nematoma, žmonėms yra įdomu, ir tuo pasinaudodama žiniasklaida ir TV siekia sensacijos“ (Česienė, 2006, p. 61)

A. Tereškinas savo tyrime neigiamai vertina visuomenės informavimo priemonių vaidmenį seksualinių mažumų vaizdavimo kontekste. Išskirdamas pagrindines tezes ir pastebėjimus seksualinių mažumų reprezentavimo Lietuvos žiniasklaidoje atžvilgiu, mokslininkas pabrėžia, jog:

- Seksualinės mažumos vis dar išlieka sudėtinga tema ir ypatingai jautri problema, kadangi siejasi su visuomenės normomis, vertybės bei seksualumu. Nepaisant to,

⁹ „Baltijos tyrimai,” January 8, 2001. *LGL žinios*, 2001, no. 1 (9): 7.

homoseksualumas nuolat aprašomas kaip skandalas, o homoseksualūs asmenys vaizduojami kaip požeminis pasaulis, nepažįstamas masei gyventojų.

- Gėjai ir lesbietės pristatomi kaip visuomenės atstumtieji ir iškrypėliai. Homoseksualumas stipriai susijęs su ištvirkimu ir nukrypimu.
- Lietuvos spauda ir televizija- lėtos patvirtinant naujienas susijusias su homoseksualais. Apskritai žiniasklaida skyria nepakankamai dėmesio žmonėms kenčiantiems nuo diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos. Rimos homoseksualų kaip mažumos reprezentacijos buvo retos. Gėjų renginiai ir nuomonės laikraščiuose ir televizijoje buvo žymiai sumenkinamos.

Bulgarijos valstybėje atliktame M. Pisankanevos tyrime (2007), pavadinimu „Gėjai ir transvestitai užėmė namą. Žvilgsnis į LGBT vaizdavimą Bulgarijos žiniasklaidoje“, paaiškėjo, jog seksualinių mažumų situacija mažai kuo skiriasi nuo anksčiau pristatytų- Lietuvos bei Estijos. Tyrimo autorė, iškėlė hipotezę: „vyraujantis žiniasklaidos požiūris į seksualines mažumas demonstruojamas straipsniuose yra neutralus arba teigiamas, taip pat žiniasklaida atsikratė tendencijos vaizduoti homoseksualumą, biseksualumą ir transseksualumą kaip skandalingas žinias ar pramogą“ (Pisankaneva, 2007, p. 304)

Buvo išanalizuoti 5 nacionaliai Bulgarijos dienraščiai, atsitiktinai pasirinktame 1 mėnesio laikotarpyje. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad „ žiniasklaidos diskursas LGBT individų atžvilgiu išlieka orientuotas į vyrus (gėjus), neatsižvelgiant į lesbietes ir biseksualus. Taip pat straipsniai- pramoginio turinio, orientuoti į skandalingas naujienas, pamirštant rimtas socialines problemas, susijusias su mokslu, sveikatos apsauga ir įdarbinimu. Kitas žiniasklaidos trūkumas – įvairesnių LGBT žmonių vaizdavimas, dažniau žiniasklaidoje pristatomos pop žvaigždės ar naktinio gyvenimo būdo propagautojai, atsitiktiniai žmonės dalyvaujantys realybės šou, bet ne aktyvistai, kurie skatintų tolerantiškesnį požiūrį apie LGBT žmones“ (Pisankaneva, 2007, p. 304)

Iškelta M. Pisankanevos hipotezė, neva seksualinių mažumų vaizdavimas žiniasklaidoje keičiasi – nepasitvirtino, nors praėjo nemažai metų nuo Sovietų Sąjungos žlugimo, kuris įtakojo *kitokių* grupių atsiradimą viešojoje sferoje – žiniasklaidos turinys seksualinių mažumų atžvilgiu – mažai pakito.

Pietų Afrikos Respublikoje (PAR) 1950-1960 metais vyravo du pagrindiniai stereotipai apie gėjus: vaikų tvirkintojai ir vyrai persirenginėjantys moteriškais rūbais. (Fourie, 2008, p. 335) Kaip ir kitose valstybėse, taip ir PAR seksualinių mažumų judėjimai susidurdavo su tomis pačiomis problemomis: nematomumu žiniasklaidoje, neigiama visuomenės reakcija ir kt.

Kaip teigia, J.Reingardė ir A. Zdanevičius (2007): „Lenkijos homoseksualių žmonių situacijos tyrimai atskleidžia, kad homofobija žiniasklaidoje ir homoseksualių žmonių diskriminacija yra būdingas posovietinių visuomenių bruožas. Homofobiškais politikų ir pačių žurnalistų pareiškimais mirga visa Lenkijos spauda ir keisčiausia yra tai, kad homofobines nuostatas skelbia ne tik bulvarinė spauda, kuri siekia sukelti grėsmės atmosferą, bet ir rimtoji spauda“.

Apibendrinimui tiktų M. Castells įžvalga, kuri sako, kad „lesbiečių ir gėjų judėjimai nėra tik judėjimai, ginantys pamatines žmogaus teises į tai, ką ir kaip mylėti. Jie taip pat yra veiksmingos seksualinio tapatumo, o sykiu ir seksualinio išsilaisvinimo išraiškos formos. Būtent todėl jie klibina seksualumo slopinimą ir prievartinį heteroseksualumą – tūkstantmečių senumo pamatus, ant kurių istorijoje buvo kuriamos visuomenės.“ (Castells, 2006, p. 269)

Kas susiję su žiniasklaidos institucija, tai sensacijų vaikymasis, seksualinių mažumų mistifikavimas, hiperbolizavimas, pasinaudojant LGBT bendruomenės nariais, įvykiais – tai daugelio žiniasklaidos priemonių vykdoma tendencinga veikla. Prieš daugiau nei 2 dešimtmečius Lietuvoje atsivėrusi erdvė seksualinėms mažumoms parodyti save, kovoti už savo teises, įsitikinimus, žiniasklaidos priemonių sutikta dažniausiai neigiamai. Seksualinės mažumos daugeliu atvejų paverstos – šou elementu, kuris šiuolaikinėje „pramogų“ visuomenėje tapo neatsiejama viešosios sferos dalimi.

2.2 Seksualinių mažumų įvaizdžiai Lietuvos žiniasklaidoje

Šio poskyrio problematika siejasi su žiniasklaida, viešąja nuomone, seksualinėmis mažumomis, jų įvaizdžiais viešojoje erdvėje, žiniasklaidos įtaka. Šių dėmenų kuriamas uždaras ratas (žiniasklaida ↔ viešojoji sfera ↔ seksualinės mažumos ↔ žiniasklaida) daugiakryptis. Jame institucijos įtakodamos viena kitą, sukuria mums pažįstamos realybės arba socialinės tikrovės dalį.

Poskyrio tikslas išsamiai aprašyti anksčiau paminėtus procesus sąveikaujančius tarpusavyje. Remiantis iki šiol atliktais mokslininkų tyrimais nustatyti Lietuvos žiniasklaidos priemonių požiūrį seksualinių mažumų atžvilgiu. Kokios tendencijos vyrauja visuomenės informavimo priemonėse bei kaip tai įtakoja pačių seksualinių mažumų atstovų gyvenimus. Kaip rašo VDU absolventė savo baigiamajame darbe: „labai svarbu yra tyrinėti seksualumą susiejant jį su instituciniu lygmeniu, kuriame jis didžia dalimi yra konstruojamas“ (Bieloruskaja, 2010, p.79) Seksualinių mažumų įvaizdžio suformavimui, įtakos turėjo ir po nepriklausomybės atgavimo,

mokslinėje literatūroje pateikta informacija apie homoseksualumą. Pavyzdžiui I. Leliūgienė (1997), savo knygos skyriuje „Homoseksualizmo, kaip individo seksualinės orientacijos, socialiniai, biologiniai, psichologiniai, teisiniai aspektai“, pateikia tokį homoseksualo įvaizdį: „nepadorus vyro užpuolimas – tai homoseksualisto veiksmai su asmenimis, jaunesniais nei 16 metų“. Prie paraleliškumo su pedofilija, kuris vis dar gajus šiuolaikinėje, prisidėjo ir tokia literatūra. Toliau skyriuje, nagrinėjamos homoseksualumo priežastys: „berniukams gali užtrukti arba sutrikti seksualinės orientacijos formavimasis. Tokie berniukai gerai jaučiasi moterų draugijoje“ (Leliūgienė, 1997, p. 127) Tokie ir panašūs abejotino patikimumo teiginiai, galėjo turėti įtakos seksualinių mažumų įvaizdžiui. Vėlesniu laikotarpiu, buvo pradėti išsamesni tyrimai akademiniam lygmenyje.

„Žiniasklaida yra viena iš svarbiausių šių dienų socializacijos institucijų, tačiau skleisdama realybės neatitinkančius stereotipus ir stiprindama homofobiškas nuostatas, neretai didina socialinę atskirtį (Reingardė, Zdanevičius, 2007, p. 36)

Viena opiausių problemų, susijusi su žiniasklaidos kaip objektyvumo (jeigu apskritai toks reiškinys kaip objektyvumas egzistuoja), nešališkumo nešėjos vaidmeniu, vaizduojant LGBT žmones, jų pristatymas: „vienas didžiausių iššūkių, su kurio susiduria žiniasklaidos organizacijų redaktoriai, kaip daugumai heteroseksualių žiūrovų ar skaitytojų parodyti homoseksualus - objektyviai. Pavyzdžiui, 8-ojo dešimtmečio pradžioje JAV televizija, programas ar naujienų reportažus rodydavo, per heteroseksualo matymo tašką į homoseksualius asmenis. Dramatiški siužetai homoseksualius asmenis vaizduodavo kaip problemą, grėsmę, kliudančią heteroseksualų gyvenimams ir lūkesčiams“ (Fejes, Petrich, 1993, p. 401)

Dominuojantis heteroseksualumo diskursas Lietuvoje, sunkiai pripažįsta kitokių grupių egzistavimą. Svarbiausia, jog visuomenė suvoktų, jog tokie žmonės kaip homoseksualai – yra tos pačios visuomenės dalis. „Heteroseksualumas kaip norma yra sukonstruotas ir reprodukuojamas politikoje, žiniasklaidoje, menuose, šeimose ir t.t. Tie kurie negali ar nenori prisijungti prie heteroseksualių normų yra slopinami ir prisiima riziką būti socialiai atstumti. (Reingardė, 2010). Kaip teigia Tereškinas (2007, p. 139) “ heteroseksualumas yra svarbi socialinė norma, kurią tvirtina socialinė politika, mokykla, šeima, žiniasklaida ir policija.“

Lietuvos žiniasklaidoje taip pat nevengiama dramatinizavimo tendencijos, tačiau netgi didesnę dalį užima pramoginio turinio naujienos susijusios su LGBT bendruomene. „Lietuvos žiniasklaida dažnai vartoja normalumo ir normatyvumo sąvokas išskeldama tai, kas yra neva nenormalu ir deviantiška. Akivaizdu, kad diskutuojant apie homoseksualumą bei seksualines mažumas dažniausiai dėmesys telkiamas į egzotiškas ir perdėtas jų gyvenimo puses, tokias, kaip gėjų pasididžiavimo paradai, „Mardi Gras“ ar kiti gėjų festivaliai (Tereškinas, 2007)

Neretai žiniasklaidos priemonėse galima sutikti straipsnių, kurių iliustracijos kardinaliai skiriasi nuo pranešimo turinio. Kadangi dažniausiai skaitytojo akis pirmiausia pastebi būtent vizualinius elementus – egzistuoja galimybė, jog bus susidaryta klaidinga nuomonė. Kitas aspektas, jog seksualinės mažumos neretai prilyginamos ar kartais priskiriamos prie pedofilų, zoofilų ar kitų iškrėpėlių grupių: „Lietuvos viešojoje sferoje, kurios svarbi dalis yra žiniasklaida, homoseksualių asmenų seksualumas siejamas su iškrėpimais bei dekadansu. Neišvengiamai seksualinių mažumų klausimas virsta diskusijomis apie seksualinę moralę ir nusikaltimus. Homoseksualizmas ir iškrėpimai viešame diskurse vis dar laikomi tais pačiais dalykais. Lietuvos žiniasklaidoje gėjai vyrai vis dar dažnai pateikiami kaip degeneratai, iškrėpėliai ir deviantai. Neišnykusi ir pedofilijos bei homoseksualumo paralelė.“ (Tereškinas, 2007)

Filosofas L. Donskis žiniasklaidoje apskritai pasigenda pagarbos žmogiškumui: „būtent pagarbos paprastam žmogui, aš ir pasigendu visoje mūsų žiniasklaidoje. Ne pataikavimo realios ar virtualios minios nuotaikoms, ne kalbėjimo su žmogumi taip, tarsi jis būtų nemąstanti būtybė, o pagarbos ir simpatijos.“, be to profesorius L. Donskis konstatuoja, jog žiniasklaida pataikauja galingiesiems ir lieka „nejautri silpniesiems“. (Donskis, 2006, p. 198) Šį nejautrumą silpniesiems, matome kai aptarinėjama mažumų problema, tačiau pačių mažumų balsų nesigirdi. Kaip pavyzdys galėtų būti Romų bendruomenė Vilniuje arba kaip įprasta visuomenėje – čigonų taboras. Dažnai žiniasklaidoje akcentuojami politikų, policijos užmojai padarytą tvarką, užkirsti kelią narkotikams, tačiau pačių Romų nuomonė retai publikuojama.

Rašydama apie seksualinių mažumų diskursą S. Česienė (2006) labiausiai akcentuoja tai, jog pačių LGBT bendruomenės narių nuomonės negirdimos.“ Homoseksualumas nuolat aptarinėjamas, diskutuojamas ir matomas viešojoje erdvėje, tačiau gėjai ir lesbietės atsiduria šio diskurso pakraštyje. Įdomu tai, kad šie reiškiniai vis labiau intensyvėja. Homoseksualai marginalizuojami ir pasmerkami, jie lieka nepažinti ir nesuprasti, nes yra nematomi. Gyvendami tokioje priešiškoje visuomenėje jie nesiryžta išeiti į viešumą ir atskleisti savo seksualinės tapatybės. Kiekvieną dieną jie yra šalia mūsų, tačiau taip ir lieka neįvardinti. Koks yra šių žmonių „tylus“ gyvenimas viešumoje? Daugybę klausimų kelia per spaudą bei TV pateikiami ir transliuojami homoseksualumą aptarinėjantys ir (i)vertinantys diskursai, tačiau beveik visai nesigirdi pačių homoseksualų balsų.“ (Česienė, 2006, p. 4)

Šioje vietoje, galima nesutikti su S. Česiene. Rašomuoju laikotarpiu, Lietuvoje pradeda ryškėti seksualinių mažumų organizacijų nuolat didėjantis matomumas žiniasklaidos priemonėse. Padedami kai kurių Seimo narių (tuo pačiu engiami – daugumos), homoseksualai įtraukia savo idėjas į politinę darbotvarkę. Ne paslaptis, kad politika ir žiniasklaida itin glaudžiai susijusios institucijos, todėl būdami šalia politikų, homoseksualai gali būti lengviau pastebimi ir žiniasklaidos.

Kaip patys seksualinių mažumų atstovai reaguoja į savo bendruomenės pristatymą žiniasklaidoje? Kitaip tariant, koks yra LGBT žmonių požiūris į žiniasklaidos instituciją?

2007 metais atliktame tyrime¹⁰ (Reingardė, Zdanevičius, Samuolytė 2007), kurio metu informantais buvo seksualinių mažumų atstovai, buvo nustatyti įdomūs faktai susiję su žiniasklaidos institucija. Politikai, bažnyčia ir žiniasklaida buvo įvardintos kaip labiausiai homofobiją skleidžiančios institucijos. Natūralu, kad politikai daugiausiai naudojami visuomenės informavimo priemonėmis skleisti savo idėjoms, požiūriams ir t.t. Kitaip sakant politika ir žiniasklaida yra itin glaudžiai susijusios institucijos.

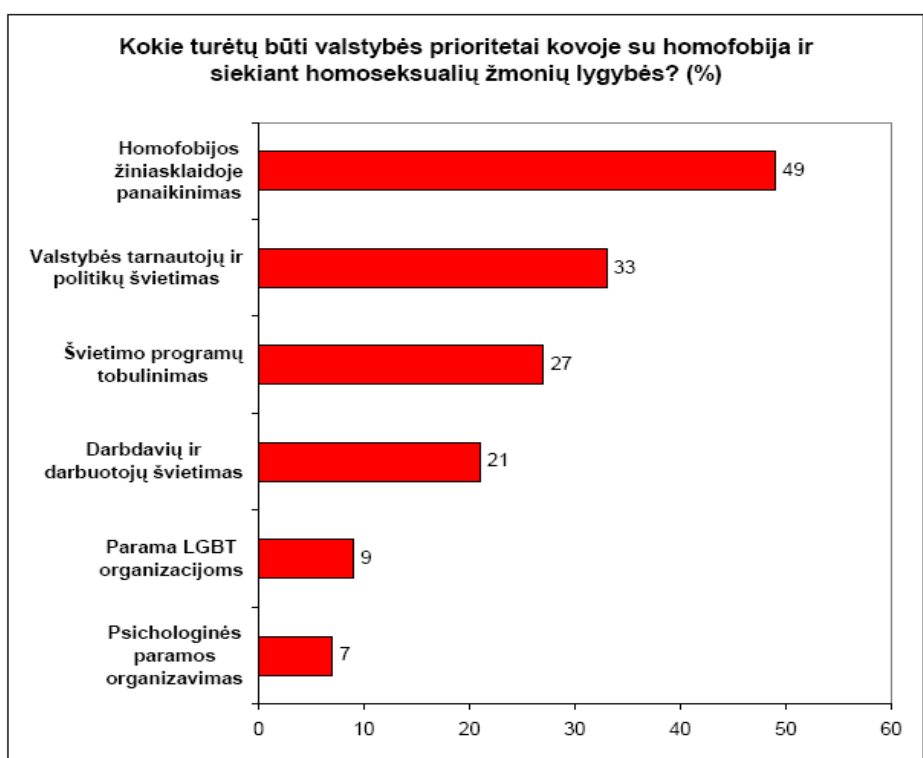
5 pav. paimtas iš „LESBIEČIŲ, GĖJŲ, BISEKSUALŲ IR TRANSSEKSUALŲ (LGBT) TEISIŲ APSAUGA IR SOCIALINĖS ATSKIRTIES TYRIMAS“ (Reingardė, Zdanevičius, Samuolytė, 2007)

Tyrimo metu buvo klausiama ir LGBT bendruomenės narių nuomonė, kaip teigia informantas Paulius (36 metai): „Visų pirma reikia kažką daryti su žiniasklaida. Joje nuolatos politikai ir žurnalistai reiškia savo homofobines nuostatas, kursto neapykantą, nors tai draudžia įstatymas. Nežinau kur žiūri įvairios valstybinės žiniasklaidos priežiūros tarnybos, ar jos dirba savo darbą, kiek galima matyti tokias antraštes apie vištgaidžių suvažiavimus, arba ruoškim beisbolo lazdas- gėjai ateina? Kaip galima ramiai gyventi kai žiniasklaidoje nuolatos kažkokie neprauštaburniai ir neapsišvietę politikai nuolatos gėjams siūlo gydytis?(Reingardė, Zdanevičius, 2007)

¹⁰ LESBIEČIŲ, GĖJŲ, BISEKSUALŲ IR TRANSSEKSUALŲ (LGBT) TEISIŲ APSAUGA IR SOCIALINĖS ATSKIRTIES TYRIMAS. (Reingardė, Zdanevičius, Samuolytė, 2007)

Kaip rašo Michal Minalto (2007, p. 67, per Reingardė, Zdanevičius, 2007, p. 36), labai svarbu šviesti ir lavinti žurnalistus, kad jie sugebėtų neplatinti visuomenei žalingų stereotipų apie seksualines mažumas ir veiksmingai reaguotų į politikų homofobiškus pareiškimus. Žiniasklaida yra svarbus socialinės atskirties didinimo arba mažinimo instrumentas, tačiau jos polinkis į skandalus ir homoseksualumo nuvertinimą labai dažnai ją paverčia galingu homofobijos sklaidos ir socialinė atskirties didinimo įrankiu.

Kitas paveikslas susijęs su žiniasklaida, parodo LGBT bendruomenės narių prioritetus, kovojant su diskriminacija. Pirmoje vietoje – homofobijos žiniasklaidoje panaikinimas.

6 pav. paimtas iš „LESBIEČIŲ, GĖJŲ, BISEKSUALŲ IR TRANSSEKSUALŲ (LGBT) TEISIŲ APSAUGA IR SOCIALINĖS ATSKIRTIES TYRIMAS“ (Reingardė, Zdanevičius, Samuolytė, 2007)

M. Bieloruskajos (2010) baigiamajame bakalauro darbe, atliktas tyrimas, kurio metu buvo apklausiamos homoseksualios moterys. Anot M. Bieloruskajos tyrime dalyvavusių homoseksualių moterų: „viena iš pagrindinių problemų homoseksualioms moterims bei vyrams yra tai, jog mūsų visuomenė bei jos institucijos (žiniasklaida, politika ir kt.), viešai kalbėdami apie homoseksualus daugiausia akcentuoja lytinį aktą, seksualinius santykius, taip nuvertindami šių žmonių glaudžius tarpasmeninius ryšius“. (Bieloruskaja, 2010, p. 78)

Lietuvos žiniasklaida ir ypač bulvarinė spauda pilna neapykantos gėjų atžvilgiu. Apie tai yra rašęs A. Tereškinas (2007). Savo analizėje jis teigia, kad Lietuvos žiniasklaida homoseksualumą pristato kaip nenatūralią ir nepriimtina žmonėms praktiką. Labai dažnai homoseksualumas pateikiamas kaip kažkas egzotiško ir labai keisto. (Reingardė, Zdanevičius, 2007)

Toliau pristatydamą savo tyrimo metu gautus duomenis M. Bieloruskąja įvardina respondenčių požiūrį į žiniasklaidos kuriamą LGBT bendruomenės narių įvaizdį: „kalbėdamas apie žiniasklaidoje kuriamą homoseksualių žmonių įvaizdį, dauguma informančių pastebi, kad tiek lesbietės, gėjai, transeksualai, transvestitai, tiek pedofilai, prievartautojai, nekrofilai, zoofilai dažnai ir politikų pasisakymuose yra suvedama į vieną kategoriją žmonių. Kitos informantės teigia, jog žiniasklaida homoseksualiems žmonėms reprezentuoti pasirenka tik homoseksualius vyrus, nes jie yra žinomi, apie juos homoseksualių moterų žodžiais „slenka visas negatyvas“, nes žodis „gėjus“ visuomenėje turi gana neigiamą atpsalvį.“ (Bieloruskąja, 2010, p. 69)

Iš tiesų, turbūt dauguma sutiktų, jog homoseksualumas Lietuvos žiniasklaidoje ir visuomenės sąmonėje, labai dažnai asocijuojasi su vyrais (gėjais). Galbūt visuomenės normos palankiau vertina merginų draugystę (lesbietes) nei vyrus, kurių santykiai daugumos sąmonėje atrodo pikantiškiau. Taigi dažniausiai žiniasklaidoje homoseksualumas tapatinamas išskirtinai tik su vyrais, homoseksualias moteris paliekant matomumo užrybyje ir tarsi jas paslėpiant. „Atviros retorinės atakos, nukreiptos prieš homoseksualus, ypač gėjus vyrus, teigia, kad homoseksualumas yra nepriimtina socialinė praktika didžiūmai Lietuvos žmonių. Viešajame diskurse, kuriame žiniasklaida vaidina svarbų vaidmenį, neapykanta gėjams ir blogas elgesys su jais teisinami jų ligotumu ir grėsme tautos sveikatai bei tautinėms kultūrinėms normoms. (Tereškinas, 2007)

Pristatydamą savo tyrimo rezultatus susijusius su homoseksualių moterų nematomumu žiniasklaidos srityje, M. Bieloruskąja teigia, kad „viena pagrindinių homoseksualių moterų problemų kultūros srityje – homoseksualių moterų nematomumas žiniasklaidoje, kurį sąlygoja heteronormatyvinio moteriškumo standartas. Tiek masinė žiniasklaida, tiek bažnyčios atstovai, pasak daugumos informančių, kursto ir skatina neapykantą, nepakantumą, netoleranciją homoseksualų atžvilgiu, be to, į visa tai įsiterpia dar ir politikai, deklaruojantys ir aršiai ginantys tradicinės šeimos vertybes, homoseksualumą sklebdami kaip deviantinį ir nesuderinamą su žmogaus prigimtimi, kaip grėsmę tautos išlikimui.“ (Bieloruskąja, 2010, p. 83)

Išties nuolat girdima kai kurių Seimo narių retorika, seksualinių mažumų atžvilgiu, tampa savotiška jų etikete. Jų išsišokimai, tarsi viešųjų ryšių akcijos prieš rinkimus. Kadangi dauguma visuomenės yra nusistatę prieš homoseksualus, šie politikai tampa savotiškais kovotojais už daugumo nuomonę.

Iš vienos pusės žiniasklaidos priemonės ir padeda ir kenkia seksualinių mažumų bendruomenei. Homoseksualų grupė tampa matomesnė, nei tarkime – neįgalieji, kurie taip pat yra savotiška mažuma, t.y kitokie, nei dauguma. Klausimai ar problemos susijusios su seksualinėmis mažumomis ir sprendžiamos žiniasklaidos priemonių erdvėse, padeda LGBT organizacijoms (kadangi pavieniai homoseksualai retai kada viešinasi, pavyzdys, galētu būti Seimo narys R. Žilinskas, bei dainininkas R. Kirilkinas) būti išgirstiems. Esminis klausimas, kaip žiniasklaidos priemonė parodys seksualines mažumas, kaip jas pristatys. Kaip teigia, M. Bieloruskaja (2010, p. : „žiniasklaida yra labai svarbus socialinės atskirties didinimo ar mažinimo instrumentas, tačiau jos polinkis į skandalingus įvykius ir homoseksualumo nuvertinimą labai dažnai ją paverčia ypatingai galingu homofobijos ir socialinės atskirties didinimo įrankiu bei sklaidos priemone“.

Apibendrinant, galima teigti, jog seksualinių mažumų įvaizdį didele dalimi formuoja, ne jie patys, o Lietuvos institucijos: bažnyčia, politikai, žiniasklaida, radikalios grupės ir kt. Labiausiai viešajame diskurse, žiniasklaidoje seksualinių mažumų aspektu, trūksta akademinės bendruomenės indėlio. Kitaip sakant nešališkų, konstruktyvių, argumentuotų tekstų, kurie laužytų neigiamus stereotipinius įvaizdžius, kurie visuomenėje gajūs nuo sovietmečio.

3. SEKSUALINIŲ MAŽUMŲ EITYNIŲ NUŠVIETIMO LIETUVOS ŽINIASKLAIDOJE TYRIMAS

3.1 Tyrimo metodika

Siekiant tyrimo tikslo, nustatyti kaip konstruojami seksualinių mažumų įvaizdžiai žiniasklaidoje, empiriniam tyrimui pasirinktos – seksualinių mažumų eitynės vykusios Vilniuje – 2010 Gegužės 8 dieną ir jų nušvietimas tyrimo autoriaus atrinktoje žiniasklaidos priemonėse. Šiuo tyrimu siekiama išsiaiškinti atrinktų žiniasklaidos priemonių poziciją, susijusią su eitynėmis. Kitaip sakant, naudojantis kiekybiniais ir kokybiniais tyrimo metodais, išanalizuoti pasirinktų šaltinių: dienraščių „Respublika“ ir „Lietuvos Rytas“, kaip spausdintinės žiniasklaidos atstovų bei internetinio naujienų portalo „Delfi.lt“ – turinį, nustatytu laikotarpiu. Tyrimu siekiama palyginti teksto žanrų įvairovę, antraštes, straipsnių šaltinius, vizualinius elementus ir kt.

Tyrimą sudarė du etapai. Pirmajame etape atlikta pasirinktų žiniasklaidos priemonių turinio analizė. Antrajame etape imti interviu iš akademinės bendruomenės ekspertų, žurnalistų ir jaunimo organizacijos – „Tolerantiško Jaunimo Asociacija“ darbuotojų. Šie interviu papildys turinio analizės metu gautą informaciją.

Tyrimui, pasirinktas turinio analizės metodas (Kontent analizės metodas). „Turinio analizė – tyrimo metodas, skirtas komunikacinio turinio sistemingam klasifikavimui ir aprašymui. Į jį įeina kokybinė ar kiekybinė analizė, arba abi tuo pačiu metu.“ (Wright, 1986, p. 125)

Šiame tyrime bus naudojamas kokybinės turinio analizės metodas: „kokybinės turinio analizės pagrindą sudaro, teksto pavidalu išreikštos pirminės informacijos interpretavimas mokslo srities, krypties ar šakos kategorijų kontekste. Kokybinė turinio analizė yra metodas, kuriuo gilinamasi į objektą ir kontekstą, domintis panašumais bei skirtumais tarp kategorijų ar kodų. (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008, p. 135)

Skirtumai tarp kiekybinio ir kokybinio turinio analizės metodų, gana akivaizdūs: „Skirtingai nuo kokybinių, kiekybiniam tyrimui labiau būdingas siekis ieškoti išorinių reiškinių požymių, išgaunant įvairius dydžius, kurie gali būti išreikšti skaičiais ir matuojami“ (Kardelis, 2002, p. 273). Tuo tarpu kokybinis metodas „remiasi duomenimis iš naratyvų ir stebėjimų, reikalauja supratimo bei bendradarbiavimo tarp tyrėjo ir tiriamųjų, nes tekstai, besiremiantys interviu ir stebėjimais, yra abipusiai, kontekstiniai ir grįsti vertybėmis.“ (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008, p. 78)

Šiame tyrime naudojamas kiekybinės ir kokybinės turinio analizės metodai, dienraščiams (Lietuvos Rytas, Respublika) bei internetiniam naujienų portalui (Delfi.lt) atrenkant straipsnius, kurie susiję su seksualinėmis mažumomis 2010 metų balandžio – birželio mėn. laikotarpiu. (Delfi.lt naujienų portale tirtas laikotarpis 2010 kovo - 2010 birželio mėn.)

Dienraščių pasirinkimą lėmė, jų ilgaamžiškumas ir senos tradicijos Lietuvos žiniasklaidos kontekste. Taip pat – populiarumo aspektas. Pagal vidutinę skaitytojų auditoriją, „Lietuvos Rytas“ ir „Respublika“ 2011 metais užėmė 14.3% (LR) ir 4.6% (Res.)¹¹. Šie leidiniai populiariausių dienraščių dešimtukyje užėmė pirmą (Lietuvos Rytas) ir trečią (Respublika) vietas. Naujienų portalas „Delfi.lt“ pasirinktas dėl savo nuolatinio lyderiavimo naujienų portalų srityje.¹²

Šis laikotarpis pasirinktas neatsitiktinai. Pagrindinė tokio pasirinkimo priežastis – pirmą kartą Lietuvos istorijoje vykusios seksualinių mažumų eitynės, Vilniuje 2010 metų Gegužės 8 dieną, kurios sukėlė itin didelį visuomenės susidomėjimą. Lietuvai, kurioje vis dar giliai krikščioniškos tradicijos, tokio pobūdžio eitynės tapo tikru išbandymu visuomenei. Iki paskutinės dienos buvo neaišku ar apskritai jos įvyks. Šios eitynės suskaldė visuomenės dalį, kuriai buvo aktualios eitynės, į kelias priešingas stovyklas: tie, kurie palaikė seksualinių mažumų poziciją ir tuos, kurie priešinosi eitynių organizavimui.

Naudojantis kokybiniais, interpretaciniu metodais aptariamos nagrinėjamų straipsnių antraštės, jos lyginamos. Tuo pačiu, penki papildomi klausimai, sukurti siekiant, įsigilinti į tekstus bei detaliau juos išanalizuoti. 1. Straipsnio šaltinis (autorius). 2. Kieno balsai pristatomi (girdimi) straipsnyje. 3. Ar yra nuotraukų, piešinių, kitokių vizualinių elementų? 4. Kokia straipsnio tema/problematika? 5. Kokie epitetai, stereotipiniai įvaizdžiai vartojami apibūdinant seksualines mažumas? Tyrimo analitinės kategorijos:

Straipsnio data – žinodami tikslią seksualinių mažumų eitynių datą (2010 05 08), ir sekdami kitų straipsnių datas, bus matomas straipsnių publikuotų atitinkamomis dienomis intensyvumas, kitaip sakant, kuriuo laiku straipsnių (žinučių) kiekis didėjo, kuriuo mažėjo, kurios dienos buvo pačios „karščiausios“.

Straipsnio komentarų skaičius: Taikomas tik naujienų portalui „Delfi.lt“, parodys, kurie straipsniai susilaukė daugiausiai dėmesio, bus mėginama atsakyti į klausimą kodėl?

Teksto žanrų įvairovė: Tyrime teksto žanrai bus išskaidyti į dvi stambias kategorijas – vertinamuosius ir informacinius, siekiant nustatyti tarpusavio santykį. Pasak R. Marcinkevičienės „vertinamieji, arba komentarų, žanrai yra tiesioginė priešprieša informaciniams žanrams, nes

¹¹TNS.lt atliktos stebėsenos rezultatai. <http://www.tns.lt/lt/ziniasklaidos-tyrimai-metine-ziniasklaidos-tyrimu-apzvalga> (prieiga per internetą 2012 04 04)

¹²<http://www.tns.lt/lt/ziniasklaidos-tyrimai-interneto-tyrimas-tns-metrix-duomenys-lietuvos-naujienu-portalui-savaite-lankomumo-statistika> (prieiga per internetą 2012 04 06)

pagrindinis skiriamasis jų požymis yra nuomonės ir subjektyvumo raiška. Tuo tarpu informaciniai žanrai „apima naratyvius tekstus, kuriais pranešama ir pasakojama apie naujausius įvykius ir kitokias naujienas <...>“ (Marcinkevičienė, 2008, p. 129)

Antraštės: Nagrinėjamos pasirinktų leidinių bei interneto naujienų portalo antraštės, padės atsakyti į tyrimo klausimą, ar hiperbolizuojami įvykiai susiję su seksualinėmis mažumomis. Kadangi antraštės yra itin svarbi teksto dalis, ypač internetinėje žiniasklaidoje. Antraštės dažniausiai būna antras teksto elementas (po iliustracijos), į kurį atkreipiamas skaitytojo dėmesys.

Pranešimų iliustracijos: Šiuolaikinėje vaizdo kultūroje, tampa bene svarbiausiu pranešimų sudedamuoju elementu. Nuotraukos, piešiniai, foto bei vaizdo reportažai pradeda nustelbti tekstą internetinėje plotmėje. Periodikoje, tekstas vis dar išlieka svarbiausiu elementu, kur nuotraukos dažnai tik papildo jį.

Siekiant išsiaiškinti skirtingų žiniasklaidos platformų diskursus seksualinių mažumų atžvilgiu buvo pasirinkti du dienraščiai bei vienas internetinis naujienų portalas.

Tiriamu laikotarpiu bendrai sudėjus rasti – 81 straipsniai (žinutės), kurie buvo susiję su LGBT bendruomenės nariais. Mažiausiai – 5 straipsniai (žinutės) buvo rasti „Respublikos“ dienraštyje, 16 – „Lietuvos Rytė“, bei 60 – naujienų portale „Delfi.lt“.

Interviu tyrimo metodika

Interviu tyrimo metodas priskiriamas prie kokybinių tyrimo metodų ir užima svarbią vietą socialinės tikrovės pažinimo procese. „Tiriamasis interviu apibrėžiamas kaip tyrėjo inicijuotas dviejų asmenų pokalbis, kurio tikslas – gauti būtiną tyrimo uždaviniams informaciją.“ (Kardelis, 2002, p. 98)

Tyrimui pasirinkti – struktūrizuotas bei pusiau struktūrizuotas (kryptingas) interviu metodai. Anot K. Kardelio struktūrizuotas interviu tipas pasižymi tuo, jog „klausimai ir visa procedūra numatomi iš anksto, ir interviu eigoje mažai kas keičiama; šiuo atveju situacija esti apibrėžta. Kryptingas metodas (pusiau struktūrizuotas), apibrėžiamas kaip, klausinėjančio ypatingas dėmesys į subjektyvius respondento atsakymus apie jam žinomą situaciją, su kurie jis susipažino prieš interviu; iš gautų atsakymų tyrėjas gali spręsti, ar pasitvirtino jo iškelta hipotezė, ar ne (Kardelis, 2002, p. 196)

Kiti autoriai, nestruktūrizuoto (pusiau struktūrizuoto) interviu stiprybe laiko, interviu sudarinėtojo laisvę bei galimybę improvizuoti interviu metu: „pagrindinis neformalizuotojo (nestruktūruotojo, nestandartizuotojo) interviu privalumas – beveik visiškai tyrėjo laisvė; jis spontaniškai interviu metu gali formuluoti klausimus, interpretuoti, atsižvelgdamas į situaciją ir išsikeltą tikslą“ (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008, p. 6)

Šiame tyrime pristatomi pusiau struktūruoto bei struktūruoto tipo interviu. Dėl akivaizdžių priešasčių, tokių kaip: atstumas, laiko stoka, respondento atsisakymas susitikti „gyvai“, keletas interviu iš planuotų pusiau struktūruotų, virto struktūruotais, t.y tyrėjo sudaryti klausimai buvo nusiųsti elektroniniu paštu respondentui. Interviu metodu siekiama gilesnės tyrimo analizės, skirtingų žmonių priklausančių skirtingoms institucijoms nuomonių, pastebėjimų, įžvalgų.

Iš viso apklausta 11 informantų. 3 – ekspertai, 5 – žurnalistai, 3 – seksualinių mažumų organizacijų atstovai. **Ekspertai:** Europos parlamento narys prof. habil. dr. L. Donskis, VU ir VDU dėstytojas, šiuo metu dėstantis Suomijoje – prof. dr. A. Tereškinas, Birmingham medijų mokyklos lektorė, radijo ir televizijos žurnalistė ir žiniasklaidos mokymų vadovė D. Kemp.

Žurnalistai – buvo sąmoningai pasirinkti tie, kurie yra rašę seksualinių mažumų tematika. Kitu atveju žurnalistas negalėtų pasidalinti savo patirtimi. Du žurnalistai: E. Samoškaitė ir M. Jackevičius dirba delfi.lt naujienų portale. 2010 metais kai vyko eitynės „Už lygybę“ delfi.lt žurnalistė dirbo E. Digrytė, kuri šiuo metu dirba „15 minučių“ laikraštyje. Kita respondentė J. Juškaitė – nepriklausoma žurnalistė, dirbanti autorinių sutarčių pagrindu. Paskutinis apklaustas žurnalistas – I. Krasauskas, dirbantis „IQ“ žurnale.

Seksualinių mažumų organizacijų atstovai: Tolerantiško jaunimo asociacijos (TJA) valdybos pirmininkas A. Rudomanskis, TJA organizacijos specialistė E. Tamulionytė. Reikia paminėti, jog TJA veikla neapsiriboja vien tik seksualinių mažumų klausimais, asociacija taip pat sprendžia migrantų problemas. Kitas atstovas – internetinio seksualinių mažumų tinklalapio outrage.org.uk vienas iš įkūrėjų ir administratorių – D. Allison.

Penki interviu atlikti tiesiogiai, likę – elektroniniu būdu. Interviu gauti balandžio – gegužės mėnesiais. Tiesiogiai imtų interviu tekstai buvo transkribuoti tyrimo duomenų analizei.

Planuoti apklausti LGL (Lietuvos gėjų lygos) atstovai – atsisakė, argumentuodami laiko stoka. Nepaisant to, jog žurnalistų Lietuvoje nėra mažai, tačiau rašančių seksualinių mažumų tematika – nedaug.

3.2 Eitynių „Už lygybę“ nušvietimas žiniasklaidos priemonėse

Lietuvos dienraščių „Lietuvos Rytas“ ir „Respublika“ tyrimo laikotarpiu (2010 balandžio – birželio mėn.) bei internetinės naujienų svetainės „Delfi“ (2010 kovo – birželio mėn.) buvo siekiama išsiaiškinti kiek dėmesio šios žiniasklaidos priemonės skyrė įvykiams, kurie buvo susiję su homoseksualų ir juos palaikainčių eitynėmis „Už lygybę“.

2010 metų gegužės 8-ąją dieną pirmą kartą Lietuvoje įvyko seksualinių mažumų eitynės „Už lygybę“. Iki paskutinės dienos visuomenė nežinojo ar eitynės apskritai įvyks. Toliau pateikiama reikšmingesnių įvykių susijusių su homoseksualų eitynėmis – chronologija, kuri padės lengviau suprasti šių eitynių kontraversiškumą, skirtingų visuomenės grupių ir institucijų interesus.

2010 metų vasario mėnesį Vilniaus savivaldybė išdavė leidimą organizuoti seksualinių mažumų eitynėms "Už lygybę" Prašymą surengti tokias eitynes savivaldybei buvo pateikę Lietuvos gėjų lyga (LGL) ir Tolerantiško jaunimo asociacija (TJA). Tų pačių metų kovo mėnesio pradžioje 53 Seimo nariai kreipėsi į Generalinę prokuratūrą dėl seksualinių mažumų eitynių uždraudimo, argumentuodami viešojo intereso apgynimo klausimu. Generalinė prokuratūra nerado priežasčių panaikinti išduotą leidimą. Likus keturioms dienoms iki numatytų seksualinių mažumų eitynių gegužės 4 d. Generalinis prokuroras R. Petrauskas ir Kauno miesto tarybos narys S. Buškevičius prašė uždrausti eitynes, argumentuodami galimais viešosios tvarkos pažeidimais, galimomis riaušėmis ir neramumais.

Gegužės 5 dieną Vilniaus apygardos administracinis teismas (VAAT) sustabdė Vilniaus miesto administracijos direktoriaus leidimą organizuoti eitynes „Už lygybę“, kadangi pastarasis teismas nusprendė pradėti nagrinėti R. Petrausko ir S. Buškevičiaus skundus. Tą pačią dieną policija patvirtina, jog ruošiamos provokacijos prieš eitynių dalyvius, bet patikino, jog saugumas bus garantuotas.

Tarptautinės organizacijos kovojančios už žmogaus teises „Amnesty International“ atstovai gegužės 5 dieną, įteikė 14 tūkst. parašų peticija, raginančią užtikrinti homoseksualių žmonių saviraiškos laisvę bei saugumą, per planuojamas eitynes.

Gegužės 7 d. Lietuvos vyriausiasis administracijos teismas (LVAT) paskelbė, jog eitynės įvyks. Kitą dieną – gegužės 8-ąją dieną – pirmą kartą Lietuvoje įvyko seksualinių mažumų eitynės „Už lygybę“, kurios buvo renginio „Baltic pride“ sudedamoji dalis.

Eitynės „Už lygybę“, anot H. Mickevičiaus „turėjusios būti eiliniu įvykiu“¹³, žiniasklaidos, valstybės institucijų, atskirų individų „dėka“ tapo skandalingu, dideles diskusijas visuomenėje sukėlusiu – įvykiu. Kaip jau buvo minėta tyrimo metodologinėje dalyje, šiuo tyrimu siekiama palyginti trijų žiniasklaidos priemonių pozicijas (naudojant kiekybinių ir kokybinių tyrimų metodus) susijusias su homoseksualų eitynėmis.

Visų pirma galime išskirti publikacijų, susijusių su eitynėmis, kiekybinę išraišką. „Lietuvos Rytas“ per tirtą laikotarpį (2010 balandžio – birželio mėn.) publikavo – 16 straipsnių (čia straipsnio terminas suvokiamas bendriausia prasme, straipsnis kaip tekstas - red.), „Respublika“ – tik 5 publikacijas. Gausiausiai – 60 straipsnių, seksualinių mažumų tematika – pateikė internetinis naujienų portalas „Delfi“. Akivaizdu, jog dėl savo galimybių talpinti milžiniškus kiekius informacijos – internetinė svetainė „Delfi“ žymiai lenkia periodinės spaudos atstovus „Lietuvos Rytą“ ir „Respubliką“ pranešimų kiekio atžvilgiu.

Seksualinių mažumų eitynės „Už lygybę“ buvo įvardintos kaip suskaldžiusios visuomenę ir padalinusios ją į kelias stovyklas. Išanalizavus 81 pranešimą trijose skirtingose žiniasklaidos priemonėse, galime pranešimus suskirstyti į tris kategorijas: neutralius, prieš ir už. Tokiu būdu matysime ar „susiskaldymas“, kitaip sakant, nuomonių įvairovė – egzistavo ir žiniasklaidoje. „*Neutraliais*“ pranešimais laikysime tokius, kuriuose nėra vienašališko vertinimo, komentaro ar nuomonės, o tik pateikta informacija, įvykių aprašymas ir pan. Neutralūs pranešimai taip pat tie, kuriuose pateikiamos skirtingos, įvairios nuomonės, požiūriai. Antra kategorija „*prieš*“ – tai pranešimai, kuriuose aiškiai matosi nusistatymas prieš eitynes „Už lygybę“ ar seksualines mažumas apskritai. Pranešimai „*už*“ – tokie, kuriuose nėra oponuojančių „balsų“, matosi atviras seksualinių mažumų ar eitynių palaikymas, propagavimas.

Išanalizavus pranešimus nustatyta, jog: „Respublikoje“ 3 iš jų buvo neutralūs, 2 – prieš seksualines mažumas nukreipti tekstai. Tuo tarpu „Lietuvos Rytas“ – 10 pranešimų buvo neutralūs, likę 6 – už eitynes arba palankiai vertinantys seksualines mažumas. Naujienų svetainėje „Delfi“ pastebimas žymiai didesnis LGBT bendruomenės palaikymas – 31 pranešimas buvo remiantis eitynes „Už lygybę“ arba palaikantis seksualines mažumas. 37 pranešimai buvo neutralūs, o 13 prieš homoseksualus. Tolerantiškiausia poziciją seksualinių mažumų užėmė internetinis naujienų portalas „Delfi“, antras liko dienraštis „Lietuvos Rytas“, kaip ir buvo tikėtasi „Respublikos“ redakcijos požiūris į homoseksualų problemas ar įvykius susijusius su jais – nepalankus.

Teksto žanrų įvairovė tyrinėtose žiniasklaidos priemonėse – skyrėsi. Dienraštyje „Respublika“ pateikti 4 informacinio tipo pranešimai bei vienas – vertinamasis. Dienraštyje

¹³ <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/hmickevicius-homoseksualu-eitynes-turetu-buti-eilinis-ivykis.d?id=31938685#ixzz1s7eC9K00>

„Lietuvos Rytas“ – 14 informacinio tipo pranešimų, bei du – vertinamojo pobūdžio. Naujienu svetainėje „delfi.lt“, matoma didesnė žanrinė įvairovė: 20 pranešimų atitinka vertinamojo tipo apibrėžimą, 40 – informacinio tipo žinutės (trumposios ir išplėstinės).

3.2.1 Antraštės, komentarai, pranešimų autoriai

Pranešimų autoriai, pranešimuose „girdimi“ balsai.

Dienraštyje „Respublika“ nei viename pranešime nebuvo pateikta homoseksualių asmenų ar seksualinių mažumų organizacijų nuomonė. Atvirkščiai, straipsnyje „*Tolerancija negali peržengti ribų*“ (publikuotas 2010 bal. 16), žurnalistas užduoda tendencingus, prieš seksualines mažumas nukreiptus klausimus amerikiečių profesoriui P. Cameron. Pavyzdžiui, klausime: „*kodėl homoseksualų judėjimai taip aršiai puola tradicines šeimos vertybes ginančius žmones?* Iš karto matomas vertinimas. Profesoriaus atsakymas, akivaizdžiai pritaria žurnalistui: „- *Šie judėjimai visuomet buvo agresyvūs, o mes šiuo metu gyvename labai tolerantiškoje visuomenėje. Kaip pavyzdį galiu pateikti San Franciską. Šiame mieste normaliems žmonėms vietos mažėja. Ypač parkuose. Homoseksualų poros visur užsiima seksu. Baisiausia – kad viešai. Jie rengia paradus, demonstruojasi*“ Pateiktame atsakyme, matosi hiperbolizavimas, žmonių skirstymas į normalius ir nenormalius (homoseksualus).

Kitas klausimas kaip ir pirmasis jau savaime turi įvertinimą. „*Tradicijas ir krikščionybę puoselėjančios šalys, kaip Lietuva, pasaulyje išvadinamos homofobinėmis. Ko siekia tie, kurie juodina mūsų šalį?*“

Atsakymas – dar absurdiškesnis: „*Ilgalaikis jų tikslas – sukurti homoseksualų diktatūrą, kuri sugriautų normalią socialinę sanklodą. Taip jie galės būti aukščiau kitų*“

Kadangi kalbinamas akademinės bendruomenės narys – profesorius, juolab iš JAV, skaitytojui sukuriama patikimumo, validumo atmosfera. Straipsnyje nepateikiamos kitos nuomonės, žurnalisto klausimai atspindi bendrą dienraščio poziciją seksualinių mažumų atžvilgiu. Dėl šių priežasčių keletas kitų pranešimų, publikuotų dienraštyje „Respublika“ detaliau neanalizuoti.

Dienraštyje „Lietuvos Rytas“ straipsniuose sutinkamos kur kas įvairesnės nuomonės. Nevengiama publikuoti ir seksualinių mažumų organizacijų atstovų pasisakymų. Tačiau daugiausia „girdimi“ politikų balsai. Tik dviejuose pranešimuose nebuvo įterpta politikų pasisakymų.

Palyginus su „Respublika“ – „Lietuvos Ryto“ pranešimai pasižymi nuomonių įvairove, profesionalumu.

Dienraščiuose „Lietuvos Rytas“ ir „Respublika“ visi straipsniai buvo parašyti žurnalistų. Tuo tarpu naujienų svetainėje „delfi.lt“ sutinkame ir politikų ir vox populi rašytų komentarų, nuomonių. Iš 60 nagrinėtų pranešimų – 4 buvo parašyti politikų, po vieną – verslininko ir VDU dėstytojo. 5 pranešimai – vox populi, bei keletas ne delfi.lt žurnalistų. Daugiausia pranešimų naujienų svetainėje „Delfi.lt“ susijusių su eitynėmis rašė – E. Digrytė, M. Jackevičius, „Lietuvos Ryte“ – D. Gudavičiūtė ir T. Ignatavičius.

Antraštės.

Šiuolaikinėje visuomenėje, kuri vis labiau tampa priklausoma nuo greitai paruoštos informacijos ir dar greitesnio jos vartojimo, ypač aktualios tampa pranešimų antraštės, kurios neretai tampa vieninteliu perskaitytu sakiniu visame pranešime. Taip pat perskaitytos antraštės įstringa skaitytojo pasąmonėje ir ilgainiui gali formuoti stereotipinius įvaizdžius. Periodikoje t.y laikraščiuose, žurnaluose – antraštės nėra tokios svarbios, kaip internetinėse naujienų svetainėse, kuriose antraštė – tai raktas privilioti skaitytoją.

Šiame tyrimo poskyryje bus remiamasi interviu metu gauta informacija iš respondentų, kurių įžvalgos, pastebėjimai praturtins tyrimą. Taip pat bus remiamasi kiekybiniais bei kokybiniais tyrimo metodais, autorius interpretacijomis.

Dienraštyje „Respublika“, kuris pasižymi kategoriškomis redakcijos pažiūromis mažumų atžvilgiu, per nagrinėtą laikotarpį buvo išspausdinti tik 5 pranešimai, kurių antraštės turėjo neigiamas arba neutralias potekstes: „*Tolerancija negali peržengti ribų*“, „*Tradicines vertybes gins po rinkimų*“, „*Homoseksualų eitynės vyks*“, „*Mažumos išprovokavo*“, „*Provokacija pavyko*“. Trys pranešimai buvo informacinės trumposios žinutės tipo, du – straipsnio tipo. Šiuose pranešimuose nerasta LGBT atstovų „balsų“. Vos keli pranešimai per 3 mėnesius, parodo dienraščio „Respublika“ poziciją seksualinių mažumų įvykių nušvietimo atžvilgiu.

Dienraštyje „Lietuvos Rytas“ analogišku tyrimo laikotarpiu, rasta – 16 pranešimų, taip pat keletas apklausų, kurių klausimai buvo tiesiogiai susiję su homoseksualų ir jų rėmėjų eitynėmis. Publikuotų straipsnių antraštėse dažnai buvo minimas žodis „gėjus“ („*Europos gėjai narstė Lietuvą*“, „*Gėjų eitynes gali išardyti baimė*“, „*Prokurorui – gėjų teisininkų iššūkis*“, „*Gėjų viltis – prezidentė*“ ir kt.) tokiu būdu ignoruojant transseksualus, lesbietes ir homoseksualumą netiesiogiai prisikiriant išskirtinai vyrams. Kitavertus žodis „gėjus“ suprantamesnis ir populiariesnis visuomenėje nei „seksualinės mažumos“ ar „homoseksualai“. Likusios antraštės – trumpos ir

informatyvos. Internetiniame naujienų portale „Delfi“ skandalingų, konfliktiškų antraščių buvo keliolika, lentelėje pateikiami antraščių pavyzdžiai:

Konfliktiškų, dviprasmiškų antraščių pavyzdžiai leidiniuose ir interneto naujienų portale, 2010m.		
„Respublika“	„Delfi.lt“	„Lietuvos Rytas“
Tolerancija negali peržengti ribų	<i>Sunkus Lietuvos pasirinkimas: gėjai, Europa ar Pergalė</i>	Europos gėjai narstė Lietuvą
Tradicines vertybes gins po rinkimų	<i>Prieš gėjų eitynes – visuotinė mobilizacija</i>	Gėjų eitynes gali išardyti baimė
Mažumos išprovokavo	<i>Nuo homoseksualų eitynių ginsis prie Katedros kalbėdami rožančių</i>	Prokurorui – gėjų teisininkų iššūkis
Provokacija įvyko	<i>V.Šustauskas ruošiasi gėjų eitynėms,</i>	Gėjų viltis – prezidentė
	<i>Homofobai + homoseksualai + pederastai + pedofilai = holokaustas?</i>	
	<i>Homokaustas (arba liūdnas dievas</i>	
	<i>Nugalėti murkiantį katiną</i>	
	<i>Pavojingiausia visuomenės grupė – homoseksualai?</i>	
	<i>M.Adomėnas: tegul prezidentė pasiskaito Konstituciją</i>	
	<i>Homoseksualų eitynės – prasčiausia viešųjų ryšių akcija</i>	

1 lentelė. Konfliktiškos, dviprasmiškos antraštės, nagrinėtose žiniasklaidos priemonėse. Šaltinis: autorius.

Internetinės naujienų svetainės skiria daugiau dėmesio antraščių kūrimui, kadangi nuo jų priklauso ar skaitytojas paspaus hiperteksto nuorodą ar ne, t.y ar skaitys pranešimą. Kaip teigia buvusi naujienų portalo „delfi.lt“ žurnalistė E. Digrytė: „Laikraščiuose viskas labai paprasta – tu gali uždėti patį nuobodžiausią pavadinimą, tačiau jeigu šalia bus įdomios nuotraukos, tai pavadinimas nieko nereikš – vistiek skaitys. Internetė, kai tu matai tik pavadinimą, tai tu turi tuo pavadinimu pritraukti skaitytoją. Aišku, kad tu stengiesi visą laiką: rašai, kad Vilniuje pirmą kartą vyks gėjų eitynės, stengiesi kažkokį konfliktą perteikti pavadinime. Ne iš siekio pateikti poziciją, bet dėl skaitytojo patraukimo tu kartais sutirštini spalvas. Ir tu supranti, kad rašai pavadinimą kuris yra persūdytas.“

Toliau pateiksime, tyrimo laikotarpiu daugiausiai komentuotų straipsnių antraščių pavadinimus, (straipsnių, susilaukusių mažiausiai 500 komentarų), komentarų skaičių bei dieną kada pranešimai buvo publikuoti. Komentarų skaičius rodo visuomenės, šiuo atveju naujienų portalo delfi.lt lankytojų, reakcija į straipsnį. Kuo didesnis komentarų skaičius, tuo didesni susidomėjimą sukėlė pranešimas. Bus lyginama, kokio tipo straipsniai susilaukė daugiausiai komentarų (skaitytojų dėmesio) ir kas tuose straipsniuose buvo rašoma. Tokiu būdu bus bandoma atsakyti į vieną iš tyrimo klausimų: kurie pranešimai susiję su seksualinėmis mažumomis susilaukia daugiau dėmesio ar konfliktiški, skandalingi pranešimai ar neutralūs, moksliniai. (žr. lentelė 2., Prieduose)

20 iš 60 pranešimų susilaukė daugiau nei 500 komentarų. Daugelio šių pranešimų antraštės buvo konfliktiškos. Pavyzdžiui, „*Prieš gėjų eitynes – visuotinė mobilizacija*“ (647 komentarai), nors pranešime rašoma apie tai, kiek bus išleista pinigų norint užtikrinti eitynių saugumą, antraštę galima interpretuoti įvairiai, be to ji nesisieja su pranešimo turinio. Kitas straipsnis, pavadinimu „*Nuo homoseksualų eitynių ginsis prie Katedros kalbėdami rožančių*“ (793 komentarai) apeliuoja į tikinčiųjų bendruomenę, krikščioniškas vertybes, taip supriešindamas žmogaus teisių gynėjų šalininkus ir katalikų bendruomenę. Kiti pranešimai susiję tiesiogiai, rodo atvirą konfliktą: „*Laikinasis generalinis prokuroras prašo atšaukti homoseksualų eitynes*“ (1218 komentarai) ir „*Gėjų lyga: laikinasis generalinis prokuroras daro spaudimą*“ (577 komentarai). Teismų instancijų lygmenyje vykę nesutarimai taip pat atsispindi naujienų svetainės „delfi.lt“ pranešimuose, kurie susilaukė didelio portalo lankytojų dėmesio: „*Teismas sustabdė leidimą organizuoti homoseksualų eitynes, prezidentė stebisi*“ (1981 komentarai) ir „*Teismas: homoseksualų eitynės turi vykti*“ (4630 komentarų). Politikai taip pat pasidalinę į dvi stovyklas: „*I. Degutienė nemato pagrindo gėjų eitynių dalyvius užsipuolusių Seimo narių apkaltai*“ (843 komentarai) bei „*V. Landsbergis: norėčiau, kad žmonių galvose K. Uoka būtų atribotas nuo TS-LKD*“ (908 komentarai)

Perdėtas žiniasklaidos hiperbolizavimas, pranešimų duališkumas, jų gausa – pasireiškė per komentarų kiekybinę išraišką, paprasta formule: „kuo daugiau konflikto – tuo daugiau dėmesio, komentarų“. Pranešimai, kuriuos lydėjo dviprasmiškos antraštės ar aiškūs konflikto ar skandalo įvaizdžiai – susilaukė daugiausiai dėmesio. Straipsnis „*Homoseksualų eitynės baigėsi P. Gražulio ir K. Uokos išvesdinimu*“ publikuotas eitynių dieną (gegužės 8-ąją) turėjo net 7389 komentarus. Palyginimui galima pateikti kelis pranešimus, parašytus iš mokslininko pozicijos, kurie susilaukė itin nedaug komentarų. Pavyzdžiui sociologo D. Genio publikuotas mokslinis straipsnis: „*Pavojingiausia visuomenės grupė – homoseksualai?*“ susilaukė 47 komentarų. Arba Seimo

pirmininkės išsakyta nuomonė straipsnyje: „*I. Degutienė: jei leidimas duotas, policijos uždavinys – užtikrinti tvarką*“ – 98 komentarai.

Vienas iš pastebėjimų, kaip antraštė gali padidinti susidomėjimą pranešimu, nepaisant to, jog rašoma apie identišką įvykį. Pavyzdžiui pranešimas: „*Saugumą per homoseksualų eitynes užtikrins bemaž 800 pareigūnų*“, kuriame rašoma apie planuojamas skirti lėšas eitynių saugumui užtikrinti – susilaukė 197 komentarų. Apie tą patį rašoma ir kitame straipsnyje, kurio antraštė kur kas labiau intriguojanti: „*Prieš gėjų eitynes – visuotinė mobilizacija*“ (647 komentarai). Šis pavyzdys iliustruoja poveikių antraščių įtaką skaitytojų privileijimui, bei išprovokuoja jų reakcija, kitaip sakant didina komentarų kiekį.

Analizuoti pačius komentarus buvo sąmoningai atsisakyta dėl kelių priežasčių. Pirmiausia dėl milžiniško kiekio informacijos. Antra, kaip interviu metu sakė E. Digrytė: „Homoseksualumas ir panašios temos yra labiau komentuojamos, bet komentuojamos ne kokybės prasme, ir ne protingų komentarų skaičiaus prasme, bet tiesiog komentarų skaičiumi. Jeigu didžioji komentarų dalis yra „ei jūs gaidžiai“, tai čia ne komentarai. Per eitynes buvo gal daugiau tokių šiukšlių. Tu nedalyvauji diskusijoje, nuomonė „prieš“ turi teisę egzistuoti ir jeigu tu manai, kad tie žmonės yra blogi ar dar kažkokie tai rašyk tai argumentuotai. Šiaip komentarų kultūra Lietuvoje nėra išplėtota.“

Būtent dėl aukščiau paminėtų priežasčių buvo atsisakyta analizuoti komentarus. Taip pat, vargu ar išanalizavus 100 komentarų jie atspindėtų visą masę. Kaip yra pastebėjusi R. Baločkaitė „internetu komentarai savo esme yra plebėjiški, purvini, antielitistiniai – tai yra kaina, kurią visuomenė moka už demokratiją“ (Baločkaitė, 2009, p. 54) Tokia situacija greičiausiai išliks ir ateityje, ją pakeisti galėtų anonimiškumo pašalinimas, t.y, jog būtų leista komentuoti tik užsiregistravusiems asmenims, kurie sutiktų, jog jų vardas ir pavardė būtų viešai matomi.

Itin daug rašiusi eitynių metu, buvusi „delfi.lt“ žurnalistė E. Digrytė, prisimena, jog kai kuriomis dienomis buvo publikuojami keturi ar daugiau pranešimų. „Visų pirma buvo dėmesio perteklius visam šitam reikalui. Jėzus Marija, kiek aš ten tų tekstų esu parašius. Perdėtas dėmesys, manau, kad ta dėmesio gausa buvo viena iš priežasčių kodėl apskritai eitynės įvyko, nes jei jie būtų bandę tyliai susiorganizuoti, tai gal ir nebūtų niekas įvykę. Kai prasidėjo puolimas iš visų pusių, ypač „Amnesty International“, Vilniaus valdžia suprato, kad geriau jau leisti tas eitynes.“

Dienraštis „Lietuvos Rytas“ tyrinėtu laikotarpiu, per dieną dažniausiai publikuodavo 1-2 naujienas susikusias su seksualinių mažumų eitynėmis. „Respublika“, rodos, ignoravo šias eitynes, ir joms dėmesio neteikė. Tuo tarpu naujienų portalas „Delfi.lt“ per dieną kartais publikuodavo – 10 pranešimų.

Gegužės 4 d. naujienų svetainėje pasirodė – 4 pranešimai seksualinių mažumų eitynių tematika, gegužės 5 d. – jau 9, gegužės 6 d. – 10, dieną prieš eitynes – 6 pranešimai. Eitynių dieną buvo publikuojami 3 pranešimai, kuriuose buvo gausu vaizdo reportažų bei fotoreportažų. Gegužės 10 dieną dar pasirodė – 8 pranešimai, kitomis dienomis po keletą, vėliau vienas kitas. Žurnalistė E. Digrytė prisipažįsta, jog kartais rašant eitynių tematika būdavo sunku atskirti, kur naujiena, o kur ne. „Prieš eitynes, kadangi naujienų būdavo kiekvieną dieną, tai aš jau kartais neatskirdavau kas yra nauja, nes visko buvo per daug ir aš jaučiau perteklių, tai man reikėdavo iš šalies požiūrio ar čia yra naujiena, ar apskritai mes jiems dar skiriame dėmesio. Pavyzdžiui, įdėjome tris tekstus ar dar reikia ketvirto? Kartais būna, kad tas ketvirtas būna svarbesnis už tuos tris – visus kartu paėmus.“

Apibendrinant, galima teigti, jog antraštės susijusios su homoseksualais dažnai sąmoningai hiperbolizuojamos siekiant pritraukti skaitytojus, neatsižvelgiant į antraštės kokybę ir atitikimą su pranešimo turiniu. Komentarų kultūra Lietuvoje dar gana menkai išvystyta, ypač kai rašoma jautriais visuomenei klausimais, pavyzdžiui, apie seksualinių mažumų eitynes. Komentarų skaičius ir pranešimo kuriamas konfliktiškumas, skandalingumas – turi tiesioginį ryšį. Naujienų portale dirbantys žurnalistai neneigia, jog seksualinėms mažumoms iš tiesų skiriama daugiau dėmesio nei kitoms mažumoms.

3.2.2 Pranešimų iliustracijos

Tyrinėtose žiniasklaidos priemonėse: dienraščiuose „Respublika“, „Lietuvos Rytas“ ir naujienų portale „Delfi.lt“, rastos nuotraukos suskirstytos į dvi pagrindines kategorijas. Karikatūrų, šaržų ar kitokių iliustruojančių elementų šalia tirtų pranešimų – vos keletas, dominuoja foto nuotraukos. Pirmoji nuotraukų kategorija – simboliniai objektai, daiktai, kurie siejami su seksualinėmis mažumomis. Anot J. Fiske „objektas tampa simboliu, kai dėl konvencijos ir vartojimo įgyja reikšmę, įgalinančią jį kam nors atstovauti“. (Fiske, 1998, p. 110)

Antroji kategorija – tai nuotraukos, kuriose vaizduojami žmonės atstovaujantys skirtingas ideologijas, institucijas, požiūrius ir kt. Šia vizualinių elementų analize siekiama nustatyti dažniausiai žiniasklaidos priemonių naudojamus seksualinių mažumų įvaizdžius pateiktus iliustracijų pavidalu. Taip pat išanalizuoti pavienes, dviprasmiškas nuotraukas.

Išnagrinėjus 81 pranešimą, tik keturi iš jų neturėjo vizualinio elemento – tik tekstą. „Lietuvos Ryte“ publikuotos 33 nuotraukos, iš kurių 42 proc. buvo susijusios su politikais, t.y jose buvo vaizduojami politikai (dažniausiai P. Gražulis ir K. Uoka), 6 procentai nuotraukų vaizdavo

bažnyčios atstovus, 9 proc. nuotraukų vaizdavo teisėsaugos pareigūnus, 28 proc. – seksualinių mažumų arba objektų simbolizuojančių homoseksualumą nuotraukų bei 15% - neutralių fotografijų.

Naujienų portale „delfi.lt“ nuotraukų žymiai daugiau, dėl techninių galimybių. Tačiau fotoreportažai rengti tik per eitynes ir dar keliais kitais atvejais. Prie vizualinių elementų internete prisideda ir vaizdo reportažai. Pranešimuose, kuriuose buvo iki 4 nuotraukų, (tokių nuotraukų suskaičiuota 52) dominuoja politikų atvaizdai – 40 proc. su homoseksualais susijusių nuotraukų – 30 proc. teisėsaugos – 8 proc. bažnyčios – 4 proc. neutralių – 18%.

Sprendžiant iš pateiktų skaičių, susidaro įspūdis, jog dažniausiai vaizduotos ne pačios seksualinės mažumos, o politikai. Tai rodo, jog seksualinių mažumų eitynės „Už lygybę“ buvo puiki proga tam tikriems politikams pelnyti rinkėjų palankumą.

Tarp dažniausiai vaizduotų politikų kaip tik ir išsiskyrė anksčiau minėti: P. Gražulis ir K. Uoka. Dienraštyje „Lietuvos Rytas“ bei „Delfi.lt“ naujienų portale šie populistiniais šūkais per eitynes pagarsėję politikai, nuotraukose vaizduojami kaip kovotojai:

1. „Lietuvos Rytas“ 2010 05 21

2. DELFI. Lietuvos ryto televizijos nuotr. 2010 04 07

3. „Lietuvos Rytas“ 2010 05 20

4. D.Rojaus nuotr. DELFI 2010 05 10

Šios nuotraukos ir su jomis susiję tekstai, galbūt pakeitė visuomenės požiūrį į eitynes. Kaip teigia prof. habil. dr. L. Donskis: „tie, kurie draskėsi, išsidirbinėjo, atvirai pažemino parlamentaro mandatą savo elgesiu arba netgi atvirai pažemino savo šalies policijos pajėgas, taip elgdamiesi su ja, man atrodo jie kaip tik pakeitė vertinimo skalę. Netrukus atsirado kažkokia simpatija eitynių dalyviams ir atsirado labai daug sarkazmo, atviro sarkazmo pono Uokos, pono Gražulio atžvilgiu. Tai parodo, jog staiga viskas pasikeitė, paaiškėjo, kad agresija ir absoliučiai klaidus elgesys sklinda ne iš ten, jis ateina visai iš kitur. Man atrodo tai buvo naudinga, kartais būna atvejai, kai nemalonu, kad tai įvyksta, bet gal ir gerai, kad tai įvyko, nes tada žmonės gali praregėti.“ Agresiją sklindančią iš Seimo narių, iliustruoja ir nuotraukos. Iškyla klausimas, kodėl rašant apie seksualinių mažumų eitynes, ir publikuojant Seimo nario P. Gražulio nuomonę, straipsniui pasirinkta pastarojo parlamentaro nuotrauka, kurioje jis vaizduojamas su šautuvu? Galbūt buvo galima pasirinkti kur kas neutralesnę nuotrauką, kaip daugeliu kitų atvejų. Tačiau žiniasklaidos konstruojama atmosfera, dar iki eitynėms įvykstant – kupina neigiamų įvaizdžių, simbolių, aiškiai nurodančių, ką reikės daryti per eitynes, jeigu tu nepalaikai seksualinių mažumų teisės į eitynes.

Seimo narių – K. Uokos ir P. Gražulio nuotraukų palyginus su kitų politikų aptinkama daugiausiai. Priežastis, gana aiški – šie piliečiai savo šokiruojančiu elgesiu, veiksmais sukėlė žurnalistų susidomėjimą. Nuotraukos, kuriose užfiksuoti Seimo narių veiksmai, savotiškai užgožė pačią seksualinių mažumų eisną. Taip dar kartą patvirtindami žurnalistų, visuomenės alkį skandalams. Šį poreikį patvirtina, nuotrauka „delfi.lt“ naujienų portale šalia straipsnio: „*Per gėjų eitynes užtikrindami viešąją tvarką nukentėjo du pareigūnai*“.

5. DELFI. AFP/Scanpix nuotrauka. 2010 05 09

6. DELFI. Foto: Reuters/Scanpix 2010 05 09

5 Nuotraukoje (priešašas po nuotrauka: Homoseksualų eitynės) matoma minia, ir vyras bandantis perlipti tvorą, kurią saugo keli policijos pareigūnai. Priešašas po nuotrauka – klaidina. Foto žurnalistas mieliau pasirenka konfliktišką nuotrauką nei pačių eitynių akimirką.

Kitoje nuotraukoje pateikti du kraštutiniai reiškiniai: besibučiuojantys homoseksualai ir riausių malšinimui pasirengę pareigūnai. Taigi nuotrauka yra tam tikra aliuzija į gresiantį konfliktą, skandalą. Tiesa, tokių atvirą homoseksualumą demonstruojančių nuotraukų tirtose žiniasklaidos priemonėse – vos kelios. Dažniausiai buvo apsiribojama žemiau pateiktomis nuotraukomis.

7. Reuters ir A.Barzdžiaus nuotr. "Lietuvos Rytas" gegužės 5d. 2010 „Gėjų eitynes gali išardyti baimė“

Seksualinių mažumų įvaizdžiai tyrinētu laikotarpiu, dažniausiai pristatyti neutraliai, arba naudojant daiktus, kaip simbolius. Dažniausiai naudotas simbolis – vaivorykštės spalvų vėliava, aptinkamas daugelyje naujienų portalo „delfi.lt“ straipsnių.

8.DELFI 2010 05 10

9. DELFI 2010 05 07

10. DELFI 2010 05 07

11. DELFI (R.Daukanto pieš.) 2010 05 07

Keturi „Delfi.lt“ pranešimai buvo iliustruoti šiuo piešiniu (nr.11), kuris šaržuoja Lietuvos Seimo narius, demonstravusius atvirą neapykantą prieš, per ir po eitynių. Kaip, interviu metu sakė, „Delfi.lt“ žurnalistė E. Samoškaitė, kalbėdama apie Seimo narius, kurie pagarsėję savo išsišokimais: „jeigu rašome apie homoseksualus, epitetai dažniau taikomi jų kritikui, Seimo nariui Petriui Gražuliui ir kitiems asmenims, panašioms į jį - tai yra, siekiame parodyti, kad asmuo šneka absurdiškai.“

Apibendrinant šį poskyrį, susidaro įspūdis, jog foto žurnalistai labiausiai „medžiojo“ ne seksualinių mažumų eitynių dalyvius, o už tvoros buvusius protestuotojus, su keliais Seimo nariais priešakyje. Nuotraukose kupina smurto, neapykantos, nusižengimų, įstatymų pažeidimų. Kita vertus, neigiamame kontekste vaizduotos, taikios eitynės, parodė, jog kultūros, etikos trūkumu pasižymi Lietuvos tautos išrinkti į Seimą asmenys. Kadangi Lietuvos žiniasklaida tampa vis bulvariškesnė, natūralu, jog skandalingų nuotraukų paklausa – didelė.

3.3 Žiniasklaidos ir seksualinių mažumų organizacijų simbiozė

Informacijos amžiuje nematomumas yra tolygus mirčiai. G. Greer

Simbiozė – įvairios skirtingų rūšių organizmų sugyvenimo formos. Du tarpusavyje artimai susiję organizmai, gyvendami simbiozėje, teikia vienas kitam naudą. Tai biologinis šio termino apibūdinimas. Lietuvoje, sprendžiant iš respondentų pasisakymų, egzistuoja tam tikras ryšys tarp seksualinių mažumų organizacijų bei tam tikrų (tikrai ne visų) žiniasklaidos priemonių.

Paklaustas koks Tolerantiško Jaunimo Asociacijos (toliau TJA) ryšys su žiniasklaida, TJA valdybos pirmininkas A. Rudomanskis, teigė, jog TJA tikslas: „yra išpozicionuoti mūsų idėjas ir išsakyti tą, ko mes siekiame. Visas pozicionavimas yra susijęs tikrai su tuo.“ Pašnekovas, pasakojo, jog dalį informacijos asociacijos nariai išplatina patys naudodamiesi BNS portalu. Tačiau, kaip žymiai efektyvesnius būdus A. Rudomanskis paminėjo – tiesioginį informacijos siuntimą žurnalistams ir dėl bendradarbiavimo sukurtą žurnalistų ratą, kuriems: „siunčiame embarginę informaciją. Informacija, kuri negali būti panaudota iki tam tikro laiko, tačiau tie žurnalistai, kurie bendradarbiauja su mumis, kad jie turėtų progą pirmieji išpublikuoti žinią. Tai yra tam tikras marketingo klausimas žiniasklaidai. Taip pat respondentas pridūrė, jog daugelis žiniasklaidos priemonių yra apjungtos „į tam tikras grupes, kurios priklauso nuo tam tikrų interesų grupių“.

Paklausus, kur daugiau kontaktų asociacija turi, A. Rudomanskis, teigė, jog dažniau bendradarbiauja su internetiniais portalais, pridurdamas, jog TJA nariai ne tik platina, bet ir patys rašo straipsnius. TJA specialistė E. Tamulionytė, pridūrė: „dar vienas vienas apsketas, jog internetinę žiniasklaidą yra paprasčiau stebėti, tiesiog mums paprasčiau sužinoti kaip mes dalyvaujame“. Kaip pagrindines TJA platinamo turinio erdves A. Rudomanskis įvardino – naujienu portalus: „delfi.lt“, „lrytas.lt“, „15min.lt“, taip pat paminėjo „Kauno dieną“, „Atgimimą“. Kaip sako A. Rudomanskis: „sukurtas kontaktinis sąrašas yra visą laik atnaujinamas, pagal tai kokią poziciją dažniausiai išpublikuoja tam tikri medijų portalai.“

Delfi.lt žurnalistas M. Jackevičius teigia, jog apie seksualines mažumas rašo pakankamai dažnai: „apie mažumas tenka rašyti gana dažnai, nes portale kuruoju šiuos klausimus. Štai ir ateinantį trečiadienį eisiu į diskusiją apie homofobiją. Šia tema rašau jau keletą metų, dažnumas priklauso nuo su tomis temomis susijusių įvykių. Teko aprašinėti daug ką: nuo gėjų parado peripetijų iki dėl diskriminacijos iš Lietuvos emigravusių gėjų istorijų“. Kita delfi.lt redakcijoje dirbanti žurnalistė E. Samoškaitė, teigia, kad temų susijusių su homoseksualumu pasitaiko maždaug kartą per mėnesį, tačiau: „paprastai reaguojame į įvykius, kylančias problemas

– *jeigu įvykių ar kreipimųsi dėl problemų daugiau, tuomet rašoma dažniau*“. Palyginimui – per seksualinių mažumų eitynes vykusias 2010 gegužės 8 d. kelias dienas iš eilės buvo publikuojama po 6 – 10 pranešimų per dieną.

Buvusi delfi.lt portalo žurnalistė E. Digrytė užsimena, jog: *„dažnai toks „mini – šaltinis“ būna LGBT bendruomenės nariai, kurie papasakoja, kad yra tokia problema, būna, kad jie tyrimą daro ar pristato.“*

E. Samoškaitė pastebi, jog seksualinių mažumų tematikai, skiriama per daug dėmesio, taip „paslepiant“ kitas mažumas. *„Mano nuomone, DELFI seksualinių mažumų temai skiria daug dėmesio, kartais gal net per daug, nes gali atrodyti, kad kitos mažumos - etninės, religinės ir pan. - neturi problemų.“* Paklausta, kokia redakcijos politika seksualinių mažumų atžvilgiu, žurnalistė atsakė: *„nei per daug, nei per mažai naujienų apie seksualines mažumas. Jeigu mes, tarkime savaitę, nuolat rašėme ką nors apie seksualines mažumas, tuomet mažytė naujiena, kuri nėra itin svarbi, gali būti ir nededama į DELFI, kad nebūtų pertekliaus.“*

Išties tyrinētu laikotarpiu nagrinėtose žiniasklaidos priemonėse, etninėms, rasinėms, neįgaliųjų ir kt. mažumoms buvo skiriama nedaug dėmesio (išimtis galėtų būti „Respublika“, dažnai rašiusi apie žydus, tačiau tai darė tendencingai stigmatizuodama šią grupę). Kita vertus eitynės „Už lygybę“, kaip teigia laikraščio „15 minučių“ žurnalistė E. Digrytė: *„ buvo svarbus įvykis, tai ar rašiniai ar reportažai visose žiniasklaidos priemonėse buvo, nebuvo galima to išvengti“*. Tačiau dienraštyje „Respublika“ rasti tik 5 pranešimai, rodo, jog ši žiniasklaidos priemonė sąmoningai ignoravo eitynes. Neigiamai apie šį dienraštį, atsiliepė ir apklausta žurnalistė J. Juškaitė: *„manau, ir pats puikiai žinote tokių "leidinių" kaip "Respublika" retoriką, naudojamą žodyną ir kuriamus/stiprinamus stereotipus.“*

Kitas LGBT organizacijos ir žiniasklaidos simbiozės pavyzdys – seksualinių mažumų grupės „OutRage“ ryšys su žiniasklaida. Respondentas iš D. Britanijos – D. Allison, kuris atsakingas už seksualinių mažumų tinklalapį, kaip vieną iš būdų tapti matomam įvardina gerus santykius su žiniasklaida. Jo pateikiamas pavyzdys, iliustruoja kaip LGBT organizacija patenka į dėmesio centrą, kokius metodus naudoja. D. Allison, pasakoja: *„kai buvo suformuotas „OutRage!“ , mes supratome, kad norėdami būti išgirsti, mes turėjome būti originalūs ir patrauklūs žiniasklaidai. Mes supratome, jog turėjome būti išskirtiniai pristatydami savo idėjas ir išsiskirti iš daugybės kitų grupių. Kadangi Londonas – D. Britanijos sostinė, ir čia įsikūrusi vyriausybė, demonstracijos, paradai – vyksta kiekvieną dieną, kurių dauguma varginantys ir nuobodūs. Mes nusprendėme savo demonstracijas ir veiksmus pateikti su humoru, tačiau taip, jog jie vistiek perneštų mūsų žinią.“*

Žinoma, Lietuvoje kiekvieną dieną demonstracijos ar paradai tikrai nevyksta, tačiau šiame pasakojime galima išvelgti LGBT organizacijos vykdomą viešųjų ryšių kampaniją, kurios tikslas –

būti matomiems, skleisti savo ideologiją. Tinklapio „outrage.org.uk“ administratorius, pateikia kelis pavyzdžius, kaip jų organizacija pasiruošdavo prieš demonstraciją: *„mes parengdavome vietas fotografams, paruošdavome keletą žmonių, kurie galėtų kalbėti su žurnalistais apie mums rūpimas problemas. Mes supratome, kokie svarbūs yra ryšiai su žiniasklaida, norint perduoti mūsų žinias visuomenei ir nuomonių formuotojams, vadinamiems „nuomonių judintojais ir stumdytojais“ (angl. opinion shakers and movers.“*

Į klausimą „kokia jūsų asmeninė nuomonė apie seksualines mažumas bei pranešimus susijusius su homoseksualumu apskritai“ – žurnalistai atsakė daugmaž panašiai. E. Digrytė teigė, negalinti išskirti pranešimų susijusių su homoseksualumu iš kitų: *„man tai absoliučiai normalu, tai yra žinia, kaip ir apie žemdirbių streiką ar orus, tai yra mūsų visuomenės dalis, kaip mes rašome apie čigonų taborą ar apie silkių pagavimą, benzino kainas, kaip rašai apie žmones – krepšininkus, menininkus – taip ir apie LGBT narius“* Žurnalistė paminėjo, jog pradėjusi domėtis žmogaus teisių klausimais pradėjo glaudžiai bendrauti su Lietuvos gėjų lyga (toliau LGL) *„Taip išėjo, kad susidraugavau labai ir su Gėjų lyga, apie renginius pradėjau rašyti, apie visokias problemas“*.

„IQ“ žurnalo žurnalistas I. Krasauskas neišskyrė su šia grupe susijusių naujienų: *„Informacijos apie seksualines mažumas rinkimas nesiskiria nuo informacijos rinkimo bet kuria kita tema.“*

Taip pat ir E. Samoškaitė: *„požiūris į naujienas apie seksualines mažumas yra joks. Tiesiog arba naujiena yra, arba jos nėra“*. Kita žurnalistė J. Juškaitė sakė, kad gyvendama Lietuvoje straipsnius susijusius su homoseksualumu rašė gana dažnai, kadangi tai buvo viena pagrindinių žurnalistę dominančių temų.

Apibendrinant, seksualinių mažumų organizacijos, kurių Lietuvoje yra vos kelios nuolat bendradarbiauja su tomis žiniasklaidos priemonėmis, kurios yra palankios arba bent jau neutralios jų atžvilgiu. Tai reiškia, jeigu portalas nepaskelbia naujienų susijusių su seksualinėmis mažumomis arba padaro tai neįtikdamas LGBT organizacijai, tokiai žiniasklaidos priemonei, greičiausiai nebus siunčiama „karšta“ informacija, kurią publikuodama pirmoji, žiniasklaidos priemonė – galimai pritrauktų daugiau skaitytojų. Tokiu būdu pagerindama unikalių portalo vartotojų skaičių per dieną, kas reiškia didesnes galimybes pritraukti reklamos užsakovus.

3.4 Seksualinės mažumos – politikų populiarumo įrankis?

Seksualinių mažumų eitynės vyko viešojoje erdvėje, sutraukdamos keletą tūkstančių žmonių, nemaža dalis jų priklausė kokioms nors organizacijoms ar grupėms, pradedant radikalais - baigiant žmogaus teisių gynėjais. Tačiau dar iki eitynių – periodikoje ir internetiniuose naujienų portaluose, buvo diskutuojama eitynių reikalingumo, homoseksualumo ir kt. klausimais. Nemaža dalis pranešimų pasirodžiusių žiniasklaidos priemonėse buvo parašyti pačių politikų. Taip pat keletas Seimo narių patys aktyviai dalyvavo eitynėse. Šio poskyrio tikslas – nustatyti ar politikai manipuluodami jautria visuomenei tema, tampa svarbesni už temas, apie kurias yra diskutuojama viešai, šiuo atveju – seksualinių mažumų.

Tiek apklaustieji žurnalistai, tiek ekspertai išskyrė du Seimo narius – P. Gražulį, ir K. Uoką. Kaip buvo nustatyta, nuotraukų susijusių su šiais politikais žiniasklaidos priemonėse buvo itin gausu. Eitynių „Už lygybę“ nušvietimas žiniasklaidoje, pasižymėjo smurtą demonstruojančiomis nuotraukomis, kitaip sakant seksualinių mažumų eitynių kontekstas arba fonas, buvo neigiamas. Kodėl žiniasklaidos priemonių žurnalistai noriai publikavo pranešimus, susijusius pastaraisiais asmenimis, buvo dedamos nuotraukos, kuriose šie politikai demonstruoja atvirą neapykantą, smurtauja prieš policijos pareigūnus?

Prof. dr. A. Tereškinas politikų vaidmenį seksualinių mažumų eitynių ir ne tik – kontekste įvardina kaip žmonių mobilizavimo įrankį: *„be abejo, neigiamas mažumų vaizdavimas labai naudingas ir tam tikroms politinėms jėgoms ir politikams. Tai padeda jiems krauti politinį kapitalą ir savotiškai vienyti savo elektoratą (čia galima prisiminti Seimo narius Petrą Gražulį ir Kazimierą Uoką). Žmonių mobilizavimas prieš įsivaizduojamus priešus, kuriais dažniausiai tampa pažeidžiamos socialinės grupės (homoseksualai, etninės grupės ir pan.) – įprasta, tačiau dar vis galinga politinio vienijimo priemonė.“*

Politikai žino, jog lengviausia patraukti į savo pusę, tuos gyventojus, kurie nėra apsisprendę, už ką balsuos. Seksualinių mažumų eitynių erdvė buvo tinkama vieta vilioti rinkėjus, kadangi žiniasklaidoje buvo skelbiama, kad eitynių nepalaiko trys ketvirdaliai visuomenės. P. Gražulis ir K. Uoka, pasinaudojo susidariusia situacija viešojoje erdvėje, ir savo populistiniais šūkiiais – uzurpavo žiniasklaidos priemonių eterį. Tokiu būdu visuomenei perduodami savo poziciją. Tuo pačiu milžiniškas žiniasklaidos dėmesys šiems politikams, padarė savotišką reklaminę kampaniją. Žurnalistė E. Digrytė teigė, jog žiniasklaidos priemonėse buvo atspindima skirtingi interesai tiek pačių homoseksualų ir eitynių organizatorių, tiek politikų ar pačių protestuotojų. Taip

pat žurnalistė ironizavo: „jei yra prieš eitynes nusiteikusių žmonių, tu jiems parodai politiką ir va – gal norite jį paremti per rinkimus?“

Viena pagrindinių problemų, su kuria susiduria žurnalistai – ką akcentuoti, rašant straipsnį. Tai yra kaip išlaikyti nuomonių ir balsų balansą, kad nepasirodyti šališkam ir palaikančiam vieną ar kitą stovyklą. Pasak „Delfi.lt“ naujienų portalo žurnalistu M. Jackevičius, žurnalistai visuomet susiduria su problemomis, kieno nuomonę publikuoti, o kieno ne: „kartais iškyla dilemų: ar „ištransliuoti“ kokio nors parlamentaro nuomonę, kad "gėjai ligoniai, homoseksualumas liga", nors žinai, kad medicina to liga nelaiko, ar ne.“ Sprendžiant iš kiekybinių duomenų analizės, dažniausiai žurnalistai „ištransliuoja“ politikų mintis, ar nušviečia jų poelgius. Taip elgiamasi vėlgi, norint sukonstruoti skandalą, arba bent jau patraukti skaitytojų dėmesį. „IQ“ žurnalistas I. Krasauskas, kalbėdamas apie kitų žurnalistų darbą, pastebi neprofesionalumo ženklų: „Pastarasis matytas kolegų darbelis seksualinių mažumų tema buvo susijęs su planuojamomis „Baltic pride“ eitynėmis. Berods „Lrytas TV“ naujienų reportažas. Buvo kalbinamas V. Simonko (telefonu) bei K. Uoka. Visas reportažas baigėsi pastarojo fraze, kurios apytikslė citata būtų tokia: „šiaip ar taip ligos paversti norma neleisime“. Visų pirma, klausimas, ar reikia kalbinti K. Uoką? Manau, kad ne, nes jis, visų pirma, nepasakys nieko naujo, o, antra, pasakys, kaip rašė klasikas Donelaitis, „šūdą“. Jei jau kalbini Uoką, koks skambus jo „šūdas“ bebūtų, šiuo atveju jis visiškai netinka, kadangi atvirai palaikomos netolerantiškos nuotaikos, o tuo reziumuojamas reportažas, be jokio apibendrinimo ar pan. - neprofesionalu.“ Apie kokybės trūkumą žurnalistų pranešimuose užsimena ir J. Juškaitė, sakydama, jog dauguma rašančių žurnalistų, seksualinių mažumų tematika – menkai išsilavinę, ir nelabai suvokia apie ką rašo.

Pavyzdžiui dienraščio „Lietuvos Rytas“, straipsnyje „Seimo rėksniui – bėdos dėl nuotykių Lenkijoje“ (2010 05 22), Lenkijos ambasada įteikė notą, dėl Seimo nario P. Gražulio elgesio Lenkijos keliuose. Parlamentaras, neturėdamas geresnio pasiteisinimo kaltino seksualinių mažumų atstovus: „aš tai sieju su gėjų paradu. Ir Lietuvos, ir ypač užsienio šalių diplomatinėse tarnybose dirba labai daug netradicinės seksualinės orientacijos žmonių, todėl dabar ta nota ir atsirado. Nebūtų buvę tų eitynių Vilniuje, nebūtų ir notos“. Neaišku, kodėl žurnalistas pasirinko įdėti į straipsnį šią citatą, kuri niekaip nesusijusi su įvykiu.

Dar vienas pavyzdys, kai žurnalistų sukurtas pranešimas, neturi naujienų vertės, išskyrus skandalingą prieskonį. Buvęs Seimo narys, populistiniais šūkiiais ir elgesiu pagarsėjęs – V. Šustauskas, naujienų svetainės „delfi.lt“ publikuotame pranešime „V. Šustauskas ruošiasi gėjų eitynėms?“ (2010 05 05), rašoma „pasklido kalbos, kad jis kaupia kiaušinius ir juos pūdo, kad dvokiančiais užtaisais apmėtytų eitynių dalyvius“. Absurdo retorikos, šiame pranešime, netrūksta, kurią vainikuoja V. Šustausko frazė: „jeigu Kaunas nesustabdys p..., tai nieks nesustabdys“.

Pranešime pateiktos pagrindo neturinčios prognozės ir vieno radikalaus politiko nuomonė, suponuoją tai, jog pranešimas parašytas tik tam, kad užpildytų naujienų portalo turinį, kur ypatingai svarbiu aspektu, tampa sparti naujienų kaita.

Žmogaus teisių stebėjimo instituto vadovas H. Mickevičius, straipsnyje publikuotame, naujienų portale „delfi.lt“, sakė, kad kai kurie politikai, daro iš to karjerą (dalyvavimo eitynėse – aut. past.) apeliuodami į žmonių žinių ir patirties stoką šiais klausimais. Apibendrinamas situaciją, susidariusią eitynių metu H. Mickevičius, teigė, jog tokia veikla yra žalinga Lietuvai ir jos įvaizdžiui tarptautinėje bendruomenėje.

Lietuvos įvaizdis, kaip svarbi reputacijos dalis, tarptautiniame kontekste iš dalies nukentėjo dėl dviejų Seimo narių (P. Gražulio ir K. Uokos) elgesio, bei žiniasklaidos dėmesio šiems politikams. Kita vertus, žurnalistams politikų performansas buvo karštos naujienos ir garantuota trumpalaikė sėkmė.

Profesorius L. Donskis, Lietuvos politinėje kultūroje mato problemą, bandant pasiūlyti akivaizdų, greitą priešą rinkėjams, kuriais kartais tampa mažumos. L. Donskis, teigia, kad tai nėra geriausia išeitis: *„politikas yra tam, kad žmonės susikalbėtų ir konstruotų bendrą ir viešą erdvę, o ne tam, kad grupės stigmatizuotų viena kitą <..>“*

Norėdami įtikti savo rinkėjams (esamiems ar įsivaizduojamiems), ši grupelė politikų eitynių metu darė savotišką šou. Paklaustas kas labiau dominavo eitynėse „Už lygybę“, profesorius A. Tereškinas teigė, kad į žiniasklaidos, o tuo pačiu ir dėmesio centrą, iškilo ne pačių eitynių vaizdiniai ar jose dalyvavusių žmonių problemos (kaip yra įprasta vykstant bet kitokioms eitynėms ar demonstracijoms), tačiau *„išsikreipę marginalinių politikų veidai“*. Reziumuodamas profesorius, sake, kad net užsienio žiniasklaida labiausiai akcentavo politikus, o eitynės pasiekė tik vieną tikslą – *„dar labiau išryškino, kokia netolerantiška, kupina neapykantos yra ta vadinamoji „normalioji“ Lietuva“*.

Vertinant išsakytas informantų išvalgas, bei žiniasklaidos priemonėse pasirodžiusius straipsnius, kuriuose dominavimo politikų retorika, galima teigti, jog seksualinių mažumų eitynės tapo scena, didesnėms įžymybėms už pačius eitynių dalyvius. Populistiniai politikų šūkių, atvira agresija naudojama prieš policijos pareigūnus – tapo foto žurnalistų taikiniu, o nuotraukos „papuošė“ daugumą pranešimų susijusių su eitynėmis. Tai tik patvirtino skandalingų naujienų poreikį.

3.5 Žiniasklaidos socialinė atsakomybė

Žiniasklaidos institucija demokratinėje valstybėje privalo būti atsakinga prieš įvairias visuomenės grupes. Tačiau riba tarp jų propagavimo ir ignoravimo – nedidelė. Pasak laikraščio „15 minučių“ žurnalistės E. Digrytės, jeigu rašai apie homoseksualus, kurie yra engiami, reiškia gini mažumų teises, taip anot žurnalistės homoseksualų akivaizdoje tampa objektyviu, nes gini jų nuomonę. Kita vertus, pavyzdžiui apklausa dienraštyje „Lietuvos Rytas“ parodė (žr. Prieduose), kaip ir dauguma prieš tai atliktų tyrimų, jog visuomenė yra nusistačiusi prieš homoseksualius žmones, tuo pačiu prieš jų rengiamas eitynes. Tuomet, iškyla pavojus, būti apkaltintam seksualinių mažumų propagavimu, pateikiant daugiau naujienų susijusių su daugumos visuomenės atstumta grupe, nei kitose žiniasklaidos priemonėse. Anot „Delfi“ žurnalisto M. Jackevičiaus: *„tenka sulaukti kaltinimų iškrėpėlių propagavimu“*, tačiau, pasak žurnalisto, reikia atsiriboti nuo tokių nepagrįstų kaltinimų.

Giluminio interviu metu, laikraščio „15 minučių“ žurnalistė, sakė, kad Lietuvos žiniasklaidoje kaip ir užsienio – pabrėžiamas homoseksualumas. Kodėl neakcentuojama, jog vyras miega su moterimi, ar turi nesantuokinių vaikų, ar miega su sekretore, nors vaidina padorų žmogų? – retoriškai klausė žurnalistė. Kita vertus, jeigu miesto meras yra homoseksualus ir daugiau padeda seksualinių mažumų grupei, tokiu atveju jo seksualinę orientaciją reikia paminėti – teigė E. Digrytė.

Kitas epizodas, kuriuo internetinė žiniasklaida manipuliavo eitynių metu – įvykių išpūtimas arba hiperbolizavimas. Naujienų svetainėje eitynių dieną pasirodė vaizdo bei foto reportažai. Kelios kameros išdėstytos skirtingose Vilniaus vietose fiksavo eitynes iš įvairių kampų, taip itin sureikšmindamos šį įvykį, nuotraukų gausa – taip pat milžiniška (palyginimui su „Respublika, kuri išspausdino 0 nuotraukų tirtu laikotarpiu susijusių su homoseksualų eitynėmis). Dėl šių aspektų, anot kelių žurnalistų – portalas laikomas homoseksualių santykių propaguotoju.

Pasak buvusios „Delfi“ žurnalistės E. Digrytės, paklaustos kaip dažnai tenka rašyti naujienas susijusias su homoseksualumu, ji atsakė: *„dažnai rašome, ne dėl to, jog jie yra pasiekę kažko gyvenime, nusipelnę bet žiūrint iš tos „tradicinės stovyklos“ , jeigu galima taip pasakyti, tai jie yra truputėlį kitokie“*. Kaip anksčiau minėjo E. Samoškaitė, kartais susidaro įspūdis, jog kitų mažumų problemos, nublanksta prieš seksualinių mažumų. Dėl gerai išvystyto bendradarbiavimo su žiniasklaidos priemonėmis, seksualinių mažumų organizacijos gali patys publikuoti naujienas, arba siųsti „karštas“ žinias žurnalistams. Greičiausiai, kitų mažumų organizacijos nėra taip gerai išvysčiusios ryšių su žiniasklaida, dėl šios priežasties, jų matomumas mažesnis. Tačiau tai nereiškia, kad problemos susijusios su, tarkime, invalidais – menkesnės nei homoseksualų. Galbūt kaip tik

atvirksčiai, tad žiniasklaidos institucijos pareiga turi būti, ne tik pateikti „karštas“ naujienas, tačiau apimti kuo įvairesnį spektrą socialinių grupių. Profesorius L. Donskis, kalbėdamas apie viešosios erdvės sukūrimą ir atsakomybę, teigė, kad atsakomybė privalo būti bendra: žurnalistų, politikų, rašytojų, intelektualių sluoksnių. L. Donskis, sakė, kad sukurti viešąją erdvę – nėra lengva, ir daryti tą greitai ir pigiomis priemonėmis yra rizikinga.

Profesorius A. Tereškinas teigė, jog žiniasklaida yra itin paveiki. Anot, A. Tereškino, žiniasklaida platina vaizdinius, pasakojimus, kokie mes esame ir turėtumėme būti. Šioje vietoje žiniasklaidos institucijai išties tenka milžiniška atsakomybė prieš valstybę, nes ji dalinai, kuria visuomenės portretą, pateikia elgesio modelius. Kaip sako profesorius – žiniasklaida pasako, ką mums mylėti, o ko nekęsti. Minėdamas socialinių grupių nušvietimą žiniasklaidoje, A. Tereškinas pabrėžė žiniasklaidos galią stigmatizuoti seksualinių mažumų grupę arba pateikti ją kaip neatskiriama visuomenės dalį, be to jis pridūrė: *„kaip grupė yra vaizduojama žiniasklaidoje, veikia ir tai, kaip su ja elgiamasi tikrovėje“*.

Kaip paaiškėjo tyrimo metu su seksualinių mažumų grupe elgiamasi – prastai. Teisėsaugos pareigūnai, politikai, bažnyčios atstovai – institucijos, kurios užima aukščiausias vietas valstybės hierarchijoje, seksualinių eitynių metu nesugebėdavo rasti kompromiso. „Leisti ar uždrausti eitynes“ – į šią dileminę situaciją, buvo įtraukta kone visa visuomenė, tokiu būdu sukeliant skandalą, iš kurio pasipelnė skirtingos interesų grupės. Žiniasklaidos priemonėse skelbtos nuotraukos, kuriose matėsi smurtaujantys Seimo nariai, daugybė žmonių susirinkusių dalyvauti riaušėse arba atvirai išreikšti neapykantą – „parodė“ žmonėms kaip reikia elgtis su homoseksualiais žmonėmis.

Paklaustas ar pastebi kokius nors pokyčius žiniasklaidos erdvėje, profesorius A. Tereškinas, sakė, kad Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą, homofobiškos nuotaikos tik labiau sustiprėjo, o tolerancijos sąvoka tapo kone keiksmažodžiu. Tačiau, kaip teisingai, minėjo profesorius – žiniasklaida nėra vienalytė, ir žmogaus pareiga atsirinkti jam tinkamą informaciją. Vėlgi informacijos „teisingumas“ priklauso nuo žmogaus išankstinių nuostatų, stereotipinių įvaizdžių. Jeigu individas neigiamai nusistatęs prieš seksualines mažumas, veikiausiai jis rinksis tokią žiniasklaidos priemonę, kuri tik dar labiau sutvirtinų jo įsitikinimus, taip jis jausis teisus ir saugus. Kita vertus platesnių pažiūrų žmogus, mieliau rinksis „nepatogią“ informaciją, kuri greičiausiai nesutaps su jo nuostatomis, tačiau bent jau praplės jo akiratį. Kaip teigia, A. Tereškinas: *„paradoksualu kad neigiami pranešimai apie LGBT žmones dažniausiai labiausiai pastebimi ir girdimi.“*

Žiniasklaidos priemonės būtent tokius pranešimus ir konstruoja – neigiamame fone. Tačiau dažniausiai negatyvumas sklinda ne iš LGBT bendruomenės, o iš valstybės institucijų, visuomenės pozicijų. Klausimas ką labiau akcentuoja žurnalistai ir lemia tai ką matome. Susidaro įspūdis, jog kai kurios žiniasklaidos priemonės sąmoningai publikuoja neapykantą kurstančius pranešimus, arba bent tokius, kurie sukeltų diskusijas, tokiu būdu, garantuodamos skaitomumą/lankomumą.

Kalbinta ilgametė BBC žurnalistė D. Kemp, pasidalino savo patirtimi D. Britanijoje. Žurnalistė minėjo, kad pasitaiko rasizmo, homofobijos apraiškų, tačiau dabar žmonės, rodos, yra patenkinti esama padėtimi, kadangi jie suvokia, jog yra daugiakultūrė, etninė bendruomenė. D. Kemp sakė: *„kai visuomenė priprato, adaptavosi prie multi – kultūriškumo, taip ir žiniasklaida adaptavosi. Kaip jau minėjau pradžioje tai neįvyko greitai, ir negaliu sakyti, jog tai viską apimantis procesas. Pavyzdžiui per laikotarpį, kai aš dirbau, buvo šlykščių stereotipų apie moteris, bet tai kardinaliai pasikeitė, žinoma, jų vis dar yra. Ir kuo didesnė įvairovė yra, tarkim žiniasklaidos priemonės, tuo didesnę dalį visuomenės problemų mes galime atvaizduoti“*. Visa tai į Lietuvą dar tik ateis, todėl neverta tikėtis staigių ir esminių pokyčių susijusių su seksualinių mažumų grupe. Kaip minėjo D. Kemp – kuo didesnė įvairovė visuomenėje, kuo labiau ta įvairovė matoma, tuo visuomenė greičiau pripranta, susitaiko su esama padėtimi.

Profesorius L. Donskis, reziumuodamas žiniasklaidos institucijos atsakomybės klausimu sakė, jog sugebėjimas gyventi su skirtumais, vienas kito negriaunant psichologiškai ir nežudant – yra vienas iš moderniojo gyvenimo bruožų. Profesorius vylėsi, kad modernioje Lietuvoje atsiras socialiai atsakinga, intelektualiai žiniasklaida, kuri supras, kad stereotipizacija, mažumų stigmatizacija – nehumaniškas, kenkia valstybės įvaizdžiui ir apskritai nieko gero neduoda.

Apibendrinant šį poskyrį, galima teigti, kad Lietuvos valstybės ir jos institucijų, ypač žiniasklaidos – laukia ilgas kelias ieškant pusiausvyros, balanso tarp įvairių socialinių grupių sugyvenimo „po vienu stogu“. Jeigu žiniasklaidos priemonių tikslas bus kuo didesnis pelnas, kurio siekiant dažnai iškreipiama, hiperbolizuojama tikrovė – atsvara visuomet išliks pačių žmonių kuriamos viešos erdvės.

IŠVADOS

1. Lietuvos žiniasklaidoje labiausiai akcentuojami išlieka homoseksualūs vyrai. Tai galima spręsti iš antraščių pavadinimų, kuriose dominuoja sąvoka „gėjus“ bei žodžių junginių su ja. Taip pat seksualinių mažumų organizacijų (TJA, LGL) vadovų, kurie yra vyrai, ir kurie dažniausiai matomi žiniasklaidoje. Lesbiečių, transseksualų ir biseksualų matomumas – minimalus. Stereotipinis įvaizdis, jog homoseksualumas dažniausiai siejamas su vyrais – stiprinamas. Labiausiai matomi homoseksualų priešininkai – heteroseksualūs vyrai. Lyginant mokslininkų rašiusių seksualinių mažumų tematika prieš 5 ar daugiau metų – situacija Lietuvoje keičiasi – homoseksualūs asmenys vis dažniau matomi. Ypatinai internetinėje žiniasklaidoje pastebima pranešimų kiekio susijusių su homoseksualumu didėjimo tendencija.
2. Tyrimo metu paaiškėjo, jog homoseksualumas ir viskas, kas susiję su seksualinių mažumų „išėjimu į viešumą“ tyrinētu laikotarpiu Lietuvos žiniasklaidoje buvo nušviečiama skirtingai. Dienraštis „Respublika“, atvirai skatino neapykantą homoseksualų atžvilgiu. Dienraštis „Lietuvos Rytas“, labiau akcentavo politikus, nei pačias eitynes. Naujienu svetainė „Delfi.lt“ išliko atviriausia seksualinių mažumų organizacijų atstovams ir jų rėmėjams, suteikdama galimybę publikuoti pranešimus. Tai parodo Lietuvos žiniasklaidos priemonių pliuralizmą, taip sudarant skaitytojui pasirinkti jo ideologiją, požiūrį atitinkantį leidinį ar internetinį portalą.
3. Lietuvos politikai, dažniausiai siekdami savireklamos, naudojami seksualinių mažumų renginiais, atvirai kurstydami neapykantą arba atvirkščiai pasisakydami prieš radikalius politikus ar kovodami už žmogaus teises. Tuo tarpu žiniasklaidos priemonės dažniau pasirenka nepagarbų, neetišką politikų elgesį, tokiu būdu priviliodamos skaitytojus. Pastebimas žiniasklaidos priemonių polinkis skandalizuoti įvykius, juos hiperbolizuoti, siekiant kuo didesnės auditorijos pritraukimo. Naujienu svetainėje „Delfi.lt“ daugiausiai komentuoti pranešimai, kuriuose atvirai demonstruojama agresija, nepagarba, etikos pažeidimai. Taip pat tie, kurių antraštės dviprasmiškos, konfliktiškos.

4. Interviu metodu, nustatyta, jog Tolerantiško jaunimo asociacija (TJA) glaudžiai bendradarbiauja su žurnalistais. Tiesa, TJA sąmoningai atsirenka žiniasklaidos organizacijas pagal tai, kaip jos nušviečia įvykius susijusius su homoseksualumu. Tokiu būdu ignoruodamos žiniasklaidos priemones, kurių požiūris nesutampa su TJA. Daugiausiai kontaktų turima su internetinių naujienų portalų žurnalistais. Šis bendradarbiavimas turi įtakos homoseksualų matomumo didėjimui internetinėje erdvėje. Apklausti žurnalistai, patvirtino, jog naujienų susijusių su homoseksualumu yra pakankamai arba per daug, dėl to, visuomenės dalis piktinasi, neva naujienų portalai propaguoja homoseksualumą.
5. Tyrinėtų žiniasklaidos platformų konstruojamas seksualinių mažumų įvaizdis ganėtinai stereotipiškas, kadangi žurnalistai vengia gilintis į seksualinių mažumų problematiką. Dažniausiai pranešama informacija susijusi ne su homoseksualais, o įvairių instancijų atstovais. Kitaip sakant pačių homoseksualų nuomonių – nedaug. Jų vardu dažniausiai šneka keletas asmenų.
6. Dauguma naujienų svetainėje „Delfi.lt“ nagrinėtų antraščių buvo „išpūstos“. Keliolika iš jų neatitiko pranešimo turinio. Internetinis naujienų portalas, kaip paaiškėjo tyrimo metu, sąmoningai kurdavo „persūdytas“ antraštes, dėl komercinių tikslų. Kitaip sakant, antraštės buvo kuriamos skaitytojo priviliojimui, bet ne tam, kad perteiktų pranešimo esmę. Toks antraščių kūrybos procesas, anot apklaustų žurnalistų – suvokiamas kaip natūrali ir neatsiejama darbo dalis.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Aleknonis, G. (2011). Naujoji cenzūra: monografija. Vilnius: Mykolo Riomerio universiteto leidybos centras.
2. Anderson, B. (1999). Įsivaizduojamos bendruomenės. *Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą*. Vilnius: Baltos lankos.
3. Asen, R. (2004). A Discourse Theory of Citizenship. *Quarterly Journal of Speech*, 90. Prieiga per internetą: <http://www.fuminyang.com/michelle/Asen.pdf>. Žiūrėta 2012 m. Balandžio 20 d.
4. Bagdikian, B. (1983). The new media monopoly. Boston: Beacon Press.
5. Baločkaitė, R. (2009). Interneto komentarai Lietuvoje: semiotinis partizanavimas diskurso paraštėse. Iš knygos : Kalbėjimas paraštėse: alternatyvios viešosios erdvės Lietuvoje.
6. Baudrillard, J. (2002). Simuliakrai ir simuliacija. Vilnius: Baltos lankos.
7. Bieloruskaja, M. (2010). Homoseksualių moterų marginalizacijos socialinis konstravimas.VDU: Bakalauro baigiamasis darbas.
8. Bitinas B, Rupšienė L , Žydžiūnaitė V (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams I dalis.
9. Bitinas B, Rupšienė L , Žydžiūnaitė V (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda: Vadovėlis vadybos ir administravimo studentams II dalis.
10. Bordo, S. (1999). The male body: A new look at men in Public and in private. New York.
11. Bieloruskaja, M. (2010). Homoseksualių moterų marginalizacijos socialinis konstravimas.VDU: Bakalauro baigiamasis darbas.
12. Bryant, J, Zillman, D (2002). Media effects. Advances in theory and research. London: Lawrence Elbraum associates publishers.
13. Bussey, K., & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation.Psychological Review. Prieiga per internetą <http://www.des.emory.edu/mfp/Bandura1999PR.pdf>. Žiūrėta 2012 Balandžio 22 d.
14. Burauskas, G. (2005). Realybės konstravimas žiniasklaidoje ir tikroviškumo problema. Prieiga per internetą: <http://www.balsas.cc/modules.php?name=News&file=article&sid=91> Žiūrėta: 2012 Kovo 25 d.
15. Castells, M. (2006). Tapatumo galia. Kaunas: Aušra.

16. Colvin, R. (2006). Understanding Policy Adoption and Gay Rights: The role of the media and other factors. *The Innovation Journal: The Public Sector Innovation Journal*, Volume 11(2), article 3. Prieiga per internetą:
(<http://www.innovation.cc/volumesissues/colvin=media+policy=rev2.pdf>). Žiūrėta 2012 m. Kovo 15 d.
17. Croteau, D. Hoynes, W. (2000). *Media society: Industries, Images, and Audiences*. London: Pine Forge Press.
18. Česienė, S. (2006). Homoseksualūs žmonės viešosiose ir privačiosiose erdvėse: socialistinis ir posocialistinis Lietuvos kontekstas. VDU: Magistro baigiamasis darbas.
19. Donskis, L. (2006). *Be pykčio: Vienerių metų minčių žemėlapis*. Vilnius: Versus Aureus.
20. Edelman, M. (2002). *Politinio spektaklio konstravimas*. Vilnius: Eugrimas.
21. Entman, R. (1993). *Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm*. Northwestern University
22. Fejes, Fred., Petrich, K. (1993). „Invisibility, Homophobia and Heterosexism: Lesbians, Gays and the Media.“ *Critical studies in Mass Communication*.
23. Fiske, J (1998). *Įvadas į komunikacijos studijas*. Vilnius: Baltos lankos.
24. Fourie, P (2008). *Media studies. Policy, management and media representation*. Cape Town, South Africa. Prieiga per internetą:
http://books.google.lt/books?id=7531OTEpD_wC&pg=PA334&lpg=PA334&dq=media+stereotypes+concerning+sexual+minorities&source=bl&ots=luBJHolVTp&sig=qQOMowpHavcd3xs7fs4ufDka_hs&hl=lt&sa=X&ei=FIODT4lqxtCyBurFpdIE&ved=0CEwQ6AEwBjgK#v=onepage&q=media%20stereotypes%20concerning%20sexual%20minorities&f=false
Žiūrėta: 2012 Balandžio 7 d.
25. Gamson, W. (1989). "News as Framing." *American Behavioral Scientist*.
26. Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
27. Giles, D. (2008). *Media Framing Analysis*. *Media Psychology Review*. Vol. 1(1)
28. Gorham, B. (2010). *Considerations of Media Effects: The Social Psychology of Stereotypes: Implications for Media Audiences*. Prieiga per internetą:
http://www.kendallhunt.com/uploadedFiles/Kendall_Hunt/Content/Higher_Education/Uploads/Ch_6_Houston_3e.pdf Žiūrėta 2012 Kovo 22 d.
29. Groneberg, M., Funke, C. (2006). *Combatting homophobia. Experiences and analyses pertinent to education*.
30. Habermas, J., Lennox, S., Lennox, F. (1974). *The Public Sphere: An Encyclopedia Article* (1964). *New German Critique*, No. 3.

31. Hamilton, D.L., & Trolie, T.K. (1986). Stereotypes and stereotyping: An overview of the cognitive approach. In J. Dovidio & S. Gaertner (Eds.), *Prejudice, discrimination, and racism*. Orlando, FL: Academic Press.
32. Jandt, F. (2010). *An introduction to intercultural communication: identities in a global community*. Sage publications, inc. USA
33. Kardelis, K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas. Prieiga per internetą <http://www.scribd.com/doc/37948910/1/Socialin%C4%97s-realyb%C4%97s-pa%C5%BEinimo-prielaidos> Žiūrėta 2012 Kovo 23 d.
34. Kuhar, R, Takacs J, (2007). *Beyond the pink curtain: everyday life of LGBT people in Eastern Europe*. Mirovni institut. Ljubljana.
35. Kurvinen, H. (2007) "Homosexual representations in Estonian printed media during the late 1980s and early 1990s" Prieiga per internetą: <http://www.mirovniinstitut.si/data/tinymce/Publikacije/beyond%20the%20pink%20curtain/17%20-%20Kurviven.pdf> Žiūrėta: 2012 Balandžio 15 d.
36. Latham, M. (2010). *What is Media Framing: Opinions on What Influences the News*. Prieiga per internetą: <http://marc-latham.suite101.com/what--is-media-framing--opinions-on-what-influences-the-news-a264197> Žiūrėta 2012 Balandžio 13 d.
37. Lester, M. (1995) *Visual Communication Images with Messages*. Wadsworth Publishing Company.
38. Lester, M. (1995) *Images that Injure: Pictorial Stereotypes in the Media*. Wadsworth Publishing Company.
39. Lind, R. (2004). *Race/Gender/Media: considering diversity across audiences, content and producers*. Pearson Education, Inc. University of Illinois at Chicago.
40. Luhmann, N. (2000). *The reality of the mass media*. Cambridge: Polity Press.
41. Leliūgienė, I. (1997). *Žmogus ir socialinė aplinka*. Kaunas: Technologija.
42. Lietuvos žurnalistų etikos kodeksas. (2005) Sudarė Lietuvos žurnalistų sąjunga. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.lrvs.lt/txt/rysiaisuvisuomene/istatymai/2.pdf> Žiūrėta 2012 Balandžio 3 d.
43. McCombs, M. Reynolds A. (2002) „News influence on our pictures of the world”. London: Lawrence Elbraum associates publishers.
44. Marcinkevičienė, R. (2009). *Nuo Habermaso iki Valinsko. Viešosios erdvės privatėjimas. Akiračiai*, 3. Prieiga per internetą: <http://www.akiraciai.lt/Akiraciai/Tema/Nuo-Habermaso-iki-Valinsko.-Viesosios-erdves-privatejimas>. Žiūrėta 2012 Balandžio 4 d.

45. Martin, B. (1998). Beyond Mass Media. Chapter 2 of Information Liberation. London: Freedom Press. <http://www.uow.edu.au/~bmartin/pubs/98il/il02.html>
46. Marcinkevičienė, R. (2008). Žanro ribos ir paribiai: Spaudos patirtys. Vilnius: Versus Aureus.
47. Matkevičienė, R. (2008). Politinio žiniasklaidos diskurso apibrėžtys: žiniasklaidos kaip politinės komunikacijos dėmens, tyrimas. Vilnius: Informacijos mokslai, 44. http://www.leidykla.eu/fileadmin/Informacijos_mokslai/44/107-117.pdf
48. Nelson, T. E., Clawson, R.A. (1997). Media framing of a civil liberties conflict and its effect on tolerance. *American Political Science Review*.
49. Nelson., Thomas, E. (1997). Toward a Psychology of Framing Effects. *Political Behavior* 19(3)
50. Pečiulis, Ž. (2006). Iki ir po televizijos. Vilnius: Versus Aureus.
51. Petkevičienė, D. (2005). Senatvės įvaizdžiai ir stereotipai žiniasklaidoje. Vilnius. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa0001:E.02~2006~D_20060320_164833_92988/DS.005.0.01.ETD. Žiūrėta 2012 m. Balandžio 5 d.
52. Pisankaneva, M. (2007) "Gays and Transvestites Occupied the House." A Snapshot of LGBT Representations in the Bulgarian Media" Prieiga per internetą: <http://www.mirovni-institut.si/data/tinymce/Publikacije/beyond%20the%20pink%20curtain/18%20-%20Pisankaneva.pdf> Žiūrėta: 2012 Kovo 26 d.
53. Pruskus, V. (2003) Multikultūrinė komunikacija ir vadyba. Vilnius.
54. Rakauskienė, M. (2009). ETNINIO NEPAKANTUMO IR KSENOFOBIIJOS APRAIŠKOS LIETUVOS SPAUDOJE ES PREVENCIJOS POLITIKOS ASPEKTU. Daktaro disertacija. Vilnius.
55. Reingardė, J. (2010). Heteronormativity and Silenced Sexualities at Work. *Kultūra ir visuomenė*, 1. Prieiga per internetą: <http://ebookbrowse.com/gdoc.php?id=84721343&url=f732cb2d0f1d29faff09d3d765a3b6a9>. Žiūrėta 2012 Balandžio 16 d.
56. Richardson, J. (2007). Analysing Newspapers: An Approach from Critical Discourse Analysis. Palgrave Macmillan
57. Shudson, M. (1995). The power of news. Harvard university press.
58. Shreeves, R. (1992). Sexual revolution or „Sexploitation“? The Pornography and erotic debate in the Soviet Union. In *Women in the Face of Change. The Soviet Union, Eastern Europe and China*, ed. Shirin Rai, Hillary Pilkington and Annie Phizacklea. London, New York. Routledge.

59. Scheufele, D. (1999). Framing as a theory of media effects. Journal of communication.
60. Schutz, A. (1967). The phenomenology of the social world. Northwestern university press. Printed in USA.
61. Tidikis, R. (2003). Socialinių mokslų metodologija. Vilnius:Lietuvos teisės universitetas.
62. Tereškinas, A. (2001). ETHNIC AND SEXUAL MINORITIES IN THE LITHUANIAN MASS MEDIA: IMAGES AND ISSUES. Prieiga per internetą:
<http://www.policy.hu/tereskinas/policypaper.html>. Žiūrėta: 2012 04 12
63. Tereškinas, A. (2011). Vyrų pasaulis: vyrai ir žaizdos vyriškumas Lietuvoje. Vilnius: Baltos lankos.
64. Turner, S. (2006). The Cambridge dictionary of Sociology. Cambridge university press.
65. Ulfkotte, U. (2001). Journalists Lie in Such a Way. The Fight for Ratios and Editions. Munich: Bertelsmann.
66. Zdanevičius, A. Reingardė, J. Samuolytė, J. (2007). LESBIEČIŲ, GĖJŲ, BISEKSUALŲ IR TRANSSEKSUALŲ (LGBT) TEISIŲ APSAUGA IR SOCIALINĖS ATSKIRTIES TYRIMAS. Prieiga per internetą:
<http://www.lygybe.lt/assets/LGBT%20bendruomen%C4%97s%20socialin%C4%97s%20atskirties%20tyrimas.pdf> . Žiūrėta 2012 Kovo 13 d.
67. Wright, C. (1986). Mass communication: A sociological perspective. New York: Random House.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Dienraštis „Respublika“ (2010 metai)

1. Beržiūnas, A. Balandžio 16 d. 4 psl. *Tolerancija negali peržengti ribų.*
2. ELTA, Daily mail, The guardian. Balandžio 23 d. 6 psl. *Tradicines vertybes gins po rinkimų.*
3. ELTA. Gegužės 8 d. 6 psl. *Homoseksualų eitynės vyks.*
4. ELTA, BBC. Gegužės 24 d. 10 psl. *Provokacija pavyko.*
5. Respublikos informacija. Gegužės 10 d. 8 psl. *Mažumos išprovokavo.*

Dienraštis „Lietuvos Rytas“ (2010 metai)

6. BNS. Gegužės 7 d. 3 psl. *Gėjų viltis – prezidentė.*
7. BNS. Gegužės 11 d. 3 psl. *Dviejų parlamentarų žygiai ir smerkiami, ir teisinami.*
8. BNS. Birželio 8 d. 9 psl. *San Paulas šėlo spalvingai.*
9. Bruveris, V. Gegužės 21 d. 4 psl. *K. Uoka skaldo dešiniuosius.*
10. Dumalakas, A. Gegužės 6 d. 2 psl. *Dievo žodžio skelbėjui – avansas.*
11. Gudavičiūtė, D. Gegužės 22 d. priede „Gyvenimo būdas“, 10-11 psl. *Gėjų savyje pažinęs diplomatas nusimetė kaukę.*
12. Gudavičiūtė, D. Gegužės 5d. 4 psl. *Gėjų eitynes gali išardyti baimė.*
13. Gudavičiūtė, D. Gegužės 6 d. 4 psl. *Prokurorui – gėjų teisininkų iššūkis.*
14. Gudavičiūtė, D. Gegužės 8 d. 8 psl. *Vilnių nutviekis vaivorykštė.*
15. Gudavičiūtė, D. Gegužės 10 d. 4 psl. *Gėjus parade drąsino ir tradicinės orientacijos žmonės.*
16. Ignatavičius, T. Gegužės 15 d. 4 psl. *Konservatoriai atkeršijo gėjų eitynes laiminusiam merui.*
17. Ignatavičius, T. Gegužės 22 d. 3 psl. *Seimo rėksniui – bėdos dėl nuotykių Lenkijoje.*
18. Ignatavičius, T. Birželio 23 d. 6 psl. *Seimas šaipėsi iš naujojo prokuroro.*
19. Respublikos informacija. Gegužės 20 d. 5 psl. *Surašė protokolus.*

20. Stankevičiūtė, R. Gegužės 22 d. priede “Rytai – Vakarai”, 8 psl. *Kovotojui prieš gėjus prireikė vaikinų meilės.*

21. Urmonaitė, E. Balandžio 30 d. 6 psl. *Europos gėjai narstė Lietuvą.*

Naujienų portalas „Delfi.lt“ (2010 metai)

22. Anglija.lt D. Kedžio palaikytojų mitingas Londone nepavyko. www.Delfi.lt, Birželio 2 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/emigrants/dkedzio-palaikytoju-mitingas-londone-nepavyko.d?id=33067163> Žiūrėta: 2012 02 12.
23. BNS. „Amnesty International“: prezidentė privalo paremti mažumų eitynes. www.Delfi.lt, Gegužės 4 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/amnesty-international-prezidente-privalo-paremti-mazumu-eitynes.d?id=31843555#ixzz1s7l2w0FR> Žiūrėta: 2012 02 12.
24. BNS. Įtakingiausių politinių partijų lyderiai sako nematantys gėjų eitynių prasmės. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/itakingiausiu-politiniu-partiju-lyderiai-sako-nematantys-geju-eityniu-prasmes.d?id=31885195#ixzz1s7iUR8BF> Žiūrėta: 2012 02 12.
25. BNS. V.Navickas kritikuoja teismo sprendimą neleisti gėjų eitynių. www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vnavickas-kritikuoja-teismo-sprendima-neleisti-geju-eityniu.d?id=31941349#ixzz1s7duPnsP> Žiūrėta: 2012 02 14.
26. BNS. Lietuvos vyskupai: homoseksualus reikia gerbti. www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuvos-vyskupai-homoseksualus-reikia-gerbti.d?id=31943613> Žiūrėta: 2012 02 14.
27. BNS. Apeliacinės instancijos teismas nagrinės, ar pagrįstai uždraustos seksualinių mažumų eitynės. www.Delfi.lt, Gegužės 7 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/apeliacines-instancijos-teismas-nagrines-ar-pagrystai-uzdraustos-seksualiniu-mazumu-eitynes.d?id=31957173#ixzz1s7dS3XDt> Žiūrėta: 2012 02 14.
28. BNS. Per gėjų eitynes užtikrindami viešąją tvarką nukentėjo du pareigūnai. www.Delfi.lt, Gegužės 10 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/per-geju-eitynes-uztikrindami-viesaja-tvarka-nukentejo-du-pareigunai.d?id=32088789#ixzz1s7ZxadRn> Žiūrėta: 2012 02 14.
29. BNS. Iš areštinės paleisti visi per gėjų eitynes sulaikyti asmenys. www.Delfi.lt, Gegužės 10 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/is-arestines-paleisti-visi-per-geju-eitynes-sulaikyti-asmens.d?id=32095191#ixzz1s7Z8i8Rw> Žiūrėta: 2012 03 16.

30. BNS. I.Degutienė nemato pagrindo gėjų eitynių dalyvių užsipuolusių Seimo narių apkaltai. www.Delfi.lt, Gegužės 10 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/idegutiene-nemato-pagrindo-geju-eityniu-dalyvius-uzsipuolusiu-seimo-nariu-apkaltai.d?id=32100767#ixzz1s7YIyI9q> Žiūrėta: 2012 03 16.
31. BNS. Policija nagrinėja P.Gražulio ir K.Uokos pažeidimus. www.Delfi.lt, Gegužės 11 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/policija-nagrineja-pgrazulio-ir-kuokos-pazeidimus.d?id=32142443> Žiūrėta: 2012 03 16.
32. BNS. Konservatoriai svarstys K.Uokos elgesį ir V.Navicko sprendimus. www.Delfi.lt, Gegužės 12 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/konservatoriai-svarstys-kuokos-elgesi-ir-vnavicko-sprendimus.d?id=32172221> Žiūrėta: 2012 03 16.
33. BNS. San Paule įvyko „didžiausias pasaulyje“ gėjų paradas. www.Delfi.lt, Birželio 7d. <http://www.delfi.lt/news/daily/world/san-paule-ivyko-didziausias-pasaulyje-geju-paradas.d?id=33207971#!/4106155/ifoto.delfi.lt> Žiūrėta: 2012 04 12.
34. BNS. Teismas sustabdė leidimą organizuoti homoseksualų eitynes, prezidentė stebisi. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/teismas-sustabde-leidima-organizuoti-homoseksualu-eitynes-prezidente-stebisi.d?id=31864035#ixzz1s7kDkOoA> Žiūrėta: 2012 04 12.
35. Čaplikas, A. Čaplikas. Homofobai + homoseksualai + pederastai + pedofilai = holokaustas? www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/acaplikas-homofobai-homoseksualai-pederastai-pedofilai-holokaustas.d?id=31911199#ixzz1s7h4QdSa> Žiūrėta: 2012 04 12.
36. Digrytė, E. Prokuratūra atmetė Seimo narių prašymą stabdyti gėjų eitynes. www.Delfi.lt, Balandžio 7 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prokuratura-atmete-seimo-nariu-prasyma-stabdyti-geju-eitynes.d?id=30816555#ixzz1s7msFyO7> Žiūrėta: 2012 04 12.
37. Digrytė, E. Eitynės homoseksualams taps proga švęsti ir aptarti skaudulius. www.Delfi.lt, Balandžio 26 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/eitynes-homoseksualams-taps-proga-svesti-ir-aptarti-skaudulius.d?id=31518359> Žiūrėta: 2012 04 12.
38. Digrytė, E. Laikinasis generalinis prokuroras prašo atšaukti homoseksualų eitynes. www.Delfi.lt, Gegužės 4 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/laikinasis-generalinis-prokuroras-praso-atsaukti-homoseksualu-eitynes.d?id=31831849#ixzz1s7IIHkVH> Žiūrėta: 2012 04 12.
39. Digrytė, E. Gėjų lyga: laikinasis generalinis prokuroras daro spaudimą. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/geju-lyga-laikinasis-generalinis-prokuroras-daro-spaudima.d?id=31853555#ixzz1s7ktch2z> Žiūrėta: 2012 04 12.

40. Digrytė, E. Saugumą per homoseksualų eitynes užtikrins bemaž 800 pareigūnų. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/sauguma-per-homoseksualu-eitynes-uztikrins-bemaz-800-pareigunu.d?id=31860681#ixzz1s7kPOnKc> Žiūrėta: 2012 04 12.
41. Digrytė, E. D.Grybauskaitei – 14 tūkst. žmonių prašymas leisti homoseksualų eitynes. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dgrybauskaitei-14-tukst-zmoniu-prasymas-leisti-homoseksualu-eitynes.d?id=31896345> Žiūrėta: 2012 04 15.
42. Digrytė, E. E.Digrytė. Homoseksualų eitynės – prasčiausia viešųjų ryšių akcija. www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/edigryte-homoseksualu-eitynes-prasciausia-viesuju-rysiu-akcija.d?id=31912813#ixzz1s7flh6EF> Žiūrėta: 2012 04 15.
43. Digrytė, E. „Amnesty International“ atstovai ragina D.Grybauskaitę kovoti už gėjų eitynes. www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/amnesty-international-atstovai-ragina-dgrybauskaite-kovoti-uz-geju-eitynes.d?id=31924075#ixzz1s7ePFyi0> Žiūrėta: 2012 04 15.
44. Digrytė, E. H.Mickevičius: homoseksualų eitynės turėtų būti eilinis įvykis. www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/hmickevicius-homoseksualu-eitynes-turetu-buti-eilinis-ivykis.d?id=31938685#ixzz1s7eC9K00> Žiūrėta: 2012 02 18.
45. Digrytė, E. Homoseksualų teisių aktyvistė: Lietuva atsilieka ne tik nuo Vakarų, bet ir nuo Rytų Europos šalių. www.Delfi.lt, Gegužės 7 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/homoseksualu-teisiu-aktyviste-lietuva-atsilieka-netik-nuo-vakaru-bet-ir-nuo-rytu-europos-saliu.d?id=31975703> Žiūrėta: 2012 02 18.
46. Digrytė, E. Per homoseksualų eitynes policija žada konfiskuoti net kiaušinius ir pomidorus. www.Delfi.lt, Gegužės 7 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/per-homoseksualu-eitynes-policija-zada-konfiskuoti-net-kiausinius-ir-pomidorus.d?id=31961337#ixzz1s7cniGoe> Žiūrėta: 2012 02 18.
47. Digrytė, E. Teismas: homoseksualų eitynės turi vykti. www.Delfi.lt, Gegužės 7 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/teismas-homoseksualu-eitynes-turi-vykti.d?id=31962591> Žiūrėta: 2012 02 18.
48. Digrytė, E. Švedijos ministrė: Lietuva eina tolerantiška kryptimi. www.Delfi.lt, Gegužės 7 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/svedijos-ministre-lietuva-eina-tolerantiska-kryptimi.d?id=31988041> Žiūrėta: 2012 02 18.

49. Digrytė, E. Prieš homoseksualų eitynes chuliganai išdaužė jų gynėjų langus. www.Delfi.lt, Gegužės 8 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/crime/pries-homoseksualu-eitynes-chuliganai-isdauze-ju-gyneju-langus.d?id=32007899#ixzz1s7bLYdEq> Žiūrėta: 2012 02 18.
50. Digrytė, E. Homoseksualų eitynės baigėsi P.Gražulio ir K.Uokos išvesdinimu. www.Delfi.lt, Gegužės 8 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/homoseksualu-eitynes-baigesi-pgrazulio-ir-kuokos-isvesdinimu.d?id=32013329> Žiūrėta: 2012 02 18.
51. Digrytė, E. Lietuva užsienio spaudoje: akmenys prieš taikias gėjų eitynes ir ašarines dujas prieš protestuotojus. www.Delfi.lt, Gegužės 9 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/lietuva-uzsienio-spaudoje-akmenys-pries-taikias-geju-eitynes-ir-asarines-dujos-pries-protestuotojus.d?id=32060255> Žiūrėta: 2012 02 19.
52. Digrytė, E. Naujas žurnalas „Homo“ gvildens tolerancijos ir žmogaus teisių problemas. www.Delfi.lt, Birželio 3 d. <http://verslas.delfi.lt/archive/article.php?id=33086783> Žiūrėta: 2012 02 19.
53. Delfi. V.Šustauskas ruošiasi gėjų eitynėms. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vsustauskas-ruosiasi-geju-eitynems.d?id=31855085> Žiūrėta: 2012 02 19.
54. Delfi. L.Donskis: Lietuva, drausdama gėjų eitynes priartėja prie Rusijos. www.Delfi.lt, Gegužės 6d. <http://myep.delfi.lt/archive/article.php?id=31907011> Žiūrėta: 2012 02 19.
55. Dapšauskas, J. Ar išmoksime nepritarti gėjų ideologijai, bet gerbti asmenis? www.Delfi.lt, Gegužės 14 d. <http://pilietis.delfi.lt/voxpopuli/ar-ismoksim-nepritarti-geju-ideologijai-bet-gerbti-asmenis.d?id=32284015> Žiūrėta: 2012 02 19.
56. Delfi. Seime įsteigta laikinoji parlamentarų grupė „Už lygybę“. www.Delfi.lt, Gegužės 12 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seime-isteigta-laikinoji-parlamentaru-grupe-uz-lygybe.d?id=32175225> Žiūrėta: 2012 02 19.
57. Delfi. Agentą 007 suvaidinęs D.Craigas pastebėtas gėjų bare. www.Delfi.lt, Birželio 9 d. <http://pramogos.delfi.lt/celebrities/agenta-007-suvaidines-dcraigas-pastebetras-geju-bare.d?id=33304305> Žiūrėta: 2012 02 19.
58. ELTA. Dalis parlamentarų ir toliau siekia panaikinti leidimą seksualinių mažumų eitynėms. www.Delfi.lt, Balandžio 15 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/dalis-parlamentaru-ir-toliau-siekia-panaikinti-leidima-seksualiniu-mazumu-eitynems.d?id=31024457> Žiūrėta: 2012 02 19.
59. ELTA. Prieš gėjų eitynes - visuotinė mobilizacija. www.Delfi.lt, Gegužės 4 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/pries-geju-eitynes-visuotine-mobilizacija.d?id=31808217> Žiūrėta: 2012 02 19.

60. ELTA. Degutienė: jei leidimas duotas, policijos uždavinys - užtikrinti tvarką. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/idegutiene-jei-leidimas-duotas-policijos-uzdaviny-uztikrinti-tvarka.d?id=31856523#ixzz1s7kXj9yU> Žiūrėta: 2012 02 19.
61. ELTA. Atšauktos eitynės kirstų per kišenę ir reputaciją. www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/atsauktos-eitynes-kirstu-per-kisene-ir-reputacija.d?id=31904225#ixzz1s7hjMMzJ> Žiūrėta: 2012 02 19.
62. Genys, D. Pavojingiausia visuomenės grupė – homoseksualai? www.Delfi.lt, Gegužės 10 d. <http://gyvenimas.delfi.lt/stories/pavojingiausia-visuomenes-grupe-homoseksualai.d?id=32065261> Žiūrėta: 2012 03 22.
63. Iškauskas, Č. Č. Iškauskas. Sunkus Lietuvos pasirinkimas: gėjai, Europa ar Pergalė? www.Delfi.lt, Balandžio 25 d. <http://www.delfi.lt/news/ringas/abroad/ciskauskas-sunkus-lietuvos-pasirinkimas-gejai-europa-ar-pergale.d?id=31453075> Žiūrėta: 2012 03 22.
64. Juškaitė, J. J. Juškaitė. Tai eisena ar paradas?. www.Delfi.lt, Kovo 25 d. <http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/jjuskaite-tai-eisena-ar-paradas.d?id=30380045> Žiūrėta: 2012 03 22.
65. Juška, K. E. Jennings homoseksualų eitynėse mojavo vaivorykštės spalvų vėliava. www.Delfi.lt, Gegužės 10 d. <http://pramogos.delfi.lt/people/ejennings-homoseksualu-eitynese-mojavo-vaivorykstes-spalvu-veliava.d?id=32092949> Žiūrėta: 2012 03 22.
66. Juodpalė, B. Nugalėti murkiantį katiną. www.Delfi.lt, Gegužės 19 d. <http://pilietis.delfi.lt/voxpopuli/nugaleti-murkianti-demonas.d?id=32510041> Žiūrėta: 2012 03 22.
67. Jackevičius, M. Nuo homoseksualų eitynių ginsis prie Katedros kalbėdami rožančių. www.Delfi.lt, Gegužės 4 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/nuo-homoseksualu-eityniu-ginsis-prie-katedros-kalbedami-rozanciu.d?id=31815557#ixzz1s7IUu6zZ> Žiūrėta: 2012 03 22.
68. Jackevičius, M. S. Skvernelis: turime duomenų, kad prieš parado dalyvius planuojamos provokacijos. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/sskvernelis-turime-duomenu-kad-pries-parado-dalyvius-planuojamos-provokacijos.d?id=31876805#ixzz1s7ieisS9> Žiūrėta: 2012 03 22.
69. Jackevičius, M. Europos dieną skambės D. Zvonkaus sukurtas himnas tolerancijai. www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://myep.delfi.lt/archive/article.php?id=31919853> Žiūrėta: 2012 03 22.

70. Jackevičius, M. Eitynių dalyviai sutikti kryžiais ir dūminiais užtaisais. www.Delfi.lt, Gegužės 8 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/eityniu-dalyviai-sutikti-kryziais-ir-duminiais-uztaisais.d?id=32025349#ixzz1s7az6PZ5> Žiūrėta: 2012 03 22.
71. Kubertavičiūtė, L. Statykime tiltus per neapykantą ir tolerancijos troškimą skyrusią Nerį. www.Delfi.lt, Gegužės 10 d. <http://pilietis.delfi.lt/voxpathuli/statykime-tiltus-per-neapykanta-ir-tolerancijos-troskima-skyrusia-neri.d?id=32079115> Žiūrėta: 2012 03 22.
72. LRT.lt M.Adomėnas: tegul prezidentė pasiskaito Konstituciją. www.Delfi.lt, Gegužės 5 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/madomenas-tegul-prezidente-pasiskaito-konstitucija.d?id=31877511> Žiūrėta: 2012 03 22.
73. Lydeka, A. A.Lydeka: man gėda, kad Seime dirba riaušių kurstytojai. www.Delfi.lt, Gegužės 10 d. <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/alydeka-man-geda-kad-seime-dirba-riausiu-kurstytojai.d?id=32091575#ixzz1s7ZPZbM3> Žiūrėta: 2012 03 22.
74. Motiekaitytė, K. Teisių ir laisvių mums nereikia, norime pinigų, pinigų, pinigų. www.Delfi.lt, Gegužės 14 d. <http://pilietis.delfi.lt/voxpathuli/teisiu-ir-laisviu-mums-nereikia-norime-pinigu-pinigu-pinigu.d?id=32281649> Žiūrėta: 2012 03 22.
75. Pavilionienė, M., A. M.Pavilionienė. Pseudoteorijos ir lytinės mažumos. www.Delfi.lt, Gegužės 6 d. <http://www.delfi.lt/news/ringas/politics/mpavilioniene-pseudoteorijos-ir-lytines-mazumos.d?id=31885921> Žiūrėta: 2012 03 22.
76. Samoškaitė, E. Vyskupai pasiūlė nerengti šeimų šventės per homoseksualų eitynes? www.Delfi.lt, Gegužės 3 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vyskupai-pasiule-nerengti-seimu-sventes-per-homoseksualu-eitynes.d?id=31782869#ixzz1s7m8nEUY> Žiūrėta: 2012 03 22.
77. Samoškaitė, E. D.Arlauskas: homoseksualios orientacijos verslininkas į Lietuvą neinvestuotų. www.Delfi.lt, Gegužės 7 d. <http://verslas.delfi.lt/archive/article.php?id=31971501#ixzz1s7caMoc9> Žiūrėta: 2012 04 12.
78. Samoškaitė, E. Partijos draugai pateisina K.Uokos ir P.Gražulio nepaklusnumą pareigūnams. www.Delfi.lt, Gegužės 10 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/partijos-draugai-pateisina-kuokos-ir-pgrazulio-nepaklusnuma-pareigunams.d?id=32089023#ixzz1s7ZghKx3> Žiūrėta: 2012 04 12.
79. Samoškaitė, E. V.Landsbergis: norėčiau, kad žmonių galvose K.Uoka būtų atribotas nuo TS-LKD. www.Delfi.lt, Gegužės 11 d. <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vlandsbergis-noreciau-kad-zmoniu-galvose-kuoka-butu-atribotas-nuo-ts-lkd.d?id=32148061#ixzz1s7X7AGRJ> Žiūrėta: 2012 04 12.

80. Saukienė, I. L. Donskis: homoseksualų eitynės apgynė Lietuvos garbę, bet ją gali sužlugdyti Gatajevų byla. www.Delfi.lt, Gegužės 12 d.
<http://myep.delfi.lt/archive/article.php?id=32196627> Žiūrėta: 2012 04 12.
81. Špakauskas, J. J. Špakauskas. Homokaustas (arba liūdnas dievas). www.Delfi.lt, Gegužės 21 d.
<http://www.delfi.lt/news/ringas/lit/jspakauskas-homokaustas-arba-liudnas-dievas.d?id=32589705> Žiūrėta: 2012 04 12.

PRIEDŲ SĄRAŠAS

Priedas Nr. 1 Darbe panaudotų nuotraukų sąrašas

Priedas Nr. 2 Interviu klausimai

Priedas Nr. 3 Skaitytojų reakcija į pateiktas naujienas internetinėje svetainėje „Delfi“. Sudaryta autoriaus lentelė 2.

Priedas Nr. 4. Apklausa. Dumalakas, A. Gegužės 6 d. 2 psl. *Dievo žodžio skelbėjui – avansas.* (Lietuvos Rytas).

PRIEDAI

Priedas nr. 1.

Darbe panaudotų nuotraukų sąrašas

1. Bruveris, V. Gegužės 21 d. 4 psl. *K. Uoka skaldo dešiniuosius*. Lietuvos Rytas.
2. Digrytė, E. Prokuratūra atmetė Seimo narių prašymą stabdyti gėjų eitynes. www.Delfi.lt.
3. Respublikos informacija. Gegužės 20 d. 5 psl. *Surašė protokolus*. Respublika.
4. BNS. Per gėjų eitynes užtikrindami viešąją tvarką nukentėjo du pareigūnai. www.Delfi.lt.
5. Digrytė, E. Lietuva užsienio spaudoje: akmenys prieš taikias gėjų eitynes ir ašarinės dujos prieš protestuotojus. www.Delfi.lt
6. Digrytė, E. Lietuva užsienio spaudoje: akmenys prieš taikias gėjų eitynes ir ašarinės dujos prieš protestuotojus. www.Delfi.lt
7. Gudavičiūtė, D. Gegužės 5d. 4 psl. *Gėjų eitynes gali išardyti baimė*. Lietuvos Rytas.
8. Kubertavičiūtė, L. Statykime tiltus per neapykantą ir tolerancijos troškimą skyrusią Nerį. www.Delfi.lt
9. BNS. Apeliacinės instancijos teismas nagrinės, ar pagrįstai uždraustos seksualinių mažumų eitynės. www.Delfi.lt
10. Digrytė, E. Per homoseksualų eitynes policija žada konfiskuoti net kiaušinius ir pomidorus. www.Delfi.lt
11. Digrytė, E. Homoseksualų teisių aktyvistė: Lietuva atsilieka ne tik nuo Vakarų, bet ir nuo Rytų Europos šalių. www.Delfi.lt

Priedas nr. 2

Interviu klausimai

Klausimai ekspertams

1. Žiniasklaida tarsi įrėmina tam tikras socialines grupes (pvz.: Romų tautybės, homoseksualius asmenis, žydus ir kt.), stereotipizuoja jas. Kaip Jūs vertinate žiniasklaidos vaidmenį, konstruojant viešąjį diskursą ir formuojant visuomenės nuomonę seksualinių mažumų klausimais?
 2. Kodėl socialinės mažumos (seksualinės, etninės, rasinės, tautinės) žiniasklaidoje dažnai vaizduojamos neigiamame kontekste? Kam tai naudinga?
 3. Kaip manote, ar žiniasklaida pakankamai atvira socialinėms mažumoms, o gal labiau tendencinga mažumų atžvilgiu? Kodėl taip yra?
 4. Prisiminkime 2010 metais vykusias seksualinių mažumų eitynes. Kaip manote ar žiniasklaida išlaikė objektyvumo testą? (Ar vis dėl to buvo eskaluojami šalutiniai reiškiniai (pvz.: politikų veiksmai, visuomenės priešprieša ir kt.) (tik lietuviams)
 5. Ar pastebite kokius nors pokyčius šiandieninėje Lietuvos žiniasklaidoje, visuomenėje, turint galvoje seksualinių mažumų klausimus ir jų nušvietimą žiniasklaidoje?
-
1. Media uses frames for certain social groups, especially minorities (jewish, homosexuals etc) and stereotypize those groups. How you evaluate media role in constructing public discourse, shaping public opinion concerning sexual minorities or other minorities?
 2. Why social minorities (sexual, ethnic, race or nationality) in media usually shown in negative context? Who benefits from this?
 3. Is media enough open for social minorities or maybe its more biased (tendentious) on minorities? Why is that?
 4. In Lithuania 2010 first gay parade were organized.
 5. Do you recognize some changes in nowadays society concerning sexual minorties and media role on bringing those news into the light?

Klausimai žurnalistams

1. Kaip dažnai tenka rašyti straipsnius, rengti naujienas, reportažus, susijusius su mažumomis (ypač seksualinėmis) ? Prisiminkite, kada tai buvo. Jeigu yra tekę rengti informaciją apie seksualines mažumas, prašau pakomentuokite savo patirtį. Jeigu ne, gal galėtumėte pasidalinti savo nuomone apie kitų kolegų žurnalistų darbą.
 2. Koks Jūsų, kaip žurnalisto, požiūris į naujienas susijusias su homoseksualumu, seksualinėmis mažumomis?
 3. Kokia redakcijos politika seksualinių mažumų atžvilgiu? Ar žurnalistams duodamos pastabos, patarimai, nurodymai kaip derėtų rašyti straipsnius/naujienas susijusias su šiomis mažumomis.
 4. Kaip manote ar naujienos mažumų tematika yra pakankamai objektyvios? Kaip Jūs pats, Jūsų kolegos sprendžia objektyvumo, nešališkumo klausimus?
 5. Ar rašant straipsnius/naujienas apie seksualines mažumas ar kitas mažumas yra būdingi tam tikri jų „paveikslai“, tipiškos frazės, epitetai?
 6. Kokiais šaltiniais paprastai remiatės rašydami straipsnius apie mažumas (seksualines, etnines, rasines, tautines) ?
 7. Kaip Jūs vertinate žiniasklaidos vaidmenį, konstruojant viešąjį diskursą ir formuojant visuomenės nuomonę, seksualinių mažumų klausimais?
-
1. How often you writing articles, making news or reporting news about minorities, especially sexual ones. Can you remember when you did it last time? If you had such practises, can you comment your experiences? If not maybe you can share your opinion about your colleagues?
 2. What is your approach as journalist about news which includes homosexuality, sexual minorities?
 3. What is your editorial office attitude towards minorities? Is there any advices, remarks instructions are given to you or colleagues how to write such news that includes minorities?
 4. How do you think are minorities news topics is objective enough? How you or your colleagues deal with objectivity, impartiality?
 5. When writing topics that include sexual minorities or other minorities is framing or common phrases, epithets used about them?
 6. What sources you usually you rely when writing about minorities?

7. How you evaluate media role on constructing public discourse, shaping public opinion concerning sexual minorities?

Klausimai LGBT organizacijų atstovams:

1. Koks jūsų santykis su žiniasklaidos organizacijomis?
2. Ar žiniasklaida domisi jūsų problemomis, ar įvykiais susijusiais su jūsų organizacijos veikla?
3. Kokia jūsų organizacijos veikla, tikslai ?
4. Jūsų nuomone, kaip buvo nušviestos seksualinių mažumų eitynės, vykusios 2010 metais, Vilniuje? (tik lietuviams)
5. Kokie didžiausi iššūkiai bendradarbiaujant su žiniasklaidos priemonėmis?

1. What is your relation with media organisations?
2. Does media concern about your problems, evens that your organisation makes?
3. What are your organisation activities, goals?
4. What biggest challenges are when you co – operate with media organisations?

Priedas nr. 3

2 lentelė. Skaitytojų reakcija į pateiktas naujienas internetinėje svetainėje „Delfi“. Sudaryta autoriaus.

Skaitytojų reakcija į pateiktas naujienas internetinėje svetainėje „Delfi“		
Data	Antraštės pavadinimas	Komentarų skaičius
Bal. 26 d.	Eitynės homoseksualams taps proga švęsti ir aptarti skaudulius	524 komentarai
Geg. 4 d.	Prieš gėjų eitynes - visuotinė mobilizacija	647 komentarai
	Nuo homoseksualų eitynių ginsis prie Katedros kalbėdami rožančių	793 komentarai
	Laikinis generalinis prokuroras prašo atšaukti homoseksualų eitynes	1218 komentarai
	„Amnesty International“: prezidentė privalo paremti mažumų eitynes	782 komentarai
	Gėjų lyga: laikinis generalinis prokuroras daro spaudimą	577 komentarai
Geg. 5 d.	Teismas sustabdė leidimą organizuoti homoseksualų eitynes, prezidentė stebisi	1981 komentaras
	D.Grybauskaitei – 14 tūkst. žmonių prašymas leisti homoseksualų eitynes	950 komentarai
Geg. 6 d.	E.Digrytė. Homoseksualų eitynės – prasčiausia viešųjų ryšių akcija	548 komentarai
	H.Mickevičius: homoseksualų eitynės turėtų būti eilinis įvykis	1320 komentarai
Geg. 7 d.	Per homoseksualų eitynes policija žada konfiskuoti net kiaušinius ir pomidorus	1445 komentarai
	D.Arlauskas: homoseksualios orientacijos verslininkas į Lietuvą neinvestuotų	774 komentarai
	Teismas: homoseksualų eitynės turi vykti	4630 komentarai
Geg. 8 d.	Prieš homoseksualų eitynes chuliganai išdaužė jų gynėjų langus	829 komentarai
	Homoseksualų eitynės baigėsi P.Gražulio ir K.Uokos išvesdinimu	7389 komentarai
Geg. 8 d.	Eitynių dalyviai sutikti kryžiais ir dūminiais užtaisais	506 komentarai
Geg. 9 d.	Lietuva užsienio spaudoje: akmenys prieš taikias gėjų eitynes ir ašarinės dujos prieš protestuotojus	1488 komentarai
	Partijos draugai pateisina K.Uokos ir P.Gražulio	1190 komentarai

Geg. 10 d.	nepaklusnumą pareigūnams	
	I.Degutienė nemato pagrindo gėjų eitynių dalyvius užsipuolusių Seimo narių apkaltai	843 komentarai
Geg. 11 d.	V.Landsbergis: norėčiau, kad žmonių galvose K.Uoka būtų atribotas nuo TS-LKD	908 komentarai

Priedas nr. 4

Apklausa: Ar teisingas Vilniaus apygardos administracinis teismas, uždraudęs šeštadienį planuotas gėjų eitynes Vilniuje, nes nebus užtikrintas renginio saugumas?

